

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

Socialinių ir humanitarinių mokslų fakultetas

Pedagogikos katedra

PRIEŠMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ MENINĖS KOMPETENCIJOS UGDYMO TOBULINIMO GALIMYBĖS IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE

Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo magistrantūros studijų programos baigiamasis darbas

Autorius
Vadovas

HMSIPU 18 gr. stud. Aistė Balčėtienė
doc. dr. Reda Vismantienė

Klaipėda, 2020

SANTRAUKA

Aistė Balčėtienė. Priešmokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos ugdymo tobulinimo galimybės ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo magistrantūros studijų programos baigiamasis darbas. Darbo vadovas doc. dr. R. Vismantienė. Klaipėdos universitetas: Klaipėda, 2020. – 72 p.

Raktažodžiai: priešmokyklinis amžius, ikimokyklinio ugdymo įstaiga, meninio ugdymo kompetencija, muzika, dailė, šokis, vaidyba, tobulinimas.

Meninio ugdymo kompetencijos ugdymas tampa svarbi vaiko raidos, pažinimo proceso, asmenybės formavimosi dalis. Meninės kompetencijos ugdymas ikimokyklinėje įstaigoje yra siejamas su šokiu, muzika, daile ir vaidyba. Priešmokyklinio amžiaus vaikų meninio ugdymo kompetencijos tobulinimas nėra nuodugnai reglamentuotas, daugiausiai žvelgiama į atskirų meno sričių veiklas, metodų įvairovę.

Darbo tikslas: išanalizuoti priešmokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos ugdymo tobulinimo galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Darbo uždaviniai: atlikti vaikų meninės kompetencijos ugdymo galimybių teorinę analizę. Ištirti priešmokyklinio ugdymo pedagogų nuomonę apie priešmokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos ugdymo tobulinimo galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Ištirti meninio ugdymo pedagogų nuomonę apie priešmokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos ugdymo tobulinimo galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Pateikti rekomendacijas priešmokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos ugdymo tobulinimo galimybių gerinimui ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Metodai: mokslinės literatūros analizė, dokumentų analizė, kokybinis tyrimas (interviu), kiekybinis tyrimas (anketinė apklausa), tyrimo rezultatų analizė.

Apibendrinus galima teigti, jog visi meninės veiklos siekiai yra svarbūs vaiko raidai, ugdymui ir galimybės kurti, mokytis taisyklių. Meninis ugdymas labai svarbus, nes ugdo vaikų socialinius ir komunikacinius gebėjimus, padeda reikšti emocijas, padeda aktyvinti vaiko raidą ir ugdyti meninius gebėjimus, turtina vaikų kūrybinę patirtį, stimuliuoja fantaziją, vaizduotę, skatina improvizuoti ir kurti, padeda pajusti emocijas bei būti empatiškais. Labiausiai tobulintinas meninės kompetencijos ugdymo galimybės galima susieti su meniniu ugdymu neįprastose erdvėse (muziejai, teatrai, parodos, koncertai), turtinant materialinę bazę instrumentais, kūrybos priemonėmis, IT galimybėmis. Reikšmingas priešmokyklinio ugdymo bei meninio ugdymo pedagogų tobulinimasis, organizuojami bendri pedagogų meno projektai, dalijimasis naujovėmis. Tobulinimo galimybės turi atitikti laikmetį ir vaikų poreikius.

SUMMARY

Aistė Balčėtienė. Possibilities of Preschool Age Children's Artistic Competence Improvement in Preschool Education Institution. Final thesis for the Preschool and Primary Education Master Programme. Thesis supervisor: Dr. R. Vismantienė. Klaipėda University: Klaipėda, 2020. – 72 p. *Keywords:* pre-school age, pre-school, arts competence development, music, arts, dance, acting, improvement.

Development of arts competence becomes an important part of child development, cognitive processes, and personality formation. The development of arts competence in pre-school is associated with dance, music, art and acting. Improvement of development of arts competence in pre-school age children is not thoroughly regulated, most attention is paid to activities in different fields of art and the variety of methods.

Thesis objective: to analyze the ways of improvement of pre-school children arts competence development in pre-school institution. **Thesis goals:** to carry out theoretical analysis of children arts competence development opportunities. To investigate opinions of pre-school educators on the possibilities of pre-school children arts competence development in pre-school educational institutions. To investigate opinions of arts educators on the possibilities of pre-school children arts competence development in pre-school educational institutions. Make recommendations for improving the ways of development of arts competence in pre-school children at the pre-school institutions. **Methods:** analysis of scientific literature, document analysis, qualitative research (interview), quantitative research (questionnaire survey), analysis of research results.

In summary, all aspirations for artistic activity are important to child development, education and ability to create and learn rules. Arts education is very important because it develops children's social and communicative abilities, helps to express emotions, helps to activate child's development and artistic abilities, enriches children's creative experience, stimulates fantasy, imagination, encourages improvisation and creation, helps to feel and empathize. The most improvement requiring opportunities for developing arts competence can be associated with arts education in unusual spaces (museums, theaters, exhibitions, concerts), enriching the material base with instruments, artistic design tools, IT capabilities. Other significant issues are professional development of pre-school and arts teachers, joint arts projects of educators, and sharing innovations. Opportunities for improvement must be appropriate to the times and the needs of the children.

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Meninės veiklos formos.....	18
2 pav. Muzikinė veiklos formos.....	22
4 pav. Tyrimo respondentų lytis (anketinės apklausos).....	37
5 pav. Tyrimo respondentų amžius (anketinės apklausos).....	37
6 pav. Tyrimo respondentų išsilavinimas (anketinės apklausos).....	38
7 pav. Tyrimo respondentų darbo patirtis (anketinės apklausos).....	38
8 pav. Meninės kompetencijos sąvokos apibrėžimas.....	40
9 pav. Priešmokyklinio ugdymo pedagogų meninės kompetencijos ugdymo srityse skiriami prioritetai.....	40
10 pav. Ugdymo programų poveikis meninės kompetencijos ugdymui priešmokykliniame amžiuje.....	43
11 pav. Poveikio meniniam ugdymui vertinimas.....	45

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Priešmokyklinio amžiaus vaikų muzikinė veikla.....	24
2 lentelė. Priešmokyklinio amžiaus vaikų vaidybinė veikla.....	26
3 lentelė. Priešmokyklinio amžiaus vaikų šokio veikla.....	29
4 lentelė. Priešmokyklinio amžiaus vaikų dailės veikla.....	31
5 lentelė. Informantų meninės veiklos (darbo) sritys.....	39
6 lentelė. Meninės kompetencijos svarba ir keliami tikslai priešmokykliniame amžiuje.	42
7 lentelė. Koreliaciniai ugdymo programų poveikio meninės kompetencijos ugdymui klausimo rezultatai.....	43
8 lentelė. Poveikio meniniam ugdymui vertinimas.....	44
9 lentelė. Muzikinės veiklos metodų taikymas.....	46
10 lentelė. Vaidybinės veiklos metodų taikymas.....	47
11 lentelė. Šokio veiklos metodų taikymas.....	48
12 lentelė. Koreliaciniai šokių veiklos metodų taikymo klausimo rezultatai.....	49
13 lentelė. Dailės veiklos metodų taikymas.....	49
14 lentelė. Koreliaciniai dailės veiklos metodų taikymo klausimo rezultatai.....	50
15 lentelė. Trūkumai meninės kompetencijos ugdyme.....	51
16 lentelė. Koreliaciniai trūkumų meninės kompetencijos ugdyme klausimo rezultatai (pagal pedagogų išsilavinimą).....	51
17 lentelė. Koreliaciniai trūkumų meninės kompetencijos ugdyme klausimo rezultatai (pagal pedagogų darbo stažą).....	52
18 lentelė. Meninės kompetencijos sąvokos apibrėžimas.....	53
19 lentelė. Meninės kompetencijos ugdymo priešmokykliniame amžiuje tikslai.....	55
20 lentelė. Meninės kompetencijos ugdymo priešmokykliniame amžiuje prioritetinės sritys.....	56
21 lentelė. Ugdymo programų poveikis meninės kompetencijos ugdymui priešmokykliniame amžiuje.....	58
22 lentelė. Veiklos metodų taikymo galimybės meninės kompetencijos ugdyme priešmokykliniame amžiuje	59
23 lentelė. Trūkstami veiklos metodai meninės kompetencijos ugdyme priešmokykliniame amžiuje.....	60
24 lentelė. Meninės kompetencijos ugdymo galimybės ir tobulinimas priešmokykliniame amžiuje	61

TURINYS

ĮVADAS.....	7
1. PRIEŠMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ MENINĖS KOMPETENCIJOS UGDYMO TOBULINIMO TEORINĖ ANALIZĖ.....	10
1.1. Priėsmokyklinio amžiaus vaikų pedagoginė ir psichologinė charakteristika.....	10
1.2. Kompetencijų ugdymo samprata ir reikšmė priešmokykliniame amžiuje.....	12
1.3. Meninės kompetencijos ugdymo reikšmė ir paskirtis priešmokykliniame amžiuje.....	17
1.3.1. Muzikinių gebėjimų ugdymas.....	20
1.3.2. Vaidybos gebėjimų ugdymas.....	25
1.3.3. Šokio gebėjimų ugdymas.....	27
1.3.4. Dailės gebėjimų ugdymas.....	29
1.4. Pedagogų įtaka vaikų meninės kompetencijos ugdyme.....	31
2. PRIEŠMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ MENINĖS KOMPETENCIJOS UGDYMO TOBULINIMO GALIMYBIŲ IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE EMPIRINIS TYRIMAS.....	34
2.1. Tyrimo metodika.....	34
2.2. Tyrimo etika.....	39
2.3. Tyrimo rezultatų analizė.....	39
2.3.1. Priešmokyklinio ugdymo pedagogų nuomonės apie priešmokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos ugdymo tobulinimo galimybes tyrimo rezultatų analizė.....	39
2.3.2. Meninio ugdymo pedagogų nuomonės apie priešmokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos ugdymo tobulinimo galimybes tyrimo rezultatų analizė.....	53
2.4. Tyrimo rezultatų apibendrinimas.....	62
DISKUSIJA.....	64
IŠVADOS.....	65
REKOMENDACIJOS.....	66
LITERATŪRA.....	67
PRIEDAI.....	72

ĮVADAS

Temos aktualumas. Priešmokyklinis vaikų amžius, t.y. 5-6 gyvenimo metai, yra reikšmingi vaiko augimo procese. Vaikai yra smalsūs pasaulio tyrinėtojai ir eksperimentuoja su savo aplinka, norėdami sužinoti kas vyksta, kai jie bendrauja su kitais žmonėmis, išbando daiktus bei medžiagas (Trister, Colker, Heroman, 2007). Priešmokyklinis amžius, vaikystė yra tas laikas, kada vaikas semiasi patirties, ima iš šeimos, pedagogų pozityvius (ir ne tik) pavyzdžius. Priešmokyklinio ugdymo paskirtis – padėti vaikui pasirengti sėkmingai mokytis pagal pradinio ugdymo programą (LR Švietimo įstatymas, 2011). „Šiuolaikiniame švietime akcentuojama atvira pokyčiams, dinamiška, mobili, prisitaikanti prie pokyčių ikimokyklinio ugdymo sistemos kaita, kurioje patenkinami visų besimokančiųjų ugdymo(si) poreikiai“ (Monkevičienė ir kt., 2011, 10 p.).

Vaiko meninė kompetencija apima vaiko įspūdžių, išgyvenimų, supratimo, emocijų, jausmų, patirties reiškimą ir vaizdavimą meninės raiškos būdais bei priemonėmis: veiksmu, judesiu, žodžiu, balso intonacija, spalva, linija, forma ir kt. Meninis vaikų ugdymas skatina vaikų individualų požiūrį, nes pati kūryba yra individualus veiksmas. Kurdami vaikai mokosi savarankiškai reflektuoti tikrovę, ją apmąstyti, įvertinti, individualiai joje veikti, priimti sprendimus, bet priimti tokius, kurie gali skirtis nuo visų kitų, aplinkos. Vaikai per meninę veiklą pradeda nebebijoti individualumo ir yra tikimybė, kad prireikus priims savus sprendimus. Dėl savo įvairumo meninė veikla tampa nepakeičiama pažinimo forma. Atitinkamai meninio ugdymo kompetencijos ugdymas tampa svarbi vaiko raidos, pažinimo proceso, asmenybės formavimosi dalis. Meninės kompetencijos ugdymas ikimokyklinėje įstaigoje yra siejamas su šokiu, muzika, daile ir vaidyba.

Priešmokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos ugdymo tobulinimas nėra pakankamai tyrinėjama sritis, kadangi daugiausiai žvelgiama į atskirų meno sričių veiklas, metodų įvairovę, tačiau visumoje nėra aiškumo ko reikia ir kuo vadovautis siekiant tobulinti meninio ugdymo kompetencijas priešmokykliniais metais. Meninės kompetencijos ugdymo vieta priešmokyklinio ugdymo programoje akcentuojama „Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše“ (2014).

Temos ištirtumas. Priešmokyklinio amžiaus vaikų meninio ugdymo kompetencijos (muzikos, vaidybos, šokio ir dailės) pobūdį ir ugdymo galimybes aptaria R. Kučinskienė (2006), A. Ulozaitė (2007), K. Gasiūnienė (2007), V. Kazragytė (2008), J.E. Fox, S. Berry (2008), R. Sankauskienė (2009), G. Le Boterf (2010), A. Juodaitytė, D. Malinauskienė, R. Šiaučiulienė (2015), J. Abramauskienė ir E. Ozarovska (2017) ir kt. Meninės kompetencijos ugdymo galimybės

priešmokykliniame amžiuje apžvelgtos per skirtingas meninės veiklos sritis: muzikinių gebėjimų ugdymą akcentuoja H. Šečkusienė (2004), J. Sukovienė (2005), R. Sankaukienė (2009), B. Nixon (2013), J. Abramauskienė, E. Ozarovska (2017), vaidybinių gebėjimų ugdymą aptaria A. Owens ir K. Barber (2006), V. Oaklander (2007), V. Kazragytė (2008), I. Varpiotaitė (2010), šokio taikymo galimybes apžvelgia B. Banevičiūtė (2009), dailę ir jos taikymą priešmokykliniais metais analizuoja I. Žemaitienė ir kt. (2006), G. Žilienė ir E. Tamulevičiūtė (2013) bei daugelis kitų autorių.

Pagrindinė **darbo problema**, kad priešmokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos ugdymo galimybės ikimokyklinio ugdymo įstaigoje turi savitus akcentus ir raiškos būdus. Tuo remiantis keliami probleminiai klausimai: kokios priešmokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos tobulinimo galimybės?

Darbo objektas: priešmokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos ugdymas.

Darbo tikslas: išanalizuoti priešmokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos ugdymo tobulinimo galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Darbo uždaviniai:

1. Atlikti vaikų meninės kompetencijos ugdymo galimybių teorinę analizę.
2. Ištirti priešmokyklinio ugdymo pedagogų nuomonę apie priešmokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos ugdymo tobulinimo galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.
3. Ištirti meninio ugdymo pedagogų nuomonę apie priešmokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos ugdymo tobulinimo galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.
4. Pateikti rekomendacijas priešmokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos ugdymo tobulinimo galimybių gerinimui ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Metodai: mokslinės literatūros analizė, dokumentų analizė, kokybinis tyrimas (interviu), kiekybinis tyrimas (anketinė apklausa), tyrimo rezultatų analizė.

Teorinės (konceptualiosios) nuostatos:

1. *Kognityvinė teorija* (Kohlberg, 1984, Piaget, 1965 ir kt.), kuri pabrėžia kiekvieno individo aktyvaus mąstymo reikšmę tolesniems jo veiksams: mąstydamas vaikas priima savąjį pasaulį, save patį bei atitinkamai kuria naujus elgesio būdus. Be to, gyvenimo įvykiai ir turima individo patirtis yra interpretuojami pagal savitą vidinę sistemą. Kognityvinė teorija akcentuoja vidinius (tiesiogiai nematomus) žmogaus žinių įgijimo procesus (Sahlberg, 2005). Vaikas išmoksta tada, kai pats sukuria reikšmę, dažniausiai remdamasis ankstesne savo patirtimi (Petty,

2006, p. 12). Kognityvinė meninio ugdymo teorija daugiausia dėmesio skiria mąstymo ir jautimo procesams bei išryškina meninio pažinimo reikšmę ir svarbą (Banevičiūtė, 2009).

2. *Humanistinė asmenybės teorija* (Maslow, 1979, Rogers, 1951). Jos atstovai teigia, jog asmenybė nuolat auga ir vystosi, siekdama savirealizacijos. Joje glūdi vidinis poreikis, noras pažinti, tobulinti save, atskleisti savo potencines galias, realizuoti save gyvenime. Anot K. Rogerso, pagrindinis kiekvienos gyvos būtybės polinkis yra įgyvendinti savo galimybes, savo potencialą, augti ir vystytis, tapti tuo, kuo jis gali būti. Jausmų reikšmė ugdymosi procese yra siejama su žiniomis (pagal humanistus, jausmai ir žinios sutapatamos). Ugdymosi aplinka turi būti humanizuota įvairiomis prasmėmis.

3. *Konstruktivistinė teorija* (Lave, Wanger, 1991; Brooks, Brooks, 1993; Brandt, 1998) yra žinių kūrimo teorija, kurios principas – patirtimi pagrįsto žinojimo kūrimas, kuriame vaikas aktyviai dalyvauja. Ugdymo procesas nevyksta tik stebint, klausantis ar jaučiant, svarbiausios yra mąstymo struktūros, kurios plėtojamos remiantis individo veikla ir patirtimi. Rezultatas priklauso nuo mokymosi aplinkos, informacijos pobūdžio ir turimų žinių.

Darbo struktūra. Baigiamąjį darbą sudaro dvi analizės dalys: teorinė ir empirinė, taip pat pateiktas įvadas, išvados, rekomendacijos, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis, literatūros sąrašas (65 šaltiniai), 24 lentelės ir 11 paveikslai, pridėti 4 priedai.

1. PRIEŠMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ MENINĖS KOMPETENCIJOS UGDYMO TOBULINIMO TEORINĖ ANALIZĖ

1.1. Priešmokyklinio amžiaus vaikų pedagoginė ir psichologinė charakteristika

Žmogaus gyvenimo ciklo fazių schema, pateikiama E. Eriksono, rodo, kad kiekvienoje vystymosi stadijoje susiformuoja naujas darinys, kurio ankstesnėje stadijoje nebuvo ir kuris išreiškia asmenybės ir pasaulio, kitų žmonių ir paties savęs santykį (Ustilaitė, 2007, 42 p.).

J. Piaget (2002) teigė, jog vaiko protas tobulėja pereidamas keletą stadijų – nuo paprastų naujagimio refleksų iki suaugusio žmogaus abstraktaus mąstymo. Jis aprašė keturias pagrindines pažintinės raidos stadijas, kurias vaikas augdamas pereina. Kiekvienai stadijai būdingos skirtingos ypatybės, kurios lemia specifines mąstymo rūšis. Bendrai nuo 2 iki 7 metų vaikams būdinga priešoperacinė stadija. Vaikas pasauliui pažinti naudoja simbolinį mąstymą, taip pat ir kalbą. Šioje stadijoje mąstymas yra egocentriškas. Vaikas nesugeba savęs pastatyti į kito vietą. Tik apie ketvirtuosius gyvenimo metus vaikas pradeda mąstyti intuityviai. Vėliau lavėja vaizduotė, vaiko mąstymo egocentrizmas mažėja, jis pradeda suprasti kitų požiūrį. Todėl pirmieji septyneri vaiko gyvenimo metai – labai svarbus periodas. Vaikas pradeda daryti atradimus, susipažįsta su daiktais, jų savybėmis, formuojasi vaizdinis – veiksminis ir vaizdinis – daiktinis mąstymas (Piaget, 2002; Žukauskienė, 2007; Glebuviene, 2011).

Priešmokyklinis amžius „traktuojamas kaip ypač sudėtingas vaiko raidos laikotarpis, pereinamoji grandis nuo nerūpestingų žaidimų meto prie organizuotos mokymo(si) veiklos – nuo „noriu“ – prie „reikia““ (Milašauskienė, Zambacevičienė, Dapkevičienė, 2008, 192 p.). Priešmokyklinis amžius yra labai svarbus vaiko gyvenime: daug kas keičiasi, vaikai bręsta, pradeda vis labiau ieškoti atsakymų į rūpimus klausimus, viskuo domisi (Čėsnaitė, Bagdonas, 2014, 25 p.). Dirbant su šio amžiaus vaikais labai svarbu suprasti jų psichologinius ir fiziologinius ypatumus, „gebėti vaiko gyvenimui ir vystymuisi sukurti palankų mikroklimatą ir tenkinti jo poreikius“ (Jakučiūnienė, 2007, 121 p.).

A. Landsbergienė (2008, cit. Čėsnaitė, Bagdonas, 2014, 26 p.) teigia, kad priešmokyklinės grupės metai yra vieni magiškesnių ir tėvams, ir vaikams, nes artėja metas, kai vaikams teks iš seno, gero, įprasto darželio pasaulio pereiti į mokyklą, atrasti naują santykį su mokytoja ir su draugais. Klausymasis, dalinimasis, savo eilės laukimas, kantrybės lavinimas yra tie socialiniai gebėjimai, kuriuos per šiuos metus turės išsiugdyti vaikas. Be to, per šiuos metus vaikas labai subręsta emociniai – jis mokosi būti savarankiškas ir atsakingas. Per šiuos metus pastebimas ir didelis akademinis šuolis: vaikai mokosi raidelių ir skaitymo, skaičių ir skaičiavimo, formų, dydžių.

Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinime (2004) pabrėžiama, kad šio amžiaus vaikų suvokimas yra visuminis ir sinkretinis. Jie gerai atpažįsta ir suvokia daiktus, jų atvaizdus, gerai skiria atskirus prasminius kalbos vienetus (sakinius, žodžius). Pasaulis vaikui tai ne atskirų faktų ar įvykių rinkinys, o tarpusavyje įvairiais ryšiais susijusių reiškinių visuma. Priešmokyklinio amžiaus vaikas lengvai įsidėmi ir atpažįsta daiktus, požymius, detales, savybes ir kita. Be vargo tapatina tos pačios spalvos, dydžio, formos daiktus, kiek sunkiau juos pavadina. Geba grupuoti daiktus pagal vieną išorės požymį, geba atlikti loginius veiksmus: prie dviejų pridėti tris; pratęsti ritmišką elementų dėstymą, išvelgti dėsnumą. Skiria daiktų padėtį erdvėje savo kūno atžvilgiu ir vienas kito atžvilgiu, mokosi skirti kairę ir dešinę pusę.

Vaikas vis geriau, logiškiau susidoroja su aplinkos keliamais reikalavimais. Mąstymas, sprendžiant realias problemas, tampa vis logiškesnis. Nors vaikas sugeba geriau mąstyti, jo loginis mąstymas dar nėra toks abstraktus ar sudėtingas kaip kitu periodu, kada jis pasiekia aukščiausią lygmenį. Vaikui per sunku spręsti hipotetines, abstrakčias problemas. Jis jas gali išspręsti sukonkretintas, pateikus pavyzdžius arba daiktus (Žukauskienė, 2007).

5-6 metai vis dar aktyvus žaidimų amžius, reiškiasi iniciatyvumas ir kaltės jausmas. Šiame amžiuje vaikas jau gali gana gerai savarankiškai atlikti įvairius motorinius veiksmus (bėgioti, važiuoti triračiu, krapyti), todėl prasiplečia jo galimybės. Išsiugdo jo kalba ir vaizduotė, todėl vaikas labai daug klausinėja. Jo žaidimai realūs, atitinkantys tikroviškus suaugusiųjų vaidmenis, ir idealūs – karalaitė, karo vadas. Neigiamai vaiko psichosocialinę raidą šiuo amžiaus tarpsniu veikia tėvų pasijuokimas iš „kvailų“ klausimų, žaidimų, pabrėžimas to, kas padaryta negerai, ir mažai paskatų. Tuomet formuojasi gėdos jausmas, sutrinka psichinės lyties vystymasis. Jei tėvai skatina vaiko savarankiškumą ir vaizduotę, išsiugdo iniciatyvumas (Ustilaitė, 2007, 43 p.).

Kaip teigia A. Juodaitytė, D. Malinauskienė ir R. Šiaučiulienė (2015, 161 p.), vaikų žaidimas yra „vienas svarbiausių vaikų kūrybinės, egzistencinės kultūros fenomenų. Žaidime pasiekiami natūrali būseną, peržengiamos profesinės ribos, per laisvę atsiskleidžia visos meninės potencijos ir galimybės. Išmokstama reikšti ir drauge valdyti jausmus, tinkamai elgtis. Taip žmogus pažįsta pats save, pajunta savo vientisumą ir pilnatvę, sprendžia problemas“.

Vaikų žaidimo dinamiką „galima stebėti pagal struktūrines žaidimo dalis: žaidimo vaidmenis, žaidybinius veiksmus, daiktų naudojimą žaidime, realius santykius tarp žaidžiančių partnerių, žaidimo siužetą, žaidimo vietos kūrimą“ (Brėdikytė ir kt., 2015, 186 p.).

Priešmokykliniame amžiuje „žaidimas kaip daugiafunkcis fenomenas taip pat turi keleriopą paskirtį, aprėpiančią ne tik tam tikrų vaiko fizinių ir psichinių galių lavinimą, dalykinių žinių ir įgūdžių įgijimą, netinkamų poelgių koregavimą, bet ir vertybių ugdymą. Žodžiu, atlieka svarbiausias ugdymo funkcijas – mokomąją, lavinamąją, auklėjamąją, arba vertybinę. Aišku, kaip

ir kiekvienam žmogui, o ypač vaikui, labai svarbios ir kitos žaidimo funkcijos: pramoginė, poilsio, padedančios atsipalaiduoti, taip pat tiriamoji, skatinanti vaiko pažinimo poreikius, korekcinė, padedanti taisyti elgesį“ (Aramavičiūtė, Jasiūnaitė, 2011, 76 p.).

Kaip teigia A. Brandišauskienė ir D. Maslienė (2014, 191 p.), „žaisdamas vaikas plėtoja savo vaizduotę, konstruoja mąstymo struktūras ir deda pamatus abstrakčiam mąstymui, loginei atminčiai“. Tam pritaria ir D. Trister ir kt. (2007) teigiant, jog vaikai yra smalsūs pasaulio tyrinėtojai ir eksperimentuoja su savo aplinka, norėdami sužinoti kas vyksta, kai jie bendrauja su kitais žmonėmis, išbando daiktus bei medžiagas.

Kaip teigia D. Trister, L. Colker, C. Heromann (2007), pažinimo raida atspindi intelekto veikimo principus. Ji apima tai, kaip vaikai mąsto, suvokia pasaulį ir pritaiko tai ką išmoksta. Viena iš džiaugsmų stebint vaikų pažinimo raidą, yra matyti jų tobulėjimą. Priešmokyklinio amžiaus vaikai mąstydami naudojami vaizduote, apskritai jų mąstymas yra kūrybiškas. Vieną minutę jie gali būti astronautais, kitą apsimesti kūdikiais, vaidindami ir pritaikydami atitinkamus veiksmus. Sugebėjimas susitapatinti su kuo nors kita suteikia vaikams galimybę bendrauti, jie gali pasidalyti jausmais ir patirtimi. Žaisdami su lėlėmis arba piešdami, jie gali išreikšti savo jausmus, suvaidinti reikiamą situaciją.

Pasak O. Monkevičienės, V.S. Glebuviienės ir kt. (2011), priešmokykliniai metai – reikšmingas, savitas vaiko gyvenimo periodas, pasižymintis unikalia socialine, kognityvine, menine bei emocine vaiko raiška, svarbus pats savaime. Priešmokyklinukai išgyvena gana sudėtingą raidos laikotarpį, kuris lemia tolesnio ugdymosi mokykloje sėkmę (Jankauskienė, Rinkevičiūtė, 2017, 93 p.).

Apibendrinus galima teigti, jog priešmokyklinis amžius yra labai svarbus, kadangi tai pasiruošimo mokymuisi mokykloje metai. Šiuo tarpsniu vaikai daro atradimus, susipažįsta su daiktais, jų savybėmis, formuojasi vaizdinis – veiksminis ir vaizdinis – daiktinis mąstymas. Per priešmokyklinio ugdymo metus pastebimas didelis vaikų akademinis šuolis, tačiau žaidimas vis dar dominuoja ir per jį vaikas tobulėja.

1.2. Kompetencijų ugdymo samprata ir reikšmė priešmokykliniame amžiuje

Kompetencija (lot. *competere* – „sutapti“) – gebėjimas atlikti tam tikrą konkretų darbą. Kompetencija apima patirtį, įgūdžius ir žinias, dažnai ir tam tikras asmenines savybes (ar asmeninių savybių nebuvimą) (Laužackas, 2005). V. Vaitkevičiūtė (2001) bendriausia prasme kompetenciją apibrėžia kaip funkcinį gebėjimą adekvačiai atlikti tam tikrą veiklą.

V. Jonynienės (2004) nuomone, kompetencija – tai integralus vertybinių nuostatų, gebėjimų bei žinių ir supratimo junginys, todėl kiekviena kompetencija turi būti ugdoma per visus mokomuosius dalykus, suprantama, per vienus daugiau, per kitus mažiau, priklausomai nuo dalyko ar ugdymo srities specifikos, problematikos, konkrečios temos, užduoties pobūdžio ir t.t. Taip pat kompetencijos apibrėžime svarbi mintis, kad ugdomi tokie gebėjimai, kurie svarbūs realiam asmens gyvenimui ir ugdymosi tęstinumui (Monkevičienė, 2004). D. Martišauskienė (2009) apibendrinama R.S. Jager pateiktą kompetencijos apibūdinimą taip pat konstatuoja, kad kompetencija turi būti suprantama kaip visuminė jėga, potenciala.

Taip pat kalbant apie kompetenciją G. Le Boterf (2010, 13 p.) pateikia savo poziciją, jog: „Kompetencijų sampratos pirminė prasmė yra lyg sustingusi nuo 1970 metų, ji jau nebėra 3-iojo tūkstantmečio žinių ekonomikos iššūkių viršūnėje. Jei manytume, kad kompetencija – tai žinių, gebėjimų, elgsenos visuma, galėtume teigti, kad prieš tris dešimtmečius tokia samprata buvo pažangi, tačiau šiuo metu ji nebėra pakankama“. Tačiau autorius tuo pačiu patikslina, jog „šia tema vyko daug diskusijų, darbų, tačiau visa tai toli gražu nepateikė aiškios ir valdomo alternatyvos“. Todėl ir toliau autorius savo knygoje grįžta prie senosios kompetencijos aiškinimo apibrėžties teigdamas, jog „Šios apibrėžties atsparumas aiškinamas jos paprastumu“ (Le Boterf, 2010, 15 p.).

Priešmokyklinio ugdymo bendrojoje programoje (2014) apibendrinama, kad kompetencija – tai vaiko susidarytų vertybinių nuostatų, įgytų gebėjimų, įgūdžių bei patirties visuma, reikalinga kasdieniniam gyvenimui ir sėkmingam ugdymuisi mokykloje.

Apibendrinus pateiktas kompetencijų apibrėžtis galima teigti, jog daugumoje analizuotos literatūros šaltinių teigiama, kad kompetenciją sudaro: gebėjimai, žinios, įgūdžiai, vertybės bei pareigos ir teisės. Šiame darbe vadovaujama R. Laužacko (2005) pateiktoms apibrėžtimis, kurios nurodo kompetencijos sąvokos esmę. Taip pat aktualu išsiaiškinti, kaip elementai, sudarantys kompetenciją, yra apibūdinami.

Pirmiausiai, tai žinios (angl. knowledge) – „tikrovės pažinimo rezultatas, teikiantis žodinės ar simbolinės informacijos apie daiktus, reiškinius, jų tarpusavio ryšius“ (Jovaiša, 2007, 331 p.). Kaip teigia R. Laužackas (2005, 50 p.), „tai tam tikri faktai apie mus supantį pasaulį“. Žinios yra pasaulio vaizdas, kurį turi susidaręs žmogus, ir savo paties vietą jame.

Vertybės – „žmonių ar socialinių grupių elgsenos, kuriam teikiama pirmenybė, formuluotės. Jos išreiškia įprastą pirmenybę tam tikroms priemonėms, tikslams ir gyvenimo sąlygoms, dažnai lydima stipraus jausmo“ (Johnson, 2003, 57 p.). M. Roakeach (cit. Vveinhardt, Gulbovaitė, 2012) vertybes skirsto į: instrumentines – pašaukimas, aukščiausias tikslas; terminalines – motyvacija. Išvardintos vertybės tarpusavyje susijusios, viena kitą papildo.

Įgūdžiai – tai „sudėtingas ir išmoktas elgesys (fizinis ar verbalinis), skirtas konkrečiam tikslui ar įkomponuotas į konkrečią veiklą“ (Johnson, 2003, 63 p.). Anot R. Laužacko (2005), įgūdžiai tai iki automatizmo (tobulai) išlavinti žmogaus gebėjimai.

Gebėjimai – išugdyti, išlavinti gabumai (Laužackas, 2005). Gebėjimai – tai žinios ir įgūdžiai, kurie reikalingi siekiant numatytų tikslų. Gebėjimus reikia ugdyti. Tam įtakos turi patirtis, branda, motyvacija, valia, interesai, kryptingas domėjimasis, smalsumas. E. Jurašaitė-Harbison (2006) gebėjimus apibūdina kaip įstengimą ką nors padaryti, kokybiškai atlikti konkrečius veiksmus. Kompetencijos apibrėžime išryškinta mintis, kad ugdomi tokie gebėjimai, kurie svarbūs realiam asmens gyvenimui ir ugdomosi tęstinumui (Monkevičienė, 2004).

Mokslinėje literatūroje, pedagoginėje veikloje kompetencijų reikšmė analizuojama jau ne vienerius metus. Ugdymo kokybė taip pat siejama su suformuotomis vaikų kompetencijomis. Priešmokykliniame amžiuje ugdomos šios kompetencijos (Metodinis leidinys priešmokyklinio ugdymo pedagogams, 2011):

- Socialinė kompetencija;
- Meninė kompetencija;
- Pažinimo kompetencija;
- Komunikavimo kompetencija;
- sveikatos saugojimo kompetencija.

Socialinė kompetencija – gyventi ir būti greta, kartu. Tai – toks elgesys ir jo formos, kurias vaikas įvaldo, kad galėtų dalyvauti socialiniame gyvenime, prisitaikyti prie skirtingų socialinių kontekstų/reikalavimų (mokykla, šeima, visuomenė), efektyviai ir konstruktyviai spręstų konfliktus. Socialinis ugdymas darželyje – itin svarbi ikimokyklinukų ugdymo dalis, apimanti ne vien ugdymo turinį, bet ir visą darželio grupės gyvenimą: jos mikroklimatą, ugdymo proceso organizavimą, grupės bendruomenės narių santykius. Socialinis ugdymas yra sudedamoji pasaulio pažinimo dalyko dalis. Jis grindžiamas istorinės bei geografinės aplinkos pažinimo, tautinio, ekologinio, ekonominio ir pilietinio ugdymo tematika (Gerčienė-Leonienė ir kt., 2011). Anot D.O. Daukšienės ir V. Gudžinskienės (2002), svarbu yra išmokyti vaikus įvairiausių socialinių įgūdžių, kurie jiems pravers ateityje.

Tinkamą vaikų elgesį labiausiai skatina vertybių įsisąmoninimas – kai jie veikia iš vidinių paskatų, o ne bijodami priekaištų ar tikėdamiesi atlygio (Neifach, 2003). Įrodyta, kad vaikai, lankantys vaikų darželius, išmoksta teisingai rinktis ir išsiugdo aktyvumą, pasitikėjimą savimi, žymiai geriau mokosi ir lengviau prisitaiko visuomenėje negu nelankantys darželių, o ugdomi mamų ar močiūčių namuose.

Meninė kompetencija – įsivaizduoti, pajauti, kurti, grožėtis. Menas laikomas tam tikra kalba ir komunikacijos priemone, kuriai suprasti bei vartoti reikia meninės ir estetiškos kompetencijos. Visos meno sritys (šokis, vaidyba, muzika, dailė) – svarbios vaiko intelekto raidai, jo meninių, pažintinių, sveikatos saugojimo ir socialinių gebėjimų sklaidai. Meninė priešmokyklinuko kompetencija – tai atvirumas estetiniams išpūdžiams, jautrumas gamtos, vaikų, supančios aplinkos ir meno kūrybinių grožiui, poreikis išreikšti save meno kalba, gebėjimas tyrinėti įvairias meninės raiškos priemones, spontaniškai reikšti savo nuotaiką, jausmus, mintis ir santykį su pasauliu, atrasti individualų, savitą raiškos stilių, gebėjimas kurti vaizduojant, muzikuojant, šokant, vaidinant, žaidžiant (Gerčienė-Leonienė ir kt., 2011).

Pažinimo kompetencija – suvokti, įsiminti, samprotauti, spręsti problemas, kritiškai mąstyti; gebėjimas taikyti įvairius pasaulio pažinimo būdus: stebėti, klausinėti, eksperimentuoti, prognozuoti, ieškoti informacijos ir pan. Vaikas žinių semiasi gyvendamas, žaisdamas, judėdamas, tyrinėdamas aplinką. Vaikas natūraliai stebi tai, kas vyksta aplinkui, nes iš prigimties yra smalsus. Stebėdamas aplinką, ją tyrinėja visais pojūčiais: čiupinėja, uosto, ragauja, girdi, mato. Tai padeda įgyti elementarų supratimą apie žmones, gamtinę ir kultūrinę aplinką, tėvynę ir kt. Todėl ir priešmokyklinės grupės aplinka turi būti turininga ir turtinga, skatinti domėtis, pažinti, tyrinėti, patirti atradimo džiaugsmą (Gerčienė-Leonienė ir kt., 2011). Pažinimo kompetencijos ugdymo tikslas – išugdyti kritiškai mąstantį, pasirengusį spręsti problemas ir tyrinėti asmenį. Plėtoti pažinimo kompetenciją – tai mokyti vaikus stebėti ir pažinti, tyrinėti ir atrasti save ir aplinkinį pasaulį, priimti apgalvotus ir pagrįstus sprendimus, domėtis socialine ir kultūrine, gamtine aplinka, jos raida, kryptingai pasirinkti ir taikyti pažinimo metodus (Vaivadienė, 2012, cit. Čėsnaite, Bagdonas, 2014, 27 p.). Ugdant pažinimo kompetenciją plečiamas vaiko akiratis apie jį supantį pasaulį: gamtą, žmones, jų darbus. Ypatingai svarbu skatinti suvokti metų laikų kaitą, laiko sąvokas, sezoniškumą, orų permainas, žmogaus priklausomybę nuo gamtos ritmo (Leonavičienė, 2011).

Komunikavimo kompetencija – klausytis, kalbėti, bandyti skaityti, rašyti, išreiškiant save ir bendraujant su kitais. Ši kompetencija – tai pirmiausia gebėjimas suvokti kalbos prasmes ir ją vartoti. Ši komunikacija reiškiasi visose vaiko gyvenimo srityse: atrandant ir pažįstant save ir pasaulį, bendraujant ir būnant greta su kitais, išreiškiant save ir kuriant, suvokiant žmogaus ir gamtos sukurtą grožį, perimant bendrąsias žmogaus vertybes ir pačiam jas kuriant (Gerčienė-Leonienė ir kt., 2011). Ugdant komunikavimo kompetenciją didelis dėmesys skiriamas vaiko kalbiniam įgūdžiams tobulinti, žodyno turinimui, supažindinimui su raidėmis, raštu, jo kopijavimu, tautosaka, grožine literatūra. Skatinamas vaiko noras kuo daugiau kalbėti, pasakoti, sekti ir kurti pasakas, sudominti skaitymu. Labai svarbu pratinti vaiką nepertraukti kalbančiojo

draugo ar suaugusiojo, išklausti jį iki galo ir tik tada pradėti savo pasakojimą (Leonavičienė, 2011).

Vaikas, gyvendamas bendruomenėje, išmoksta savo gimtąją kalbą arba kelias, kuriomis bendrauja su savo artimais šeimos nariais. Kalbos tyrinėtojų teigimu, vaiko gyvenimo metai iki mokyklos – kritiškas kalbos perpratimo periodas. Jo metu paklojami visų kalbos procesų – klausymo, kalbėjimo, skaitymo, rašymo – psichologiniai pagrindai, lemsiantys būsimos asmenybės kalbines galias. Ir ne tik kalbines (Gerčienė-Leonienė ir kt., 2011). J. Piaget (2002) teigimu, kalba yra pažinimo procesų sudėtinė dalis, tad ji vienaip ir kitaip veikia pasaulio pažinimą, t. y. ribota asmens kalba lemia ribotą jo pasaulį.

J. Bruner (cit. Gerčienė-Leonienė ir kt., 2011) nurodo, kad kalbos mokymosi sėkmė tiesiogiai priklauso nuo socialinės ir kultūrinės vaiko aplinkos. Čia ypač svarbus suaugusio asmens vaidmuo. Todėl ikimokykliniais metais pedagogas turi palaikyti laisvą vaiko pasakojimą, skatinti jį kurti istorijas, pasakas, pasakoti įvykius, susijusius su jo gyvenimu, su tuo, kas matyta, girdėta, diskutuoti su juo, užduodamas atvirus klausimus, raginti vaikus kalbėtis ir išklausti vienas kitą mažose grupelėse ir pan. (Gerčienė-Leonienė ir kt., 2011).

Sveikatos saugojimo kompetencija – sveikai gyventi, saugiai judėti ir veikti. Priešmokykliniais metais dėmesys teikiamas sveikatos saugojimo ir fiziniams gebėjimams lavinti, kuomet vaikas geba būti aktyvus, judrus, bet prireikus sukaupia dėmesį, geba jausti ir valdyti savo kūną, eidamas, šliauždamas, ropodamas, lipdamas, šokinėdamas. Vaikas susiformuoja nuostatą, kad būtina daug judėti, būti aktyviam, kad augtų sveikas. Tai garantuoja mažyliui lengvesnę prisitaikymą prie mokymosi mokykloje sąlygų, padeda greičiau adaptuotis naujoje aplinkoje, moko atsipalaiduoti, darbą derinti su poilsiu, stiprinti sveikatą. Vaikui augant ir aktyviai judant, tobulėja viso kūno judesiai. Priešmokyklinis raidos laikotarpis lemia ir tolesnę vaiko mokymosi mokykloje sėkmę (Gerčienė-Leonienė ir kt., 2011). Norint visą tai pasiekti yra keliami nemažai uždavinių, kurių kiekvienas savaip veikia vaiko kompetencijų tobulėjimą: saugoti ir puoselėti psichinę vaiko sveikatą; didinti socialinį saugumą, tobulinti orientavimąsi naujoje socialinėje aplinkoje, ugdant saugaus elgesio įpročius; saugoti ir stiprinti fizinę vaiko sveikatą (Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa, 2002).

Visos kompetencijos laikomos vienodai svarbiomis, jos sujungia visus mokomuosius dalykus ir yra bendros visam ugdymo turiniui. Taip pat visos kompetencijos yra glaudžiai susijusios viena su kita, tarpusavyje persipynusios ir papildančios viena kitą. Todėl neįmanoma atskirai ugdyti tik kurią nors vieną kompetenciją, ugdant vieną kartu ugdomos ir kitos kompetencijos (LR Švietimo ir Mokslo ministerija 2002, cit. Čėsnaite, Bagdonas, 2014, 27 p.).

Siekiant pilnaverčio ugdymo, visos aptartosios kompetencijos tarpusavyje gali būti atsiejamos tik sąlyginai. Vaiko ugdytojai – pedagogai ar tėvai – privalo ugdyti jo gebėjimą mąstyti, būti stipria, pasitikinčia pasauliu ir žmonėmis, valinga ir harmoninga su savimi bei pasauliu asmenybe. Taip pat iškiepyti optimizmą, žvelgiant į tikrovę, ją tyrinėjant, priimant naujoves. Lengviausia formuoti ir puoselėti vaikų socialinius ir emocinius įgūdžius tuomet, kai jie dar maži. Kadangi vaikų darželis yra pirmoji formali aplinka, kurioje įgyjama socialinių ir emocinių kompetencijų, socialinė ir emocinė raida yra pedagogų dėmesio centre (Trister ir kt., 2007).

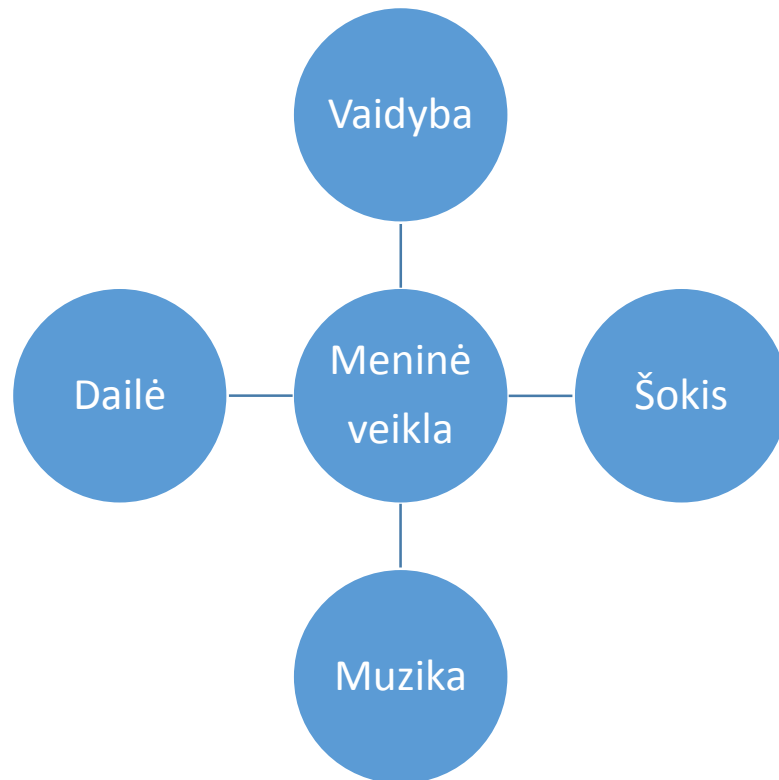
Apibendrinus galima teigti, jog kompetencijos teorinis aiškinimas yra platus ir aiškinama kaip integralių vertybių visuma. Bendra kompetencijos samprata apima žinių, įgūdžių, gebėjimų bei tam tikrų vertybinių ar elgsenos faktų buvimą. Kiekvienos iš šių sričių poveikis kompetencijoms yra labai reikšmingas, kadangi kompetencijų raida yra kompleksinė. Priešmokykliniame amžiuje daugiausiai dėmesio skiriama socialinei, meninei, pažinimo, komunikavimo, sveikatos saugojimo kompetencijoms formuoti bei palaikyti. Kiekviena šių kompetencijų privalo būti ugdoma bendrai, svarbu jas apjungti bei integruoti. Kiekviena šių kompetencijų, formuojama kompleksškai, paveikia vaiko socializaciją, bendravimą, kūrybiškumą. Kiekviena ugdoma kompetencija apima galimybes suformuoti pažintines, menines, bendravimo kokybines galimybes, svarbias tolesnėje raidoje bei vaiko ugdymosi procese. Pagrindiniai kompetencijų vaikystėj formavimo dalyviai yra tiek patys vaikai, tiek jų bendraamžiai, tiek pedagogai, tiek ir tėvai.

1.3. Meninės kompetencijos ugdymo reikšmė ir paskirtis priešmokykliniame amžiuje

Augdamas vaikas pamažu ima skirti kas jam patinka, o kas ne. Tobulėjant jo kompetencijoms neatsilieka ir meninės kompetencijos vystymasis, kurio pagrindu yra mokomasi įsivaizduoti, pajusti, kurti ir grožėtis. „Bihevioristiniu požiūriu meninis ugdymas traktuojamas kaip priemonė siekti kitų tikslų (pavyzdžiui, terapinių, prevencinių), akcentuojama spontaniškas saviraiška, atlikimas ir technika kaip vieninteliai akivaizdžiai matomi ir pamatuojami dalykai, neįvertinama estetinio suvokimo, gebėjimo interpretuoti ir vertinti meno kūrinius svarba. Kognityvinė meninio ugdymo teorija daugiausia dėmesio skyrė pastarųjų ignoruojamiems mąstymo ir jautimo procesams bei išryškino meninio pažinimo reikšmę ir svarbą“ (Banevičiūtė, 2009, 161 p.).

Vaiko meninė raiška yra vaiko įspūdžių, išgyvenimų, supratimo, emocijų, jausmų patirties, reiškimas ir vaizdavimas meninės raiškos būdais ir priemonėmis: veiksmu, judesiu, žodžiu, balso

intonacija, spalva, linija, forma ir kt. Ji apima muziką, šokį, vaidybą ir dailę (Kazragytė, 2008) (1 paveikslas).

1 pav. Meninės veiklos formos
(sudaryta pagal studijuotą literatūrą)

Meninės raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja (Ikimokyklinio amžiaus pasiekimų aprašas, 2014):

- emocijų, patirties, minčių, įspūdžių raiška meninėmis priemonėmis ir būdais;
- meninės raiškos priemonių tyrinėjimas ir eksperimentavimas;
- meninė kūryba ir improvizacija.

Kaip pastebi J.E. Fox ir S. Berry (2008), vaikai kurdami ir veikdami per meninę veiklą patiria pasitenkinimą pačia veikla: ar jie lipdo, ar paišo su kreidutėmis, ar daro koliažą iš antrinių žaliavų. Meninės veiklos pasirinkimas ir priemonių parinkimas yra pačių vaikų improvizacija ir meninės išraiškos galimybė.

Meninio ugdymo veiklų tikslas – suteikti asmeniui teorinių žinių ir praktinių įgūdžių, t.y. kuriama pagal taisykles, kurių reikia laikytis, jei norima sulaukti teigiamo įvertinimo (Kučinskienė, 2006). Meninis ugdymas yra skirtas kiekvienam vaikui, nepaisant jo individualių meninių gabumų ar kultūrinės patirties. Meninis ugdymas turi nelygstamą savaiminę vertę, todėl jo negalima pakeisti ar kompensuoti kuo nors kitu. Priešmokykliniame amžiuje meninė veikla

ypač gerai atitinka kūrybišką vaiko prigimtį, ji tenkina kiekvienam vaikui įgimtą raiškos ir pažinimo poreikį (Gasiūnienė, 2007).

Kaip ir kiekviena kompetencija, taip ir meninės kompetencijos ugdymas, pasižymi savitais vaikų gebėjimais (Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa, 2002):

- Jautrumu grožiui – gamtos, žmogaus sukurtiems daiktams, meno kūriniai, žmonių tarpusavio santykiams; nuostata save išreikšti meno kalba, kurti.
- Gebėjimu spontaniškai reikšti savo nuotaiką, jausmus, mintis bei santykį su pasauliu įvairiomis meninės raiškos priemonėmis.
- Jautrumu įvairių meno šakų priemonėms bei jų derinimui – linijai, spalvai, formai, garsui, judesiui, ritmui, intonacijai, kompozicijai.
- Gebėjimu atrasti ir išmėginti atsipalaidavimui, emocinei iškrovai, savijautos gerinimui, bendravimui tinkančius meno kūrinius ir meninę raišką: mimiką, muzikinį dialogą, judesį, persikūnijimą ir pan.
- Gebėjimu kurti – natūraliai, laisvai, drąsiai, savitai, įsivaizduojant, atrandant variantus, keičiant, pritaikant, pertvarkant.
- Gebėjimu ieškoti ir atrasti individualų suvokimą atitinkančius bei asmeniškai priimtinus meninės raiškos būdus ir priemones.
- Gebėjimu dalytis asmeniniais meninės ir estetinės patirties įgūdžiais, vertinti kas gražu, o kas ne.
- Pastabumu bei jautrumu aplinkos grožiui, kaitai, tautos kūrybai, patirčiai.

Siektina, kad vaikai kurtų ir išreikštų save tiek žiniomis, tiek ir naujomis meno priemonėmis. Vaikų meninis ugdymas pasižymi veiklos rūšių įvairove. Jis apima ir meninę raišką, ir gamtos bei meno reiškinių pažinimą; tuo būdu jis natūraliai tenkina vaiko įgimus psichologinius *saviraiškos* ir *pažinimo* poreikius. Meninė veikla lavina vaikų *kūrybines* galias, padeda formuotis ir atsiskleisti *gabumams*, turtina emocinę patirtį, turi lemiamos įtakos vaiko *intelekt*o raidai. Meninė raiška yra puiki priemonė ugdyti ir plėtoti vaiko *socialinius* ir *komunikacinius* gebėjimus. Kadangi meninė veikla apima labai daug įvairių sričių, tai, galima sakyti, jog vaiko kūrybinių galių plėtojimas, ir tuo pačiu šios kompetencijos tobulinimas gali būti labai įvairus: nuo dailės ir konstrukcinės kūrybos, muzikos, šoki iki saviraiškos vaidyboje (Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa, 2002).

Kaip teigia R. Juškuvienė ir kt. (2008), meninės veiklos vykdymas, šios kompetencijos plėtojimas turi poveikį ir vaiko smulkiosios motorikos lavinimui. „Smulkiosios motorikos lavinimas didina galvos smegenų žievės aktyvumą, todėl gerėja kalbėjimas, klausia, rega, dėmesys.

Netikslingi vaiko smulkiosios motorikos judesiai keičiasi, pradeda formuotis akies – rankos koordinacija, be kurios vaiko judesių lavėjimas būtų neįmanomas, nes vaikai mokosi paliesti, paimti įvairius daiktus. Taip tobulėja vaiko jutimai, kurie svarbūs jo kalbos, suvokimų procesams, tai yra aplinkos daiktų vaizdinių formavimuisi“ (Juškuvienė ir kt., 2008, 29 p.).

Priešmokykliniame amžiuje meninio ugdymo kompetencija, kaip ir kitos kompetencijos turi/gali būti ugdomos pagal *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašą* (2014). Šis aprašas tai visuma esminių nuostatų ir gebėjimų, kuriuos sėkmingai besiugdantis vaikas turėtų įgyti iki šešerių metų, o taip pat jo ugdymosi pažangą nuo gimimo iki šešerių metų rodantys šeši pasiekimų žingsniai. Pasiekimų aprašas – tai ne standartas, kuriame pateiktų esminių nuostatų ir gebėjimų privalo pasiekti visi vaikai. Tai tik orientyras ugdytojams, kuriame pateikti pasiekimų žingsniai rodo vaikų judėjimo pažangos link kryptį. Laikomasi nuostatos, kad kiekvienas vaikas pažangos link juda savo tempu, todėl pasiekimų aprašas natūraliai taikomas skirtingų poreikių (taip pat ir turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių) vaikams.

Meninės kompetencijos ugdymas taip pat svarbus kaip ir kitų kompetencijų tobulėjimas. Psichologas H. Gardner (cit. Kazragytė, 2008) pabrėžia, jog meninio ugdymo centre turi atsidurti meninės kūrybos gebėjimai – tie patys gebėjimai, kuriuos vaikas rodo ankstyvajame amžiuje ir kurie leidžia jam nesąmoningai sukurti simbolių sistemą (Kazragytė, 2008). Ugdymas per meno dalykus sudaro galimybę suformuoti vaikui kultūros vertybių pasaulį, nes menas – universali žmogaus ugdymo priemonė (Ulozaitė, 2007).

Apibendrinus galima teigti, jog vaiko meninių kompetencijų ugdymas priešmokykliniais metais yra daugialypis, kadangi į jį įeina ne tik atskiri gebėjimai, bet ir atskirų kompetencijų apraiškos bei bendri vaikų gebėjimai, kurie sąlygiškai kartoja bei persipina vienas kitame: tiek muzika, tiek vaidyba, tiek šokis, tiek dailė. Aišku, visos vaikų kompetencijos turi būti ugdomos ne tik ikimokyklinėje vaikų grupėje, bet ir tėvų bei kitų specialistų pagalba, nes iš esmės tai ilgas ir nenutrūkstamas procesas. priešmokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu reglamentuojamas pagrindinių priešmokyklinio amžiaus vaikų kompetencijų formavimas, kur meninės kompetencijos plėtojimui skirta atskira kūrybinės veiklos dalis.

1.3.1. Muzikinių gebėjimų ugdymas

Muzika – tai vaiko raiška garsu, melodija, ritmu, dainuojant, grojant, ritmuojant, klausantis muzikos, kuriant, improvizuojant (Ikimokyklinio amžiaus pasiekimų aprašas, 2014).

Muzika iš visų menų gali labiausiai paveikti bet kurio amžiaus žmogaus emocijas. Priešmokyklinio amžiaus vaikai yra emocingesni už suaugusius, dėl to ir muzikos poveikis jiems

yra didesnis. Priešmokyklinio amžiaus vaikų emocinis jautrumas yra emocinė prielaida muzikos suvokimui ugdyti gana ankstyvame amžiuje, kada lengvai ją supranti, emocionaliai ją išgyveni (Sankauskienė, 2009). Muzikinio ugdymo paskirtis – remiantis kiekvienam vaikui įgimtu muzikinės raiškos poreikiu, individualia muzikine patirtimi bei gabumais, puoselėti jo muzikalumą, ugdyti muzikinius gebėjimus, lavinti gabumus (Gasiūnienė, 2007).

Muzikinė vaiko veikla – aktyvus, specifinis vaiko santykis su muzika, skatinantis tam tikrus jo vidinius procesus. „Muzikinio ugdymo reikšmė vaikui svarbi dviem aspektais. Muzika bei muzikinė veikla gali efektyviai veikti visuminę jo raidą ir lavinti muzikinius gabumus. Visame pasaulyje muzika plačiai naudojama kaip relaksacinė, profilaktinė, gydomoji priemonė. Be to, išlavinta muzikinė klausa padeda bendrauti su kitais žmonėmis, nes tik gerai girdint kito žmogaus kalbos intonacijas, įvairius jos niuansus, įmanoma tiksliai įvertinti bendravimo partnerio dvasinę būseną, jo gerus ar blogus ketinimus...“ – A. Katinienė, A. Vaičienė (2001).

Muzikinė veikla – universali vaiko visuminio ugdymo priemonė. Ji suteikia galimybes pajauti ir stebėti grožį, žadinti poreikį bendrauti su menu ir jį kurti, o dėl veiklos įvairovės yra savita pažinimo forma (Rinkevičius, Rinkevičienė, 2006). Muzikinė veikla lavina vaikų kūrybines galias, padeda formotis ir atsiskleisti gabumams, turtina emocinę patirtį, turi įtakos vaiko intelekto raidai. Dėl šių priežasčių muzikinė raiška yra puiki priemonė ugdyti ir plėtoti vaiko socialinius ir komunikacinius gebėjimus. Vaikų muzikinis ugdymas pasireiškia veiklos rūšių įvairove ir jų siejimu tarpusavyje – tai dainavimas ir grojimas, muzikos klausymas ir judėjimas pagal ją, muzikos pažinimas ir muzikiniai žaidimai, kūryba ir improvizavimas (Rauduvaitė, Virganavičienė, 2015).

Labai svarbu, kad muzikinė veikla padėtų lavinti vaikų kūrybines galias, puoselėtų jų gabumus, turtintų emocinę patirtį, turėtų įtakos jų intelekto raidai. Muzikinė raiška gali tapti priemone ugdant ir plėtojant vaiko socialinius ir komunikacinius gebėjimus (Rauduvaitė, Virganavičienė, 2015).

Muzikinis ugdymas apibrėžiamas kaip veiklos sričių įvairovė: dainavimas ir grojimas, muzikos klausymas ir judėjimas pagal ją, kūryba ir improvizavimas, muzikos pažinimas ir muzikiniai žaidimai (Sukovienė, 2005). Tuo remiantis muzikinė veikla, kompleksiniu būdu skatinanti muzikinių gabumų sklaidą, kuri pasižymi savitais bruožais ir veiklos formomis (Girdzijauskienė, 2002, Šečkuvienė, 2004, Sukovienė, 2005) (2 paveikslas).

2 pav. Muzikinė veiklos formos

(sudaryta pagal Girdzijauskienę, 2002; Šečkuvienę, 2004; Sukovienę, 2005)

2 paveiksle pateikta autorių (Girdzijauskienė, 2002; Šečkuvienė, 2004; Sukovienė, 2005; Rauduvaitė, Virganavičienė, 2015) nurodytos muzikinės veiklos formos:

Dainavimas – tenkina estetinius, meninius poreikius, lavina balsą. Dainuojant suintensyvėja kvėpavimas, gerinamas širdies darbas. Dainavimas kaip muzikos mokymo forma sudaro pačias geriausias sąlygas pajusti, pamilti, o vėliau ir suprasti vidinį pasaulį, kultūrą (lietuvių mentalitetą). Dainavimui visada buvo skiriama daug dėmesio. Vaikų dainavimo sugebėjimai dažniausiai įvardinami kaip labai nevienodi, individualūs, kadangi dainuojamojo balso būklę lemia socialinė, kultūrinė aplinka, joje įtvirtintos dainavimo normos, nors ir menkų balso duomenų vaikas, augdamas muzikalioje aplinkoje, klausantis gražaus dainavimo, pamažu pats pradeda jausti pasitenkinimą daina (Rauduvaitė, Virganavičienė, 2015).

Ritmavimas. Ritmikos panaudojimo tikslas yra lavinti ritmo jautimą, tokiu būdu patiriamos trukmių vertės, santykiai, jų tembras. Grojant ritminius darinius instrumentais, svarbi kūno raumenų veikla (Šečkuvienė, 2004).

Grojimas muzikos instrumentais, muzikavimas bei įvairių muzikinių instrumentų naudojimas lavina reakciją, mąstymą, judesių koordinaciją, laiko trukmės pajautimą, garsinio stiprumo kaitą, įgyjamas laiko trukmių santykių supratimas (skaidant laiką į mažas daleles).

Grojimas reikalauja didelio dėmesio sutelkimo, susikaupimo, sąmoningumo, fizinės brandos (Sukovienė, 2005). „Grojimas vaikus supažindina su įvairiais garso išgavimo būdais, kuriuos jie patys gali išmėginti – mušimas, braukymas ar pūtimas. Grodami vaikai gali panaudoti saviraišką ir „sugalvoti“ naujus instrumentus ir garso išgavimo būdus, jais žaisti, kurti pasakojimus, kuriuos įgarsina savo sugalvotais garsų išgavimo“ (Rauduvaitė, Virganavičienė, 2015, 121 p.).

Muzikos klausymas lavina vaizduotę, susikaupimą bei susikoncentravimą. Dažniausiai pamokose sutinkamas dainelių klausymasis, čia neatsiejamos improvizacijos. Tai eksperimentai garsais, kai be išankstinio pasirengimo kuriama muzika (Girdzijauskienė, 2002). Muzikos klausymas, būdamas vienas iš populiariausių veiklų per įvairias pamokas, plečia muzikinį mokinių akiratį, lavina skonį, ugdo muzikinius vaizdinius, interesus, tačiau papildomas muzikos klausymas pirma turi atitikti jai keliamus kokybės reikalavimus (turi būti gera, gerai atliekama muzika).

Improvizavimas ir kūryba kaip gabumus plėtojanti veikla svarbi skatinant vaikų saviraišką, žadinant kūrybines galias (Šečkuvienė, 2004).

T.A. Belovos (2012) teigimu, muzikinių gabumų ugdymas priešmokykliniame amžiuje daugeliu atveju priklauso nuo pedagogo. Jo organizuojama veikla padeda susivokti muzikinėje veikloje, ją pamilti. Autorė taip pat pritaria, jog pagrindinės priešmokyklinio amžiaus vaikų muzikinio ugdymo sudedamosios dalys yra būtent muzikos klausymas, vaikiškų dainelių dainavimas, judėjimas pagal muziką, grojimas vaikiškais muzikiniais ir įvairius garsus išgaunančiais instrumentais.

Neatsiejama muzikinio ugdymo dalis – vertybinės nuostatos (Sukovienė, 2005):

- jausti malonumą laisvai išreiškiant save muzika (improvizuojant, atliekant, kuriant);
- nusiteikti susikaupus klausytis, įsijausti ir atsiliepti, grožėtis meniškai vertinga muzika;
- pajusti pasitenkinimą bendrauti su kitais muzikos teikiamomis priemonėmis;
- pajusti, suprasti kito žmogaus dvasines būsenas;
- domėtis ir jausti pagarbą tautos menui, kultūrai, istorijai.

Priešmokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše (2014) numatytos 5-6 m. amžiaus muzikos ugdymo žingsniai ir galimybės, kurios atitinka priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdymo poreikius ir galimybes (1 lentelė).

1 lentelė. Priešmokyklinio amžiaus vaikų muzikinė veikla

Amžius	Muzikinė veikla
5 metai	Klausosi vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, „gyvos“ muzikos.
	Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) tembrus, girdėtus kūrinius.
	Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, kieme ir kt.).
	Eina rateliu, žaidžia muzikinius žaidimus, šoka lietuvių liaudies, originalios kūrybos šokius su skirtingo tempo dalimis.
	Ritminiais, melodiniais, „gamtos“, savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus.
	Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms.
6 metai	Emocingai klausosi įvairaus stiliaus muzikos kūrinių.
	Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus.
	Pasako kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus.
	Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas pakankamai tiksliai intonuoja. Dainuoja trumpas daineles kanonu, išiklausydami į savo ir draugų dainavimą.
	Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2-3 garsų melodijas.
	Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses solo ir „orkestre“, seka „dirigento“ judesius, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinelį.
	Improvizuodamas balsu, muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui, paveikslui.
	Žaidžia muzikinius dialogus, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai.

(sudaryta vadovaujantis Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu, 2014).

Įvertinus numatytus muzikos ugdymo pasiekimus priešmokykliniame amžiuje, labai svarbu numatyti muzikinės veiklos galimybes pritaikant dainų, instrumentų klausymąsi, lengvų dainelių dainavimą, muzikinių žaidimų žaidimą, judėjimą pagal muziką. Priešmokyklinio amžiaus vaikų muzikinio ugdymo galimybės yra žymiai platesnės, svarbu numatyti palaipsniui sudėtingėjančias užduotis: nuo muzikos ir instrumentų klausymosi, dainelių dainavimo, judėjimo, ritmavimo ir kt. (Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas, 2014).

Muzikinis ugdymas glaudžiai susijęs ir su kitomis kompetencijomis bei ugdymo sritimis: socialine, komunikacine, sveikatos saugojimo ir sveika gyvensena, taip pat daile, vaidyba, šokiu, etnine kultūra ir kt. (Gasiūnienė, 2007). Tai rodo, jog kiekvienoje kompetencijoje galime pajaušti kelių kompetencijų visumą. Viena svarbiausių muzikos ugdymo formų, kurios įsitvirtino vaikų darželiuose yra individuali muzikos valandėlė, koncertinė veikla ir muzikos integravimas į kitą veiklą. Čia vaikai pratinami pajaušti, suprasti estetinius, meninius bendrumus tarp muzikos ir kitų meno rūšių bei jų ryšį su vaikus supančiu pasauliu (Sankauskienė, 2009).

Apibendrinus galima teigti, jog muzikinio ugdymo sampratą apima plati ir įtraukianti muzikinė veikla, kurios ugdymas ir jo galimybės priklauso nuo priešmokyklinio amžiaus vaiko amžiaus ir suvokimo. Pastebima, jog priešmokykliniais metais muzikinis ugdymas plėtojamas

tolygiai didinant vaikų muzikinio ugdymo pobūdį, plėtojant žinias, įgūdžius, įsitraukimą, improvizavimą ir kt. Muzikinių veiklų įvairovė siejama su grojimu, ritmavimu, dainavimu, muzikos klausymu, improvizavimu.

1.3.2. Vaidybos gebėjimų ugdymas

Vaidyba – tai veikėjo vaidinimas naudojant improvizuotus savo paties ar lėlės (žaislo) judesius, veiksmus, žodžius, balso intonacijas, veido mimiką. Kiekvienas vaikas vaidindamas vaidinodamas reiškia savo požiūrį ir supratimą (Ikimokyklinio amžiaus pasiekimų aprašas, 2014).

Vaidybos gebėjimai – tai asmens gebėjimai, remianti vidiniais procesais (įsivaizdavimo, vertinimo, kūrimo, sąmoningo komunikavimo) bei išorinėmis – kūno ir balso – priemonėmis išreikšti simbolius, dinamiką, nuotaiką, ritmą ir tempą ir susieti šiuos elementus į darnią, prasmingą vaidmens visumą (Kazragytė, 2008).

Pastebima, jog vaikas „vaidinti“ pradeda maždaug apie antruosius gyvenimo metus, kai paprastą liniuotę paima kaip telefono ragelį ir įsivaizduojamam partneriui ištaria: „alio“. Nors vaikai neįsisąmonina, jog žaisdami vaidina, žaidime yra daug svarbių vaidybos prielaidų: vaikai laisvi, įsivaizduoja situaciją, nuolat kuria siužetą, vaidmenis ir juos suvokia, net pareplikuoja vaidmenį atliekančiam draugui, ką gerėtų daryti ar sakyti. Taigi visą vaidybos kūrybos mechanizmą bei raiškos priemones vaikai pirmiausia išbando žaisdami. Vaidybos gebėjimai atsiranda vaiko sinkretinio – fizinio ir dvasinio – aktyvumo pagrindu ir reiškiasi esant komunikacinėje, vaidintojo ir žiūrovo situacijoje. Vaidindamas vaikas įsivaizduoja, pavyzdžiui, jog jis yra miške, vertina tai, ką įsivaizduoja, taip, lyg iš tikrųjų būtų miške, ir kartu naudoja vaidybos priemones – mimiką, balso intonaciją bei judesį: su čia pat esančia kėde elgiasi kaip su įsivaizduojamu krūmu: jį apžiūri, paliečia ir pan. (Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas, 2004).

V. Kazragytės (2008) teigimu, instrumentinio požiūrio į vaidybos meną laikosi drama, suprantama kaip dalykų mokymo(si) metodas. Drama, suprantama kaip savita vaidybinio ugdymo kryptis, dar vadinama kūrybine drama, ugdomąja drama, neformalia drama, proceso drama, taikomąja drama, taikomuoju teatru. M. Viegnes (cit. Kazragytė, 2008) nuomone, teatro kalbą sudaro net 11 elementų: muzika, triukšmas, neverbalinė kalba, deklamavimas, tekstas, veido išraiškos, kūno išraiškos, gestai, kostiumai, dekoracijos, apšvietimas.

Teatro pedagogės A. Navickaitės nuomone, visi vaikai būna artistais iki šešerių metų, tačiau paskui jie „išauga“ iš šių gebėjimų kaip iš vaikiškų marškinėlių. Vaikui augant, kinta jo asmenybė (Gasiūnienė, 2007).

A. Owens, K. Barber (2006) nurodo kodėl naudinga organizuoti dramos užsiėmimus:

- Dėl vertybių (įsitikinimų) – manoma, kad vaikui svarbu reikšti prasmes meno formomis ar vaizduotės žaidimais. Dramos veikla yra paveiki mokymosi forma.
- Dėl praktinių priežasčių – drama skatina mokymosi motyvaciją.
- Dėl sukauptos patirties – taip sukaupiama daugybė teigiamos patirties, kas skatina kokybišką mokymąsi, tarpasmeninius ir socialinius santykius.
- Dėl to, jog dramos procesas gali suteikti galių.

Dramos ugdymo procese plečiamas objektyvusis ir subjektyvusis pasaulio pažinimas, kuris padeda kūrybingai komunikuoti visuomenėje ir išlaisvinti individą iš egocentrizmo. Svarbiausia dramos paskirtis – sąlygoti visapusišką asmenybinį ir sociokultūrinį individo augimą. Žinių, įgytų dramos užsiėmimuose, taikymas realioje erdvėje praktiškai yra geriausia savireguliacijos priemonė. Šio proceso metu individai turi galimybę mokytis pažinti save, savo psichines ir fizines galimybes ir išmokti teigiamu elgesiu apspręsti savo veiklą (Varpiotaitė, 2010).

Bene svarbiausias vaidybos, dramos gebėjimų ugdymo elementas pagal V. Kazragytę (2008) yra vaidmenų žaidimai, kuriuos vaikas noriai žaidžia, tokiu būdu patekdamas į vaidybos pasaulį (Kazragytė, 2008). Skirtingi žaidimo aspektai domina įvairių sričių specialistus: biologai nagrinėja žmonių ir gyvūnų aspektai domina įvairių sričių specialistus: biologai nagrinėja žmonių ir gyvūnų žaidimų panašumus, sociologai žaidime ieško žmonių darbo ištakų, antropologai ir etnografai – kultūros pradmenų, bet daugiausia dėmesio žaidimams skyrė ir skiria pedagogai ir psichologai. Taigi, muzikinio ugdymo procese žaidimai sutapatunami su vaidybos saviraiškos kūrybiškumo, meninės nuojautos aspektais. Žaidimai yra labai įvairaus turinio ir pobūdžio: 1) muzikiniai žaidimai; 2) kūrybiniai; 3) vaidmeniniai; 4) imitaciniai; 5) žaidimai su taisyklėmis ir t.t. (Šimaitienė, 2005). Imituojant, kopijuojant ar vaizduojant aplinkos reiškinius formuojasi pažinimo ir raiškos patirtis, būdinga šio amžiaus vaikams (Ulozaitė, 2007).

Priešmokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše (2014) 5-6 m. amžiaus vaikams numatomi vaidybos ugdymo žingsniai ir galimybės (2 lentelė).

2 lentelė. Priešmokyklinio amžiaus vaikų vaidybinė veikla

Amžius	Vaidybinė veikla
5 metai	Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtodamas vyksmą, dialogus, monologus, keisdamas balso intonacijas.
	Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes.
	Susikuria ištisą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis.
	Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3-4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką.

6 metai	Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus, emocines būsenas.
	Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius perteikia veikėjo mintis, emocijas.

(sudaryta vadovaujantis Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu, 2014).

Ugdomojoje plotmėje teatro technikų naudojimas įgalina interpretuoti aplinkinį pasaulį ir perduoti mintis, veiksmus, jausmus ir išraiškas tik pažinus savo sukauptus resursus: regėjimą, garsą, lietimą, kvapą, veido išraiškas, kūno judesius, fantazijas, vaizduotę, intelektą (Oaklander, 2007).

Apibendrinus galima teigti, jog vaidybos ugdymui taip pat prioritetai skiriami vaiko amžiui ir patirčiai. Priešmokyklinio amžiaus vaikui vaidybos procese būdingas žaidimas, intonavimas, mėgdžiojimas. Priešmokyklinio amžiaus vaiko vaidybos ugdymo galimybės plečiamos siejant jas su muzika, žaidimu, improvizacija, daiktų naudojimu, emocijų reiškimu.

1.3.3. Šokio gebėjimų ugdymas

Šokis – tai vaiko raiška judesiu šokant liaudies ratelius, šokamuosius žaidimus ir improvizuotai kuriant trumpas judesių, nesusijusių su šokio žanru, sekas (Ikimokyklinio amžiaus pasiekimų aprašas, 2014). „Per šokį vaiko raiškos simboliais tampa choreografinės priemonės, t.y. judesiai su visa savo dinamine bei emocine įvairove laiko ir erdvės kontekste“ (Gaučaitė, 2005, 92 p.).

B. Banevičiūtės (2009) teigimu, judesys, laikas ir energija patys savaime nėra tik šokiui priklausantys elementai – bet kuri žmogaus veikla yra judesys erdvėje ir laike, panaudojant tam tikrą energiją. Todėl remiantis H. Gardner, šokio judesiai skiriasi nuo kitų judesių, atlikimo tikslais ir organizavimo tvarka, t.y. nuo to, kaip ir kokiam tikslui naudojama erdvė, laikas, kaip perteikiama energija, priklauso, ar asmuo šoka, ar juda erdvėje kitiems tikslams (sportuoja, vaidina ir pan.). Taip pat H. Gardner teigimu (cit. Banevičiūtė, 2009), judesiai ir judesių sekos turi būti tikslingos, orientuotos į prasmės kūrimą estetineje plotmėje. Tai kuriama naudojantis šokio raiškos elementus: judesys, erdvė, laikas, energija, dinamika.

Vaikams nebūtinai išankstinis fizinis pasirengimas tam, kad jie galėtų išreikšti savo emocijas linksmi šokinėdami ir plodami, liūdnai siūbuojant, pikta trepsėdami ar svajingai sukdamiesi, skambant muzikai, patiems dainuojant ar tiesiog tyloje. Šokis priešmokykliniame amžiuje glaudžiai siejasi su muzikavimu ir vadyba. Jis ugdo vaikų socialinius ir komunikacinius

gebėjimus, turtina jų emocinę patirtį. Šokis apima ne tik tradicinį šokį, bet ir laisvą, spontanišką judesio improvizaciją, pantomimos, vaidybos, muzikavimo elementus (Gasiūnienė, 2007).

Laisvai judėdami erdvėje, improvizuodami judesiais, vaikai mokosi jausti judėjimo kryptį, tempą, ritmą, charakterį. Judėdami kryptingai ir koordinuotai, vaikai mokosi sudaryti paprasčiausias figūras, sustoti į ratelį, vorą, dviem eilėmis, poromis. Šokdami paprasčiausius šokius, vaikai įgunda ritmingai atlikti elementariausius judesius (šuoliukus, pritūpimus, sukinius), mokosi elementariausių šokio žingsnelių. Šokdami spontanišką šokį vaikai improvizuotais judesiais perteiki skambančios muzikos nuotaiką, vaizduoja įvairių gyvūnų, personažų charakterius (pvz., kaip juda vilkas, lapė, kaip kiškis, o kaip meška). Skatintina šokio kūryba, judesio improvizacija (pvz., „Jurgeli meistreliai“), veiksmų koordinavimas, mėginimas judėti darniai, sutartinai (pvz., „Siūlai, siūlai, susivyk!“) (Gasiūnienė, 2007) .

Priešmokyklinio amžiaus vaikai dėl fizinės raidos ypatumų dažnai dar sunkiai koordinuoja judesius. Tai pastebima šokant. Tačiau specialūs ritmikos pratimai, rateliai padeda jiems greičiau įveikti šią kliūtį. Pedagogams nederėtų pamiršti, jog tokio vaikai ne visada gali tiksliai atlikti judesių šokdami greito tempo šokius, grodami vaikiškais muzikos instrumentais. Be to, jie greitai pavargsta dėl intensyvios fizinės organizmo raidos. Tai riboja judesių trukmę bei atlikimo intensyvumą. Visi šie fiziniai vaikų ypatumai gerai formuojasi įvairioje muzikinėje veikloje. Rateliai, šokiai, judrieji žaidimai moko laiku pereiti nuo vienos judesių grupės prie kitos, greitai ir tiksliai pradėti, laiku sustoti. Visa tai ugdo vaiko orientaciją. Atlikdamas judesius su muzika, vaikas jaučia jos išraiškingumo ypatumus, grožėdamasis muzika ir jausdamas savo judesių plastiškumą, kūno lankstumą, jis džiaugiasi. Tai jam teikia ir estetinį pasigėrėjimą (Sankauskienė, 2009).

Tai galėtų būti: integruota veikla muzikos, kūno kultūros užsiėmimų metu, užsiėmimai, skirti tik šokio veiklai salėje, individuali savarankiška šokio veikla laisvalaikio grupėje, šokio raiškos naudojimas būnant lauke, gamtoje, šokio raiškos elementų įtraukimas į kalendorinių švenčių, tradicinių renginių pasirodymus, šokio veikla kartu su tėveliais ir kt. Labai svarbu surasti tinkamą visų šokio veiklos organizavimo formų dermę (Gasiūnienė, 2007).

Priešmokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše (2014) 5-6 m. amžiaus vaikams numatomi šokio ugdymo žingsniai ir galimybės (3 lentelė).

3 lentelė. Priešmokyklinio amžiaus vaikų šokio veikla

Amžius	Šokio veikla
5 metai	Vaikas šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų žingsnių (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrus, pritupiamasis) autorinius ir penkių-šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir kt.) šokius.
	Šoka improvizuotai kurdamas penkių-šešių natūralių judesių seką reaguodamas į muziką, išreiškdamas aplinkos vaizdus (gamtos reiškinius, gyvūnus).
6 metai	Vaikas šoka sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlių), paprastųjų ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštas bėgamasis, liaunas, smulkus bėgamasis) žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius.
	Šoka improvizuotai kurdamas septynių-aštuonių natūralių judesių seką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreiškdamas erdvės (aukštai-žemai) ir laiko (greitai-lėtai) elementus.

(sudaryta vadovaujantis Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu, 2014).

Priešmokyklinio amžiaus vaikas žaisdamas šokamuosius žaidimus, šokdamas ratelius, natūralių judesių autorinius šokius savitai reiškia nuotaikas. Kuria natūralių judesių trumpą šoki, reaguodamas į muziką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreiškdamas šokio elementus (erdvę, laiką ir energiją) (Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas, 2014).

Apibendrinus galima teigti, jog šokio ugdymas susijęs su vaiko fizine, emocine raida. Vertinant šokio ugdymo galimybes svarbu pastebėti, jog stiprėjant fiziškai, išnaudojamos vaikų kūno motorinės galimybės: bėgimas, sukiniai, pašokimai, ypač aktyviai šokio ugdyme taikytina improvizacija ir vaiko emocijų išraiškos galimybės.

1.3.4. Dailės gebėjimų ugdymas

Vizualinis menas – tai vaiko raiška vaizdų kalba tapant, liejant akvarele, piešiant tradicinėmis ir skaitmeninėmis priemonėmis, lipdant, konstruojant, aplikuojant, spauduojant, lankstant, karpant ir kt. (Ikimokyklinio amžiaus pasiekimų aprašas, 2014).

Dailė – meno rūšis, skirstoma į vaizduojamąją (tapyba, grafika ir skulptūra) ir taikomąją – dekoratyvinę (keramika, tekstilė, oda, amatai, liaudies meistrų dirbiniai ir kt.). Skirtingai nuo kitų meno rūšių (muzikos, teatro, literatūros, kino) dailės kūriniai paprastai turi materialią – kultūrinę formą. Tačiau XX a. atsiranda ir naujosios dailės formos, kurias galima apibrėžti kaip balansavimą ant meno ir ne meno ribos ir kurioms būdinga idėjų išraiška (akcijos, performansai). Terminas „dailė“ darosi per siauras apibrėžti gausius šiuolaikinio meno reiškinius ir dėl to daug kur jis pakeičiamas platesne „vaizduojamojo meno“ sąvoka (Žilienė, Tamulevičiūtė, 2013).

Dailės veikla yra universali vaiko visuminio ugdymo priemonė. Ji suteikia dideles galimybes pajauti ir stebėti grožį, žadinti poreikį bendrauti su menu ir jį kurti. R. Kučinskienė

(2006) teigia, kad dailė gali būti svarbi fizinei, psichinei ir dvasinei sveikatai palaikyti ir atkurti. Tiek ankstesniais, tiek dabartiniais laikais dailė vertinama kaip svarbi priemonė asmenybei ugdyti, vidinei harmonijai siekti. Tiek stebėdamas dailės kūrinį, tiek kurdamas žmogus išreiškia malonius ir nemalonus išgyvenimus, kurie daro įtaką jausmams, emocijoms.

Piešimas, tapymas ar lipdymas skatina derinti spalvas, komponuoti linijas, kurti formas. Išraiška mene stimuliuoja fantaziją, spontanišką pasąmonės vaizduotę (Žemaitienė, Mikalaukaitė, Markevičiūtė, 2006). Dailė yra ta vaikų gyvenimo sritis, kur kiekvienas gali atrasti tik jam vienam tuo metu itin svarbų savęs išreiškimo būdą be žodžių. Vaikui prieinamos įvairios grafinės, tapybinės, lipdymo ar konstravimo priemonės bei medžiagos, darbui pritaikyta vieta (saugioje ir jaukioje aplinkoje) sudaro galimybę jam pasinerti į ypatingą vaizdų pasaulį. Čia vaikas kuria dažniausiai tik jam vienam suprantamus ir labai svarbius dalykus. Vaikai paprastai dirba po vieną, grupelėmis ar visa grupė. Jie savitu būdu – linijomis, spalvomis ar formomis ne tik išreiškia save, mažina emocinę įtampą, bet ir derina rankos, akies ir kitų kūno dalių judesius, lavina kūrybos gebėjimus, mokosi spręsti problemas, jautriai reaguoja į savo ir kitų darbus, mokosi bendrauti vaizdų kalba, įgyja pasitikėjimo savo jėgomis (Gasiūnienė, 2007).

Ugdant vaikų dailės gebėjimus svarbūs trys aspektai: tinkamai sužadinti kūrybinę saviraišką dailėje, išradingai palaikyti dailės kūrybos procesą, tinkamai vertinti rezultatus bei įdėtas pastangas. Kuo turtingesnė vaiko patirtis, tuo daugiau jis turi peno vaizduotei, tuo įvairesnė yra jo kūryba. Svarbu ne tiek žinojimas, kiek poreikis turimą patirtį pritaikyti bei atspindėti savo kūryboje. Kuo gausesnė patirtis, tuo didesnis siekis ją išreikšti. Vaikas nejaučia pasitikėjimo savo kūrybine raiška paprastai dėl to, kad neturi pakankamai patirties. Jei vaikas neįsijaučia į savo piešinį, skatinimą reikėtų nukreipti į patirtį, o ne piešimo veiksmą (pavyzdžiui, vietoj „nupiešk, kaip skini gėlę“, pasakyti „parodyk, kaip skinam gėles“). Pedagogas gali stiprinti vaiko patirtį tol, kol jis įgis pasitikėjimą savo paties raiška. „Įsigyvenimas“ savo patirtyje paskatina kūrybinei veiklai. Detalizuojant patirties vaizdą, padedant įsigyventi situacijoje bei prisiminti yra tinkamas paskatinimo dailės veiklai būdas (Gasiūnienė, 2007).

Kaip pastebi K. Weier (2000), vaikų meninės kompetencijos ugdymui per dailę labai svarbus lankymasis meno galerijose ir muziejuose. Tai padeda plačiau pažinti kūrybą, vaikams vystytis kaip asmenybėms (cit. Twigg, Garvis, 2010).

Priešmokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše (2014) 5-6 m. amžiaus vaikams numatomi dailės / vizualinio meno ugdymo žingsniai ir galimybės (4 lentelė).

4 lentelė. Priešmokyklinio amžiaus vaikų dailės veikla

Amžius	Dailės veikla
5 metai	Vaikas savo emocijas, patirtį, įspūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais.
	Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales.
	Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino.
	Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti.
	Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliažus, fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis (piešimo programomis telefone, kompiuteryje).
6 metai	Vaikas detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius.
	Vaizdus papildo grafiniiais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt.).
	Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti.
	Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas.
	Eksperimentuoja mišriomis dailės technikomis, skaitmeninėmis technologijomis (skaitmeninio piešimo programos, fotografija).

(sudaryta vadovaujantis Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu, 2014).

Baigiant darželį vaikai drąsiai įgyvendina savo kūrybinius sumanymus. Numato galimą sumanymo realizavimo seką bei rezultatą. Įvairiai varijuodamas spalvų, linijų bei formų junginiais ir deriniais, išryškindamas detales pasakoja apie patirtus išgyvenimus, matytus objektus, įsivaizduojamus įvykius, istorijas. Kurdamas bendrus darbus bando derinti savo sumanymus ir veiksmus su kitų. Kūrybiškai panaudoja tradicines ir netradicines medžiagas, priemones, technikas sumanymui įgyvendinti. Bando kurti naudodamiesi skaitmeninio piešimo ar kitomis kompiuterinėmis programomis, skaitmeninėmis priemonėmis (Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas, 2014).

Apibendrinus galima teigti, jog dailės arba vizualinio meno ugdymo galimybės siejamos su skirtingų technikų taikymu Priešmokykliniame amžiuje: piešimu, spaudavimu, tapytu, lipdymu ir kasmet tobulinant savo įgūdžius, pasitelkiant fantaziją ir kūrybinį polėkį. Vaikas gali ir geba save išreikšti piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas ir kasmet tobulindamas savo įgūdžius, pasitelkdamas fantaziją ir pačias įvairiausias saviraiškos priemones.

1.4. Pedagogų įtaka vaikų meninės kompetencijos ugdyme

Ugdymas apibūdinamas kaip procesas, kuriame sąveikauja pedagogas ir vaikas. Išskiriamos dvi vaiko ugdymosi sąlygos: vaikas ugdomi veikiamas pedagogo bei vaikas ugdomi tikslingai pedagogo sukurtoje aplinkoje. Edukacinė aplinka išskiriama kaip svarbi ugdymosi sąlyga. Vaiko ir pedagogo sąveika per bendravimą ir mokymą išreiškiama ir Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2011), kuriame ugdymas apibūdinamas kaip „dvasinių, intelektinių, fizinių

asmens galių auginimas bendraujant ir mokant“. Šis ugdymo sąvokos apibrėžimas nurodo vaiko ir pedagogo sąveikos tikslą – ugdyti dvasines, intelektines, fizines vaiko galias. Perimant socialines normas ir įgūdžius labai svarbu priešmokyklinuko bendravimas ir su pedagogu. Vaikas perima suaugusio elgesio normas, pripažindamas jo autoritetą. Vaikas mokosi socialiai priimtinių, altruistinių elgesio būdų: pamatyti, kada kitam bloga, jam padėti, paguosti ir kt. Bendraudamas su pedagogu vaikas perpranta socialinius vaidmenis, suvokia žmogaus panašumus ir skirtumus, sužino apie kultūros vertybes, žmonių gyvenimo būdą, šventes. Priešmokyklinukų bendravimo su suaugusiais tikslas – mokytis būti kartu, bendrauti ir bendradarbiauti. Vaikas mokosi gebėti išsakyti savo norus, ketinimus, bei išgirsti suaugusiųjų lūkesčius, suprasti jų reikalavimus ir gera valia jų laikytis.

Ugdymo proceso eigoje, priešmokyklinio ugdymo procese, pedagogo poveikis vaikui vertinamas per (Monkevičienė et al., 2009):

- gerą vaiko savijautą,
- ugdymo tikslų kėlimą ir kryptingą jų siekimą,
- gerai įrengta aplinką,
- vaiko pasiekimus,
- tėvų ir pedagogų bendradarbiavimą,
- pedagogo kvalifikaciją,
- gerą vaiko priežiūrą.

Šiandien Lietuvoje pedagogai, ugdantys priešmokyklinio amžiaus vaikus, privalo ne tobulinti ugdymą, orientuotą į formalias žinias ir jas atitinkančius tradicinius gebėjimus, bet siekti ugdymą nukreipti į sėkmingą vaiko kompetencijų plėtojimą. Dažnai tėvai, pasitaiko ir pedagogai, vaikui, pradėjusiam lankyti priešmokyklinę grupę, primeta „mokinio“ vaidmenį, versdami vaiką atsisakyti vaikiškų bruožų, kaip nesuderinamą su atsakingu požiūriu į mokymąsi. A. Juodaitytė (2002, 11 p.) rašo, kad „tokiu būdu tėvai ir pedagogai kviečia vaiką labai anksti atsisakyti prigimtinių pažintinių įpročių, emocijų raiškos, aplinkos tyrinėjimo metodų ir būdų“.

Organizuojant ugdymą, orientuotą į vaiko meninės kompetencijų plėtrą, būtinas ne tik pedagogo supratingumas. Išnaudojant vaikystės teikiamus pranašumus reikalinga ir vaiko smalsumą, norą tyrinėti, pažinti, eksperimentuoti, atrasti skatinanti aplinka. Priešmokyklinio ugdymo grupės aplinka turi būti ne tiek turtinga, kiek tikslinga, nuolat kintanti, stimuliuojanti, bei saugi. Vaikas šioje erdvėje laisvas atrasti, pažinti, išbandyti. Šie vaiko mokymosi būdai šiandienos edukologijoje įvardijami kaip „aktyvūs“, universalūs ir reikšmingi. B.D. Perry (2001), teigia, kad „vaikai smalsūs padarai“, jie tiria, klausinėja ir tai jiems įdomu – tokiu būdu jie ugdomi. O

smalsumas meninio ugdymo kompetencijos plėtojime ypač aktualus. Smalsumu paremtas vaiko sėkmingo ugdymo(si) ciklas pagal B.D. Perry (2001):

- Atradimas suteikia vaikui malonumą. Kai vaikas patiria atradimo džiaugsmą, jis nori tai pakartoti. Netikėtas atradimas skatina pasikartojimą.
- Kartojimas vedantis į meistriškumą – vaiko žinojimas veda prie pasitikėjimo;
- Pasitikėjimas padidina norą veikti iš smalsumo – ištirti, atrasti ir išmokyti;
- Teiginių lyginimas kursto smalsumą ir malonumą, kuris ateina iš atradimų ir meistriškumo

Apibendrinant galima teigti, jog pedagogo įtaka vaikams meninės kompetencijos ugdymo kontekste yra labiau organizacinio pobūdžio, ugdymo proceso organizavimo, vaiko įtraukimo, jo smalsumo skatinimo kontekste.

Apibendrinus teorines išvagas galima teigti, jog vaikų meninės kompetencijos ugdymas apima muzikos, šokio, vaidybos ir dailės sritis. Šios kompetencijos ugdymą ir galimybes reglamentuoja Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. Muzikinio ugdymo galimybes priešmokykliniame amžiuje apima įtraukianti ir įvairi muzikinė veikla: muzikavimas, dainavimas, improvizavimas, ritmavimas, muzikos klausymasis, garsų pamėgdžiojimas ir t.t. Vaidybos ugdymo situacijoje taip pat prioritetai skiriami vaiko amžiui ir patirčiai. Priešmokyklinio amžiaus vaiko vaidybos ugdymo galimybės plečiamos siejant jas su muzika, žaidimu, improvizacija, daiktų naudojimu, emocijų reiškimu. Šokio ugdymas susijęs su vaiko fizine, emocine raida. Vertinant šokio ugdymo galimybes svarbu pastebėti, jog stiprėjant fiziškai, išnaudojamos vaikų kūno motorinės galimybės: bėgimas, sukiniai, pašokimai, ypač aktyviai šokio ugdyme taikytina improvizacija ir vaiko emocijų išraiškos galimybės. Dailės arba vizualinio meno ugdymo galimybės siejamos su skirtingų technikų taikymu Priešmokykliniame amžiuje: piešimu, spaudavimu, tapytu, lipdytu ir kasmet tobulinant savo įgūdžius, pasitelkiant fantaziją ir kūrybinį polėkį. Vaikas gali ir geba save išreikšti piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas ir kasmet tobulindamas savo įgūdžius, pasitelkdamas fantaziją ir pačias įvairiausias saviraiškos priemones.

2. PRIEŠMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ MENINĖS KOMPETENCIJOS UGDYMO TOBULINIMO GALIMYBIŲ IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE EMPIRINIS TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika

Bendroji tyrimo charakteristika.

- *Pirmame etape* buvo studijuojama, analizuojama, sisteminama mokslinė literatūra, dokumentai, reglamentuojantys vaikų meninį ugdymą. Tai yra neatsiejama mokslinio darbo dalis (Kardelis, 2017). Dokumentų analizė leido suvokti vaiko meninės kompetencijos vietą ikimokyklinio ugdymo sistemoje, išskiriant priešmokyklinį amžių (5-6 m.), priešmokyklinio ugdymo svarbiausius aspektus, veiklos metodus.

- *Antrame etape* kuriama vaikų meninės kompetencijos ugdymo galimybių ikimokyklinio ugdymo įstaigoje tyrimo metodika, leidusi išskirti svarbiausius meninio ugdymo aspektus, pedagoginius veiksnius, turinčius daugiausiai įtakos vaikų meniniam ugdymui. Parengtos anketos ikimokyklinio ugdymo pedagogų apklausai raštu, sudaryti interviu klausimai, numatytas veiklos stebėjimo planas.

- *Trečiame etape* atlikta priešmokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų apklausa bei meninio ugdymo pedagogų interviu. Gautų rezultatų pagrindu suformuluotos darbo išvados bei rekomendacijos.

Tyrimo metodai.

Anketinės apklausos (raštu) metodu siekta išsiaiškinti priešmokyklinio ugdymo pedagogų nuomonę apie tai, kokie veiksniai turi didžiausią poveikį vaikų meninių kompetencijų sklaidai; atskleisti, kokiais metodais ugdomi vaiko meniniai gebėjimai. Anketos klausimų tikslas – nuodugniau pažinti tiriamąjį reiškinį, gauti išsamesnės informacijos. Anketinė apklausa yra plačiausiai taikomas ir sudaro tarsi paskutinį apklausos laiptelį su dar griežtesnėmis apklausos taisyklėmis. Anketą sudaro grupė tarpusavyje susijusių klausimų, į kuriuos reikia gauti apklausiamų asmenų (respondentų) atsakymus. Klausimų turinys, kiekis ir eilė priklauso nuo tyrimo tikslų. Prieš pradėdant sudarinėti klausimus reikia tiksliai suformuluoti: ką jūs norite sužinoti ir apgalvoti, ar populiacija, kurią jūs planuojate apklausti, nori jums pateikti informaciją. Klausimuose rekomenduojama naudoti tik gerai visiems žinomus žodžius, nenaudoti sudėtingų struktūrų (Kardelis, 2017).

Interviu– viena iš apklausos rūšių, integruotų į stebėjimo metodų grupę. Interviu kaip atskiras tyrimo metodas, gali būti skirstomas į daugelį įvairių variantų, pradedant nuo formalizuotų (standartizuotų) interviu, kur klausimai iš anksto numatyti, iki neformalių interviu, kur klausimų

seka bei jų formalizavimas visiškai laisvi (Kardelis, 2017). Kokybiniame tyrime buvo pasirinktas pusiau struktūruoto interviu metodas, nes interviu pateikia giliau išnagrinėjamą informaciją. Interviu suteikia galimybę labiau pažinti tiriamuosius, bet yra mažesnės galimybės apklausti daugiau tiriamųjų. Šiame darbe interviu rengtas pagal sudarytą planą. Interviu gauti duomenys analizuoti kontent (turinio) analizės būdu bei SPSS analize.

Kontent (turinio) analizė – tai formalizuotas dokumentų tyrimo būdas, kuris numato jų turinio vertinimą remiantis požymių, kurie svarbūs tyrėjui. Viena esminių turinio analizės procedūrų yra kategorijų kūrimas. Šios procedūros esmė yra suformuluoti kriterijų, pagal kurį atsižvelgiant į teorinį pagrindą ir iškeltą tyrimo problemą bei objektą būtų išskiriamos ir apibrėžiamos tam tikros kategorijos. Kategorijos yra įvairios temos ar perspektyvos, persmelkusios tiriamą tekstą ir tampa priemone klasifikuoti jo semantinius vienetus – žodžius, sakinius, sakinių grupes. Dirbant su tekstu yra sukuriamos pirminės kategorijos, paskui grįžtamoju ryšiu jos yra peržiūrimos, tikslinamos ir galiausiai suvedamos į pagrindines kategorijas ir atliekama gautų rezultatų interpretacija. Jei tyrimo problema reikalauja, atliekama ir tam tikra kiekybinė analizė, pvz., kategorijų dažnumo nustatymas ar kt. (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008; Kardelis, 2017).

SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) duomenų analizė.

Analizuojant tyrimo duomenis Pirsono Chi-kvadrat (Pearson Chi-Square) testas buvo taikomas tais atvejais, kai siekėme nustatyti, ar yra statistiškai reikšmingas ryšys tarp kokybinių kintamųjų (pvz., respondento lyties ir nuostatos). Šio testo interpretacijai yra svarbiausia *p* reikšmė. Jeigu Chi-kvadrat testo *p* reikšmė yra mažesnė už 0,05, tai reiškia, jog yra statistiškai reikšmingi skirtumai tarp respondentų grupių atsakymų į tiriamą nuomonę. Apie tai, kaip šios nuomonės skiriasi, sprendžiama iš atsakymų dažnių, t.y. žiūrima, kuriuos atsakymus dažniau pažymi vieni respondentai ir kuriuos – kiti (Bekešienė, 2015).

Mann-Whitney U testas. Tai žinomiausias ir plačiausiai taikomas dviejų nepriklausomų imčių neparametrinio palyginimo testas. Šio testo esmę trumpai galima paaiškinti taip: jungtiniai abiejų imčių duomenys, gauti testuojant tuo pačiu testu, išdėstomi pagal rangus. Tada kiekvienos imties rangai sumuojami atskirai. Jei teisinga nulinė hipotezė, t.y. kintamųjų skirstiniai vienodi, rangai bus pasiskirstę tarp grupių atsitiktiniu būdu. Kiekvienos imties rangų sumos pagrindu skaičiuojamas Mann'o ir Whitney kriterijaus U statistika, kuria remiantis priimamas sprendimas dėl statistinės hipotezės: H0: kintamųjų skirstiniai yra vienodi; H1: kintamųjų skirstiniai nėra vienodi. Daroma išvada, kad skirstiniai skiriasi, jeigu *p*-reikšmė mažesnė už α ir skirstiniai nesiskiria, jeigu *p*-reikšmė didesnė už α arba jai lygi, čia α – reikšmingumo lygmuo (Bekešienė, 2015).

Analizuojant kiekybinio tyrimo duomenis, žvelgta kiek statistiškai reikšmingi skirtumai pagal pedagogų išsilavinimą, pedagogų amžių ir stažą.

Tyrimo organizavimas ir imtis. Anketinės apklausos tyrimas atliktas *apklausa.lt* platformoje. Anketinės apklausos ir interviu atlikimo laikas 2019 m. rugsėjo-spalio mėn.

Imtis

Imties dydis: kiek žmonių turi apimti kiekybinį tyrimą paskaičiuota taikant formulę (Kardelis, 2017):

$$n = \frac{1}{\Delta^2 + 1/N}$$

n - imties dydis

Δ – leidžiamas imties paklaidos dydis ($\Delta = 0,05$)

N – generalinis visumos dydis

Orientuotasi į generalinę visumą, kurią sudarė 60 respondentų. Apskaičiavus pagal formulę, imties dydį turi sudaryti 50 (51) respondentai.

Tyrimo dalyviai.

Tyrimo apklausta 53 priešmokyklinio ugdymo pedagogai (anketa raštu) ir 7 meninio ugdymo pedagogai (dailės, šokio, muzikos ir vaidybos) (interviu).

Tyrimo instrumentai.

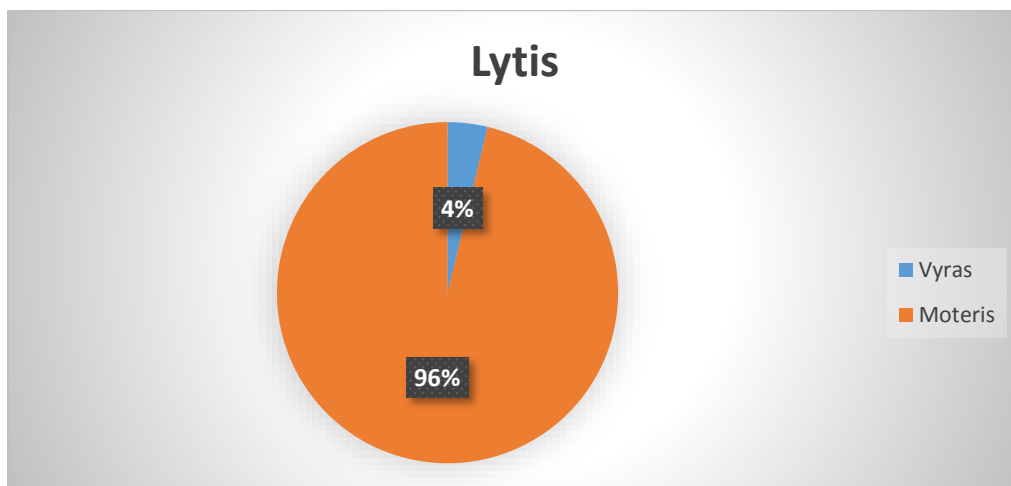
Anketa pedagogams (1 priedas) sudaryta iš 14 klausimų. Pateikti kombinuoti (1, 5-11), atviri (3) ir uždari (2, 4) klausimai. Kombinuoti klausimai yra uždaros ir atviros formos, t.y. kai baigus uždaros formos klausimą, paliekama vietos respondentui išsakyti savą nuomonę, tai, ko dėl uždaro klausimo ribotumo jis negalėtų padaryti. Atviri klausimai neturi galimų atsakymų ir apklausiamajam teikia visišką laisvę. Uždari klausimai turi tik konkrečius atsakymų variantus. Anketos pabaigoje pateikti demografinius duomenis atskleidžiantys klausimai (11-14 klausimai).

Interviu planą (2 priedas) sudaro 10 analogiškų anketai klausimų. Interviu gauti atsakymai yra suskirstyti pagal kategorijas (bendra interviu duomenų lentelė pateikta 3 priede).

Respondentų charakteristika.

Respondentų lytis

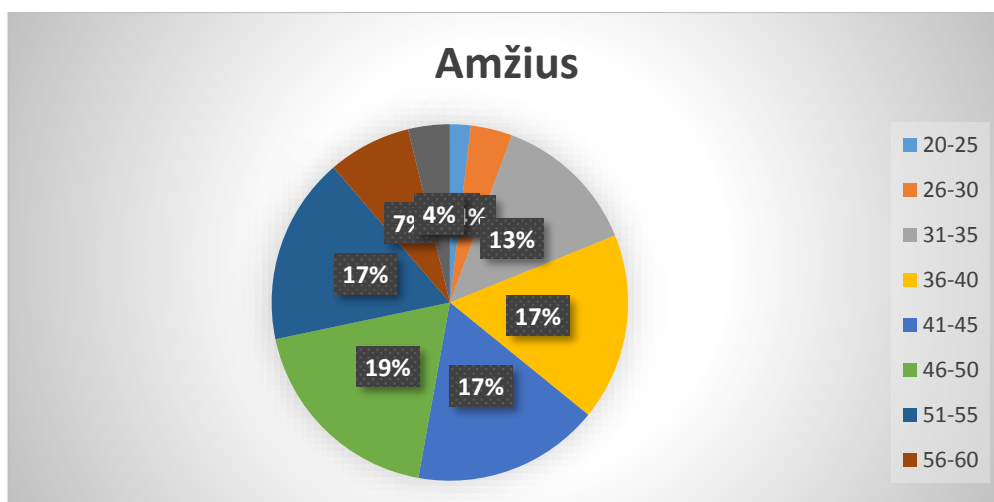
Pagal lytį tyrimo dalyvavo 51 moteris ir tik 2 vyrai. Ši lyties raiška rodo, jog priešmokykliniame ugdyme trūksta vyrų pedagogų. Nėra galimybės palyginti gautų duomenų pagal tyrimo dalyvių lytį.

4 pav. Tyrimo respondentų lytis (anketinės apklausos)

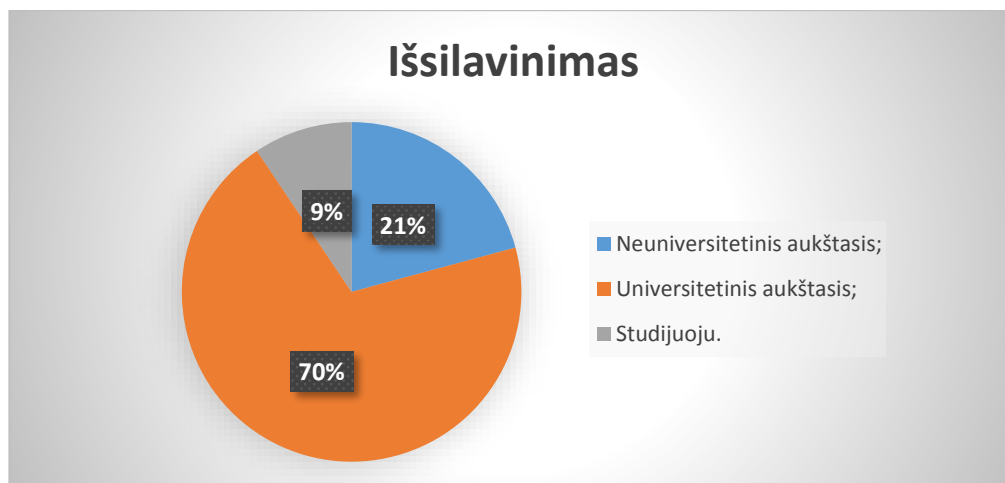
Respondentų amžius.

Apklausoje dalyvavo įvairaus amžiaus pedagogai, daugiau jų vyresni, tačiau turintys pakankamai pedagoginės patirties ir supratimo apie vaikų meninio ugdymo kompetencijų ugdymą.

5 pav. Tyrimo respondentų amžius (anketinės apklausos)

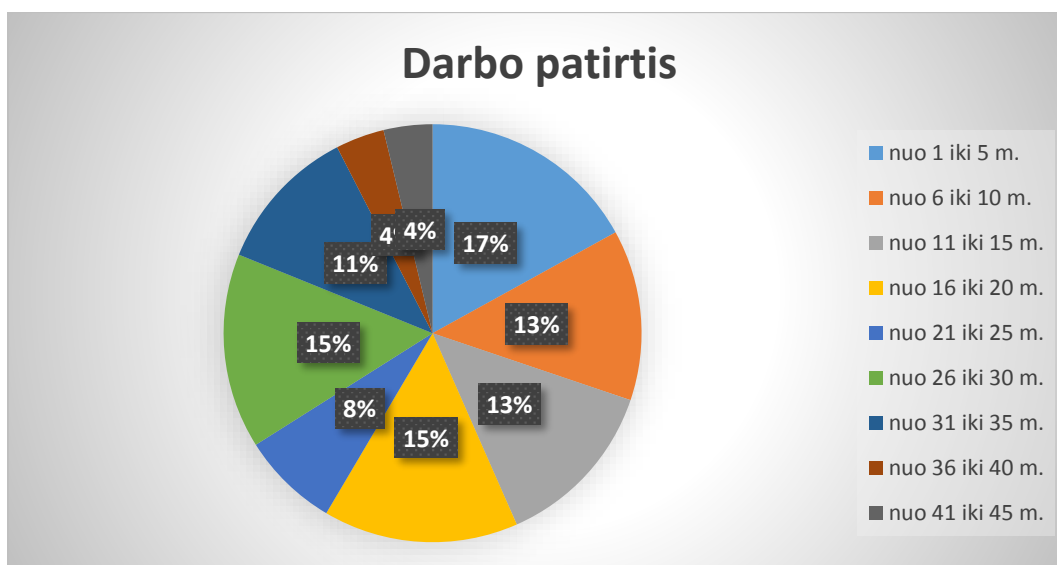
Pagal išsilavinimą tyrime dalyvavo įgiję universitetinį (70 proc.) ir neuniversitetinį (21 proc.) aukštąjį išsilavinimą, net 9 proc. tyrimo dalyvių yra studijuojantys. Tai leidžia teigti, jog tyrimo dalyviai yra išsilavinę.

6 pav. Tyrimo respondentų išsilavinimas (anketinės apklausos)

Tyrimo dalyvių darbo patirtis.

Tyrimo dalyvių darbo patirtis labai varijuoja, pradedant dirbančiais nuo 1 iki 5 metų bei dirbančių daugiau nei 30 m. Tai rodo, jog tyrime dalyvauja kompetentingi, pakankamai darbo patirties turintys pedagogai.

7 pav. Tyrimo respondentų darbo patirtis (anketinės apklausos)

Informantų charakteristika.

Tyrimo dalyvavo 7 informantai. Tyrimo duomenų analizėje informantai koduojami I1 – I7.

Meninio ugdymo pedagogai, kaip interviu informantai, pagal amžių yra nuo 28 iki 57 metų amžiaus. Amžiaus vidurkis sudaro 47 metus. Tyrimo dalyvavo tik moterys meninio ugdymo pedagogės. Visi informantai yra įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Pagal darbo patirtį

apklausti 3-35 darbo metus meniniam ugdymui skyrę informantai. Jų darbo patirties laiko vidurkis yra 20 metų.

5 lentelė. Informantų meninės veiklos (darbo) sritys

Meninės veiklos sritis	Pedagogų skaičius
Muzika	3
Šokis	2
Dailė	1
Vaidyba	1

Interviu dalyvių, meninio ugdymo pedagogų (informantų) apklausta 7. Jų tarpe apklausti trys muzikos pedagogai, du šokio pedagogai, po vieną dailės ir vaidybos pedagogą.

2.2. Tyrimo etika

Apklaustos ir interviu metu nurodyta tyrimo reikšmė ir nauda, priešmokyklinio ugdymo ir meninio ugdymo pedagogų dalyvavimo tyrime svarba. Anketa pildyta remiantis savanoriškumo principu. Iš visų, kurie dalyvavo interviu, gautas žodinis sutikimas. Dalyviai buvo supažindinti, kad jie gali ir atsisakyti pildyti anketas, kad gerbiamas jų orumas, privatumas, kiti interesai. Garantuotas jų konfidencialumas.

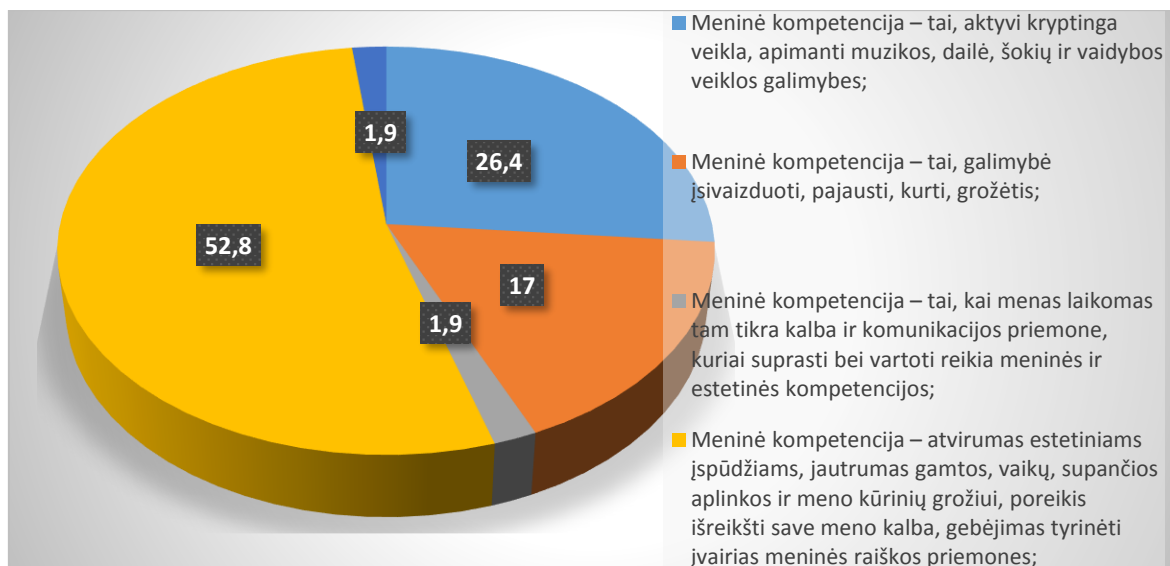
Interviu dalyviai supažindinti su tyrimo tikslu, informacijos pateikimu magistro baigiamajame darbe, gautas informantų žodinis sutikimas.

2.3. Tyrimo rezultatų analizė

2.3.1. Priešmokyklinio ugdymo pedagogų nuomonės apie priešmokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos ugdymo tobulinimo galimybes tyrimo rezultatų analizė

Meninis ugdymas ir šios srities kompetencijos yra svarbi vaikų ugdymo dalis. Vaiko meninė raiška – tai vaiko įspūdžių, išgyvenimų, supratimo, emocijų, jausmų patirties, reiškimas ir vaizdavimas meninės raiškos būdais ir priemonėmis: veiksmu, judesiu, žodžiu, balso intonacija, spalva, linija, forma ir kt. (Ikimokyklinio amžiaus pasiekimų aprašas, 2014).

Meninės kompetencijos apibrėžtys pateiktos ikimokyklinį ir priešmokyklinį ugdymą reglamentuojančiuose teisės aktuose (Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše, 2014). Tyrimo dalyviu pirmuoju anketos klausimu buvo prašoma *pasirinkti labiausiai priimtina meninės kompetencijos sąvokos apibrėžimą*. Rezultatai pateikti 8 paveiksle.

8 pav. Meninės kompetencijos sąvokos apibrėžimas

Tyrimo dalyviai labiausiai meninės kompetencijos sąvokai priskiria apibrėžimą, siejamą su atvirumu estetiniams įspūdžiams (52,8 proc. tyrimo dalyvių). 26,4 proc. tai susiejo su aktyvia kryptinga veikla, kuri apima muzikos, dailės, šokių ir vaidybos veiklos galimybėmis, o tik 17 proc. meninės kompetencijos sąvoką tapatina su galimybe įsivaizduoti, pajauti, kurti, grožėtis. Šie atsakymai leidžia teigti, jog tiek teorijoje, tiek praktikoje, meninio ugdymo kompetencija siejama su estetiniais įspūdžiais, jautrumu gamtai, poreikiu išreikšti save meno kalba, gebėjimu tyrinėti įvairias meninės raiškos priemones.

Pritaikius Chi-kvadrato kriterijų nebuvo nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai pagal pedagogų išsilavinimą, pedagogų amžių ir stažą. Galima daryti prielaidą, kad pedagogų požiūris yra vieningas pasirenkant apibrėžimą kas tai meninė kompetencija.

Teorinėje literatūroje (Gasiūnienė, 2007; Gerčienė-Leonienė ir kt., 2011), priešmokyklinio ugdymo dokumentuose, t.y. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše (2014), nurodoma, jog meninė kompetencija svarbi dėl daugelio dalykų. Tyrimo dalyvių buvo prašoma *pateiktoje lentelėje įvertinti kiek svarbus priešmokykliniame amžiuje meninės kompetencijos ugdymas ir jo keliami tikslai*. Atsakymai pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė. Meninės kompetencijos svarba ir keliami tikslai priešmokykliniame amžiuje

Teiginys	Labai svarbu	Svarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Nesvarbu	Visai nesvarbu
Meninė veikla – tai vaiko gebėjimas kurti taikant taisykles.	10 (18.9%)	22 (41.5%)	14 (26.4%)	6 (11.3%)	1 (1.9%)

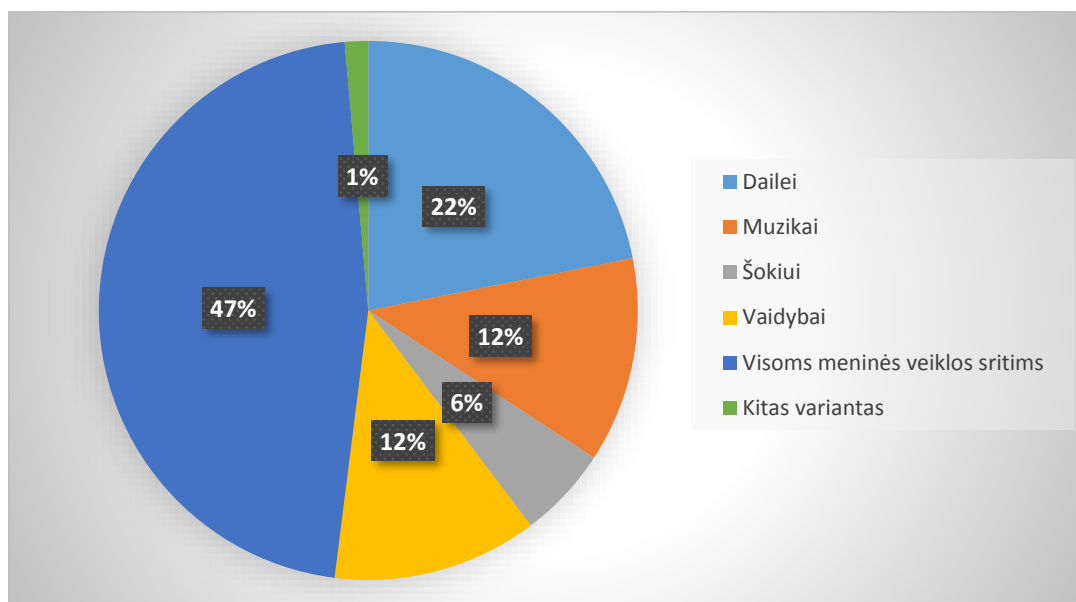
Kiekvienam vaikui turi būti suteikta galimybė pasirinkti meno sritį ir kurti.	33 (62.3%)	15 (28.3%)	4 (7.5%)	0 (0.0%)	1 (1.9%)
Meninė veikla negali būti pakeista kuo kitu.	28 (52.8%)	16 (30.2%)	7 (13.2%)	2 (3.8%)	0 (0.0%)
Meninė veikla atitinka kūrybišką vaiko prigimtį.	31 (58.5%)	19 (35.8%)	3 (5.7%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
Meninė veikla lavina vaikų kūrybines galias.	38 (71.7%)	15 (28.3%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
Meninė veikla padeda formuotis ir atsiskleisti gabumams.	40 (75.5%)	13 (24.5%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
Meninė veikla turtina emocinę patirtį.	43 (81.1%)	10 (18.9%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
Meninė veikla turi lemiamos įtakos vaiko intelekto raidai	35 (66.0%)	16 (30.2%)	2 (3.8%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)

Tyrimo dalyvių nuomone, ugdant menines kompetencijas, labai svarbios ir svarbios visos galimybės, kurias pagrindžia pateikti teiginiai. Kad labai svarbūs teiginiai „*Meninė veikla turtina emocinę patirtį*“ ir „*Meninė veikla padeda formuotis ir atsiskleisti gabumams*“ nurodo po 81,1 proc. ir 75,5 proc. respondentų. Per tai akcentuojamas vaikų asmenybės auginimas. Lyginant su teorinėmis išvargomis, respondentų nuomonė sutampa su tuo, jog meninė priešmokyklinuko kompetencija – tai atvirumas estetiniams išpūdžiams, jautrumas gamtos, vaikų, supančios aplinkos ir meno kūrybiškumui, poreikis išreikšti save meno kalba, gebėjimas tyrinėti įvairias meninės raiškos priemones, spontaniškai reikšti savo nuotaiką, jausmus, mintis ir santykį su pasauliu, atrasti individualų, savitą raiškos stilių, gebėjimas kurti vaizduojant, muzikuojant, šokant, vaidinant, žaidžiant (Gerčienė-Leonienė ir kt., 2011). Apibendrinus galima teigti, jog visi meninės veiklos siekiai ir akcentai yra svarbūs vispusei vaiko raidai, ugdymui ir galimybėms ne tik kurti, bet mokytis taisyklių ir kt.

Pritaikius Mann-Whitney U kriterijų nebuvo nustatyti statistiškai reikšmingų skirtumai pagal pedagogų išsilavinimą, pedagogų amžių ir stažą. Taigi galima daryti prielaidą, kad pedagogų požiūris yra vieningas vertinant kiek svarbus priešmokykliniame amžiuje meninės kompetencijos ugdymas ir jo keliami tikslai.

Meninė veikla padeda vaikui pažinti ir išreikšti save pačiomis įvairiausiomis meno priemonėmis bei formomis: vaidinant, šokant, muzikuojant, kuriant dailės darbelius. Tyrimo

dalyvių klausta, *kuri iš meninės veiklos kompetencijos sričių yra artimiausia ir kam skirtų prioritetus dirbant su priešmokyklinio amžiaus vaikais*. Atsakymai pateikti 9 paveiksle.

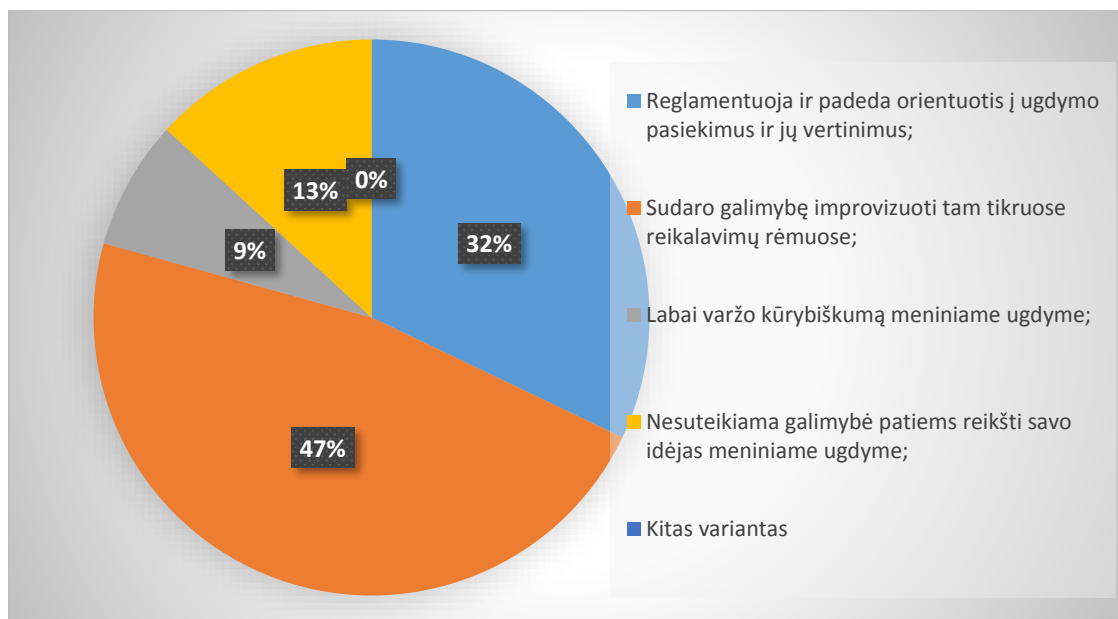

9 pav. Priešmokyklinio ugdymo pedagogų meninės kompetencijos ugdymo srityse skiriami prioritetai

Tyrimo dalyviai savo atsakymais nurodė, jog prioritetinės meninės kompetencijos sritys yra *visos* (47 proc.), kitos meninės kompetencijos sritys pasirinktos tik nedidelio respondentų kiekio. Pagal tai galima teigti, jog priešmokyklinio ugdymo pedagogams sunku išskirti vieną meninės veiklos sritį, kurioje būtų skiriami prioritetai veiklai. Pedagogams reikšmingos visos sritys meninės kompetencijos sritys.

Pritaikius Chi-kvadrato kriterijų nebuvo nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai pagal pedagogų išsilavinimą, pedagogų amžių ir stažą. Taigi galima daryti prielaidą, kad pedagogų požiūris yra vieningas vertinant meninės veiklos sritis.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše (2014) reglamentuojamos pagrindinių priešmokyklinio amžiaus vaikų kompetencijų formavimo kryptys ir galimybės, atsižvelgiant į tai, kokio amžiaus būdamas vaikas ką turi būti patyręs ir suvokęs. Tyrimo dalyvių anketoje prašoma *nurodyti, kokį pastebi ugdymo programų poveikį meninės kompetencijos ugdymui priešmokykliniame amžiuje*. Atsakymai pateikti 10 paveiksle.

10 pav. Ugdymo programų poveikis meninės kompetencijos ugdymui priešmokykliniame amžiuje

Vertinant ugdymo programų poveikį meninio ugdymo reglamentavimui, pedagogams buvo pateikti du teigiami ir neigiami programų poveikio vertinimai. Tačiau respondentų nuomone, *ugdymo programos labiausiai sudaro galimybę improvizuoti tam tikruose reikalavimų rėmuose* (47 proc.) *bei reglamentuoja ir padeda orientuotis į ugdymo pasiekimus ir jų vertinimus* (32 proc.). Tai rodo, jog akcentuojami tik teigiami ugdymo programų poveikio akcentai. Neigiamo poveikio teiginiai nepasirinkti.

Tyrimo metu siekėme nustatyti, kokį ugdymo programų poveikį meninės kompetencijos ugdymui priešmokykliniame amžiuje pastebi skirtingo amžiaus pedagogai. Skirtumams nustatyti naudojome Chi-kvadrato kriterijų. Detalesni duomenys pateikiami 7 lentelėje.

7 lentelė. Koreliaciniai ugdymo programų poveikio meninės kompetencijos ugdymui klausimo rezultatai

Teiginys	Pedagogų amžius		Chi-kvadrato kriterijaus rezultatai		
	iki 45 metų	virš 46 metų	χ^2	df	p
Reglamentuoja ir padeda orientuotis į ugdymo pasiekimus ir jų vertinimus;	17,9%	48%	5,508	1	0,020
Sudaro galimybę improvizuoti tam tikruose reikalavimų rėmuose;	60,7%	32%	4,370	1	0,034

7 lentelėje matyti, jog kur kas daugiau pedagogų virš 46 metų (48 proc.) nei pedagogų iki 45 metų (17,9% proc.) mano, kad ugdymo programos reglamentuoja ir padeda orientuotis į ugdymo pasiekimus ir jų vertinimus. Buvo nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai ($\chi^2 = 5,508, df=1, p= 0,20$). Taip pat pastebima, jog daugiau pedagogų iki 45 metų (60,7 proc.) nei pedagogų virš 46 metų (32 proc.) pasisako, kad ugdymo programos sudaro galimybę improvizuoti tam tikruose reikalavimų rėmuose. Buvo nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai ($\chi^2 = 4,370, df=1, p= 0,34$). Papildomi analizės duomenys pateikti 4 priede.

Meninės veiklos kompetencijų plėtojime labai svarbūs kompleksiniai dalykai ir pedagogų siekiai, praktiškai taikomos priemonės, geras pavyzdys. Todėl tyrimo dalyvių klausta, *kiek, Jūsų nuomone, svarbūs, žemiau išvardinti dalykai, dailės, šokio, vaidybos, muzikinės veiklos ugdymui*. Atsakymai pateikti 8 lentelėje ir 11 paveiksle.

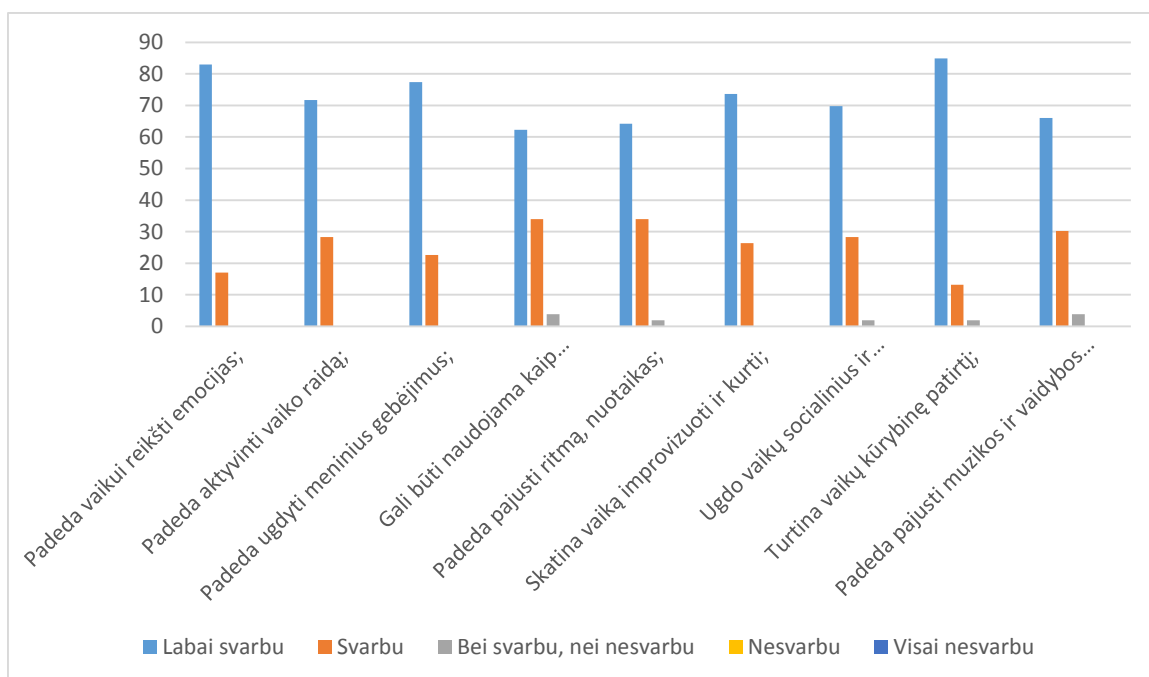
8 lentelė. Poveikio meniniam ugdymui vertinimas

Reiškiniai	Labai svarbu	Svarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Nesvarbu	Visai nesvarbu
Padeda vaikui reikšti emocijas;	44 (83.0%)	9 (17.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
Padeda aktyvinti vaiko raidą;	38 (71.7%)	15 (28.3%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
Padeda ugdyti meninius gebėjimus;	41 (77.4%)	12 (22.6%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
Gali būti naudojama kaip relaksacinė, profilaktinė, gydomoji priemonė;	33 (62.3%)	18 (34.0%)	2 (3.8%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
Padeda pajusti ritmą, nuotaikas;	34 (64.2%)	18 (34.0%)	1 (1.9%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
Skatina vaiką improvizuoti ir kurti;	39 (73.6%)	14 (26.4%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
Ugdo vaikų socialinius ir komunikacinius gebėjimus;	37 (69.8%)	15 (28.3%)	1 (1.9%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
Turtina vaikų kūrybinę patirtį;	45 (84.9%)	7 (13.2%)	1 (1.9%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)

Padeda pajusti muzikos ir vaidybos ryšį.	35 (66.0%)	16 (30.2%)	2 (3.8%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
--	------------	------------	----------	----------	----------

Tyrimo dalyvių nuomone, meninis ugdymas *labai svarbus*, nes turtina vaikų kūrybinę patirtį (84,9 proc.), padeda reikšti emocijas (83 proc.), padeda ugdyti meninius gebėjimus (77,4 proc.), padeda aktyvinti vaiko raidą (71,7 proc.), skatina improvizuoti ir kurti (73,6 proc.), ugdo vaikų socialinius ir komunikacinius gebėjimus (69,8 proc.), ir kt. Kiekvienas iš šių teiginių dar sykį akcentuoja, jog meninių kompetencijų ugdymas veikia vaiko raidos galimybes ir turtina asmenybę.

Atitinkamai grafiškai tai pateikta ir 11 paveiksle.

11 pav. Poveikio meniam ugdymui vertinimas

Lyginant su teorinėmis įžvalgomis, teorijoje analogiškai pasisakoma už teigiamą ir palankų vaikui meninės kompetencijos poveikį (Gerčienė-Leonienė ir kt., 2011). Priešmokykliniame amžiuje meninė veikla ypač gerai atitinka kūrybišką vaiko prigimtį, ji tenkina kiekvienam vaikui įgimtą raiškos ir pažinimo poreikį (Gasiūnienė, 2007).

Pritaikius Mann-Whitney U kriterijų nebuvo nustatyti statistiškai reikšmingų skirtumai pagal pedagogų išsilavinimą, pedagogų amžių ir stažą. Taigi galima daryti prielaidą, kad pedagogų požiūris yra vieningas vertinant lentelėje išvardintus dalykus dailės, šokio, vaidybos, muzikinės veiklos ugdyme.

Kadangi meninę veiklą sudaro keturios pagrindinės sritys, kiekviena jų yra savita ir pasižyminti atskirais veiklos metodais. Muzikinio ugdymo paskirtis – remiantis kiekvienam vaikui įgimtu muzikinės raiškos poreikiu, individualia muzikine patirtimi bei gabumais, puoselėti jo muzikalumą, ugdyti muzikinius gebėjimus, lavinti gabumus (Gasiūnienė, 2007). T.A. Belovos (2012) teigimu, muzikinių gabumų ugdymas priešmokykliniame amžiuje daugeliu atveju priklauso nuo muzikos pedagogo. Jo organizuojama veikla padeda susivokti muzikinėje veikloje, ją pamilti. Priešmokyklinio ugdymo pedagogų anketoje klausta, *kaip dažnai taikomi muzikinės veiklos metodai*. Atsakymai pateikti 9 lentelėje.

9 lentelė. Muzikinės veiklos metodų taikymas

Metodai	Taikau kasdien	Taikau kartą per savaitę	Visai netaikau
Dainavimas	24 (45.3%)	27 (50.9%)	2 (3.8%)
Grojimas	5 (9.4%)	37 (69.8%)	11 (20.8%)
Ritmavimas	17 (32.1%)	34 (64.2%)	2 (3.8%)
Muzikos klausymas	32 (60.4%)	20 (37.7%)	1 (1.9%)
Judėjimas pagal muziką	29 (54.7%)	23 (43.4%)	1 (1.9%)
Kūryba ir improvizavimas	32 (60.4%)	18 (34.0%)	3 (5.7%)
Muzikos pažinimas	7 (13.2%)	42 (79.2%)	4 (7.5%)
Išvykos į muzikinį teatrą	0 (0.0%)	9 (17.0%)	44 (83.0%)
Dalyvavimas projektuose	6 (11.3%)	28 (52.8%)	19 (35.8%)
Dalyvavimas konkursuose	5 (9.4%)	26 (49.1%)	22 (41.5%)

Respondentų nuomone, *kasdien* muzikinėje veikloje jie taiko muzikos klausymą ir kūrybą su improvizacija (po 60,4 proc.), judėjimą pagal muziką (54.7 proc.). *Kartą per savaitę* taikomos šios muzikinės veiklos: muzikos pažinimą (79,2 proc.), grojimą (69,8 proc.), ritmavimą (64,2 proc.), dainavimą (50,9 proc.). *Netaikomos* išvykos į muzikinį teatrą (83 proc.). Šis muzikinės veiklos metodų pasiskirstymas rodo, jog pedagogai stengiasi kuo įvairiau ir išmaniau taikyti pačius įvairiausius metodus, tačiau ryškėja tobulinimo galimybių gairės. Lyginant su teorine analize, muzikinė veikla priimama kaip universali vaiko visuminio ugdymo priemonė. Ji suteikia galimybes pajauti ir stebėti grožį, žadinti poreikį bendrauti su menu ir jį kurti, o dėl veiklos įvairovės yra savita pažinimo forma (Rinkevičius, Rinkevičienė, 2006).

Tyrimo metu siekėme sužinoti kaip dažnai taiko lentelėje nurodytus muzikinės veiklos metodus ir galimybes skirtingą darbo stažą turintys pedagogai. Pritaikius Mann-Whitney kriterijų buvo nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai (Mann-Whitney $U = 249,500$, $p = 0,34$). Tokiu būdu buvo išsiaiškinta, kad skirtingą darbo stažą turintys pedagogai statistiškai reikšmingą įvertino muzikos klausymąsi. Pritaikius Mann-Whitney U kriterijų nebuvo nustatyti statistiškai reikšmingų

skirtumai pagal pedagogų išsilavinimą ir pedagogų amžių. Taigi galima daryti prielaidą, kad pedagogų požiūris yra vieningas pasirenkant muzikinės veiklos metodus ir galimybes.

Vaidybos gebėjimai – tai asmens gebėjimai, remianti vidiniais procesais (įsivaizdavimo, vertinimo, kūrimo, sąmoningo komunikavimo) bei išorinėmis – kūno ir balso – priemonėmis išreikšti simbolius, dinamiką, nuotaiką, ritmą ir tempą ir susieti šiuos elementus į darnią, prasmingą vaidmens visumą (Kazragytė, 2008). Kaip viena iš meninės veiklos sričių, vaidyba taip pat pasižymi specifiniais veiklos metodais. Tyrimo dalyvių klausta, *kaip dažnai taikomi vaidybos veiklos metodai*. Atsakymai pateikti 10 lentelėje.

10 lentelė. Vaidybinės veiklos metodų taikymas

Metodai	Taikau kasdien	Taikau kartą per savaitę	Visai netaikau
Žaidimai	49 (92.5%)	2 (3.8%)	2 (3.8%)
Improvizacijos pagal pasakojimus, eilėraščius	20 (37.7%)	30 (56.6%)	3 (5.7%)
Mėgdžiojimai	25 (47.2%)	22 (41.5%)	6 (11.3%)
Veido mimikų ir balso intonacijų kaita	26 (49.1%)	23 (43.4%)	4 (7.5%)
Eilėraščių, patarlių, priežodžių deklamavimas	30 (56.6%)	21 (39.6%)	2 (3.8%)
Gestų kūrimas	9 (17.0%)	28 (52.8%)	16 (30.2%)
Siužetų kūrimas	10 (18.9%)	35 (66.0%)	8 (15.1%)
Spektaklių kūrimas ir vaidinimas	5 (9.4%)	34 (64.2%)	14 (26.4%)
Išvykos į spektaklius	0 (0.0%)	19 (35.8%)	34 (64.2%)
Spektaklių atvykimas į įstaigą	0 (0.0%)	38 (71.7%)	15 (28.3%)

Respondentų teigimu, *kasdien taiko* vaidybinės veiklos metu yra žaidžiami žaidimai (92,5 proc.), deklamuojami eilėraščiai, patarlės, priežodžiai (56,6 proc.). Tiek *kartą per savaitę* siužetų kūrimas (66 proc.), spektaklių kūrimą bei vaidinimą (64,2 proc.). Pedagogai *netaiko* išvykų į spektaklius (64,2 proc.). Pagal tai galima teigti, jog vaidybinės veiklos metu vykdoma pakankamai įdomi ir pagal vaikų amžių sėkmingai pritaikoma veikla. Žaidimai ir priešmokykliniame amžiuje yra dominuojanti veikla (Gerčienė-Leonienė ir kt., 2011).

Pritaikius Mann-Whitney U kriterijų nebuvo nustatyti statistiškai reikšmingų skirtumai pagal pedagogų išsilavinimą, pedagogų amžių ir stažą. Taigi galima daryti prielaidą, kad pedagogų požiūris yra vieningas pasirenkant vaidybos veiklos metodus ir galimybes.

Šokis priešmokykliniame amžiuje glaudžiai siejasi su muzikavimu ir vadyba. Jis ugdo vaikų socialinius ir komunikacinius gebėjimus, turtina jų emocinę patirtį. Šokis apima ne tik

tradicinį šokį, bet ir laisvą, spontanišką judesio improvizaciją, pantomimos, vaidybos, muzikavimo elementus (Gasiūnienė, 2007). Tyrimo dalyvių klausta, *kaip dažnai taikomi nurodyti šokio veiklos metodai*. Atsakymai pateikti 11 lentelėje.

11 lentelė. Šokio veiklos metodų taikymas

Metodai	Taikau kasdien	Taikau kartą per savaitę	Visai netaikau
Raiška judesiu	18 (34.0%)	30 (56.6%)	5 (9.4%)
Liaudiškos muzikos rateliai	13 (24.5%)	32 (60.4%)	8 (15.1%)
Šokamieji žaidimai	15 (28.3%)	35 (66.0%)	3 (5.7%)
Judesių sekos improvizacijos	10 (18.9%)	37 (69.8%)	6 (11.3%)
Ritmingai atliekami judesiai	19 (35.8%)	31 (58.5%)	3 (5.7%)
Personažų įgyvendinimas per judesį	16 (30.2%)	28 (52.8%)	9 (17.0%)
Išvykos į renginius	0 (0.0%)	34 (64.2%)	19 (35.8%)
Šokių kūrimas, jų pritaikymas pasirodymuose	4 (7.5%)	31 (58.5%)	18 (34.0%)
Dalyvavimas konkursuose	2 (3.8%)	20 (37.7%)	31 (58.5%)
Šokio ir IKT integracija	4 (7.5%)	16 (30.2%)	33 (62.3%)

Šokio mokymo metu, respondentų teigimu, *kasdien* netaikomi jokie šokių ugdymo metodai. Dauguma veiklos taikoma *kartą per savaitę*. Kad visiškai nedalyvauja konkursuose, nurodo net 58,5 proc. respondentai, o 62,3 proc. nurodo netaikantys šokio ir ITK integracijos. Šių rezultatų pateikimas rodo, jog kaip ir vaidybinėje veikloje, taip ir šokių mokyme, dominuoja žaidybinė veikla. Pedagogai dažniau ar rečiau taiko įvairius šokių mokymo metodus, tačiau priešmokykliniais metais nėra praktikuojama dalyvauti šokių konkursuose, pasigendama ITK metodų pritaikomumo.

Tyrimo metu siekėme sužinoti kaip dažnai taiko lentelėje nurodytus šokio veiklos metodus ir galimybes skirtingą amžių turintys pedagogai. Pritaikius Mann-Whitney kriterijų buvo nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai (Mann-Whitney $U = 227,500$, $p = 0,12$). Tokiu būdu buvo išsiaiškinta, kad skirtingą amžių turintys pedagogai statistiškai reikšmingą įvertino liaudiškos muzikos ratelius. Taip pat siekėme sužinoti kaip dažnai taiko lentelėje nurodytus šokio veiklos metodus ir galimybes skirtingą darbo stažą turintys pedagogai. Pritaikius Mann-Whitney kriterijų buvo nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai. Skirtingą darbo stažą turintys pedagogai išskyrė liaudiškos muzikos ratelius (Mann-Whitney $U = 253,500$, $p = 0,47$) bei šokamieji žaidimai (Mann-Whitney $U = 251,500$, $p = 0,32$). Detalesni duomenys pateikiami 12 lentelėje.

12 lentelė. Koreliaciniai šokių veiklos metodų taikymo klausimo rezultatai

Teiginys	Darbo stažas		Mann-Whitney U kriterijaus rezultatai	P
	Iki 19 metų	Virš 20 metų		
Liaudiškos muzikos rateliai	23,39	30,75	253,500	0,047
šokamieji žaidimai	23,30	30,85	251,500	0,032

Pritaikius Mann-Whitney U kriterijų nebuvo nustatyti statistiškai reikšmingų skirtumai pagal pedagogų išsilavinimą. Taigi galima daryti prielaidą, kad pedagogų požiūris yra vieningas pasirenkant šokio veiklos metodus ir galimybes.

Dailės veikla yra universali vaiko visuminio ugdymo priemonė. Ji suteikia dideles galimybes pajauti ir stebėti grožį, žadinti poreikį bendrauti su menu ir jį kurti. R. Kučinskienė (2006) teigia, kad dailė gali būti svarbi fizinei, psichinei ir dvasinei sveikatai palaikyti ir atkurti. Kaip ir kitose meninio ugdymo srityse, taip ir dailės ugdymo srityje pedagogų buvo klausama, *kaip dažnai taikomi dailės veiklos metodai*. Atsakymai pateikti 13 lentelėje.

13 lentelė. Dailės veiklos metodų taikymas

Metodai	Taikau kasdien	Taikau kartą per savaitę	Visai netaikau
Piešimas	42 (79.2%)	10 (18.9%)	1 (1.9%)
Tapymas	14 (26.4%)	36 (67.9%)	3 (5.7%)
Lipdymas	14 (26.4%)	37 (69.8%)	2 (3.8%)
Konstravimas	32 (60.4%)	18 (34.0%)	3 (5.7%)
Aplikavimas	9 (17.0%)	42 (79.2%)	2 (3.8%)
Lankstymas	7 (13.2%)	40 (75.5%)	6 (11.3%)
Karpymas	28 (52.8%)	22 (41.5%)	3 (5.7%)
Išvykos į parodas	0 (0.0%)	22 (41.5%)	31 (58.5%)
Dalyvavimas projektuose	3 (5.7%)	36 (67.9%)	14 (26.4%)
Savo darbų parodos steigimas	10 (18.9%)	28 (52.8%)	15 (28.3%)
„Power Point“ pateikčių kūrimas	1 (1.9%)	14 (26.4%)	38 (71.7%)
Dailėtyros užduotys	3 (5.7%)	17 (32.1%)	33 (62.3%)
Piešimo („Paint“) programos naudojimas	1 (1.9%)	12 (22.6%)	40 (75.5%)

Respondentų teigimu, mokant priešmokyklinio amžiaus vaikus dailės, *kasdien* yra taikomi dauguma išvardintų lentelėje metodų: piešimas (96 proc.), konstravimas (60 proc.), karpymas (52,8 proc.). Pedagogai *kartą per savaitę* taiko aplikavimą (79,2 proc.), lankstymą (75,5 proc.), lipdymas (70 proc.), tapymas ir projektinę veiklą (po 67 proc.). *Netaiko* išvykų į parodas (58,5

proc.), nėra IT taikymo ir dailėtyros. Šie atsakymai rodo, jog dažniausiai yra taikomos įprastos ir sėkmingai priešmokykliniame amžiuje pritaikomos veiklos, susijusios su piešimu, karpymu ir kt. Lyginant su teorijoje pateiktais pastebėjimais, tai dailės veikla yra universali vaiko visuminio ugdymo priemonė. Ji suteikia dideles galimybes pajauti ir stebėti grožį, žadinti poreikį bendrauti su menu ir jį kurti. R. Kučinskienė (2006) teigia, kad dailė gali būti svarbi fizinei, psichinei ir dvasinei sveikatai palaikyti ir atkurti.

Tyrimo metu siekėme sužinoti kaip dažnai taiko lentelėje nurodytus dailės veiklos metodus ir galimybes skirtingą amžių turintys pedagogai. Pritaikius Mann-Whitney kriterijų buvo nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai. Skirtingą amžių turintys pedagogai išskyrė konstravimą (Mann-Whitney $U = 241,500$, $p = 0,25$) bei karpymą (Mann-Whitney $U = 250,500$, $p = 0,44$). Detalesni duomenys pateikiami 14 lentelėje.

14 lentelė. Koreliaciniai dailės veiklos metodų taikymo klausimo rezultatai

Teiginys	Pedagogo amžius		Mann-Whitney U kriterijaus rezultatai	p
	Iki 45 metų	Virš 46 metų		
Konstravimas	30,88	22,66	241,500	0,025
Karpymas	30,57	23	250,000	0,044

Taip pat siekėme sužinoti kaip dažnai taiko lentelėje nurodytus dailės veiklos metodus ir galimybes skirtingą darbo stažą turintys pedagogai. Pritaikius Mann-Whitney kriterijų buvo nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai (Mann-Whitney $U = 241,500$, $p = 0,25$). Tokiu būdu buvo išsiaiškinta, kad skirtingą darbo stažą turintys pedagogai statistiškai reikšmingą įvertino karpymą.

Pritaikius Mann-Whitney U kriterijų nebuvo nustatyti statistiškai reikšmingų skirtumai pagal pedagogų išsilavinimą. Taigi galima daryti prielaidą, kad pedagogų požiūris yra vieningas pasirenkant dailės veiklos metodus ir galimybes.

Kaip ir kitų priešmokyklinio amžiaus vaikų kompetencijų ugdymo kontekste, taip ir meninio ugdymo kompetencijos formavime ikimokykliniame amžiuje, pastebimi įvairūs trūkumai ir trikdžiai, neleidžiantys sėkmingai puoselėti meninio ugdymo. Priešmokyklinio ugdymo pedagogų šia tema klausta *ko trūksta, kad būtų išnaudojamos visos galimybės meninės kompetencijos ugdyme*. Atsakymai pateikti 15 lentelėje.

15 lentelė. Trūkumai meninės kompetencijos ugdyme

Trūkumai	Nuolat trūksta	Retai trūksta	Netrūksta
Įstaigos vadovo pritarimo, palaikymo.	12 (22.6%)	18 (34.0%)	23 (43.4%)
Įstaigos vadovo paskatinimo	13 (24.5%)	17 (32.1%)	23 (43.4%)
Pakankamo finansavimo	33 (62.3%)	12 (22.6%)	8 (15.1%)
Informacinių technologijų taikymo	23 (43.4%)	20 (37.7%)	10 (18.9%)
Inovatyvių metodų taikymo	21 (39.6%)	22 (41.5%)	10 (18.9%)
Integruoto ugdymo	10 (18.9%)	28 (52.8%)	15 (28.3%)
Laiko pasiruošimui	25 (47.2%)	23 (43.4%)	5 (9.4%)
Pedagogų aktyvumo	17 (32.1%)	26 (49.1%)	10 (18.9%)
Pedagogų bendradarbiavimo	15 (28.3%)	25 (47.2%)	13 (24.5%)
Pedagogo kompetencijos	7 (13.2%)	26 (49.1%)	20 (37.7%)
Priemonių skirtų meninės kompetencijos ugdymui	25 (47.2%)	20 (37.7%)	8 (15.1%)
Individualaus laiko kiekvienam	32 (60.4%)	18 (34.0%)	3 (5.7%)
Tėvų įsitraukimo	22 (41.5%)	25 (47.2%)	6 (11.3%)

Kaip didžiausius trūkumus meninės kompetencijos puoselėjime, pedagogai išskyrė finansavimo trūkumą (62,3 proc.), individualaus pedagogo laiko (60,4 proc.), laiko pasiruošimui stoką ir priemonių trūkumą (po 47,2 proc.), IT nepritaikymą veikloms (43,4 proc.). Taip pat pastebima, jog pedagogai su kolegomis nėra abejingi meninei veiklai, siekia veiklos kokybės. Pedagogams visiškai netrūksta įstaigų vadovų palaikymo ar paskatinimo.

Tyrimo metu siekėme sužinoti ko trūksta, kad būtų išnaudojamos visos galimybės meninės kompetencijos ugdyme atsižvelgiant į pedagogų išsilavinimą. Pritaikius Mann-Whitney kriterijų buvo nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai. Skirtingą išsilavinimą turintys pedagogai išskyrė kaip trūkumą įstaigos vadovo palaikymą (Mann-Whitney $U=182,500$, $p=0,39$) bei įstaigos vadovo paskatinimą (Mann-Whitney $U=179,500$, $p=0,33$). Detalesni duomenys pateikiami 16 lentelėje.

16 lentelė. Koreliaciniai trūkumų meninės kompetencijos ugdyme klausimo rezultatai (pagal pedagogų išsilavinimą)

Teiginys	Pedagogo išsilavinimas		Mann-Whitney Ukriterijausrez ultatai	p
	Neuniversitetini s aukštasis, studijuoju	Universiteti nis aukštasis		
Įstaigos vadovo pritarimo, palaikymo.	32,83	23,93	182,500	0,039
Įstaigos vadovo paskatinimo	33,07	23,84	179,500	0,033

Taip pat siekėme sužinoti ko trūksta, kad būtų išnaudojamos visos galimybės meninės kompetencijos ugdyme atsižvelgiant į pedagogų amžių. Pritaikius Mann-Whitney kriterijų buvo nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai (Mann-Whitney U =241,500, p=0,25). Tokiu būdu buvo išsiaiškinta, kad skirtingą pedagogų amžių turintys pedagogai statistiškai reikšmingą įvertino individualaus laiką kiekvienam priešmokyklinio amžiaus vaikui.

Dar siekėme sužinoti ko trūksta, kad būtų išnaudojamos visos galimybės meninės kompetencijos ugdyme atsižvelgiant į pedagogų darbo stažą. Pritaikius Mann-Whitney kriterijų buvo nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai. Detalesni duomenys pateikiami 17 lentelėje.

17 lentelė. Koreliaciniai trūkumų meninės kompetencijos ugdyme klausimo rezultatai (pagal pedagogų darbo stažą)

Teiginys	Darbo stažas		Mann-Whitney U kriterijaus rezultatai	p
	Iki 19 metų	Virš 20 metų		
Pedagogų aktyvumas	31,06	22,79	241,500	0,034
Pedagogų bendradarbiavimas	31,30	22,54	235,500	0,026
Individualus laikas kiekvienam	30,63	23,23	253,00	0,043

Skirtingą darbo stažą turintys pedagogai išskyrė pedagogų aktyvumą (Mann-Whitney U =241,500, p=0,34), pedagogų bendradarbiavimą (Mann-Whitney U =235,500, p=0,26) bei individualų laiką kiekvienam (Mann-Whitney U =253,500, p=0,43).

Apibendrinus galima teigti, jog meninio ugdymo kompetencija siejama su estetiniais įspūdžiais, jautrumu gamtai, poreikiu išreikšti save meno kalba, gebėjimu tyrinėti įvairias meninės raiškos priemones. Visi meninės veiklos siekiai ir akcentai yra svarbūs vispusei vaiko raidai, ugdymui ir galimybėms ne tik kurti, bet mokytis taisyklių. Priešmokyklinio ugdymo pedagogams sunku išskirti vieną meninės veiklos sritį, kuriai būtų skiriami prioritetai, tad pedagogams vienodai reikšmingos visos meninės kompetencijos sritys. Respondentų nuomone, ugdymo programos labiausiai reglamentuoja ir padeda orientuotis į ugdymo pasiekimus ir jų vertinimus bei sudaro galimybę improvizuoti tam tikruose reikalavimų rėmuose. Tai rodo, jog akcentuojami tik teigiami ugdymo programų poveikio dalykai. Meninis ugdymas labai svarbus, nes ugdo vaikų socialinius ir komunikacinius gebėjimus, padeda reikšti emocijas, padeda aktyvinti vaiko raidą ir ugdyti muzikinius gebėjimus, turtina vaikų kūrybinę patirtį, stimuliuoja fantaziją, vaizduotę, skatina improvizuoti ir kurti, padeda pajusti ritmą, nuotaikas. Pedagogai muzikinėje veikloje taiko

dainavimą, muzikos klausymą, judėjimą pagal muziką ir muzikos pažinimą. Vaidybinės veiklos metu nuolat yra žaidžiami žaidimai, deklamuojami eilėraščiai, patarlės, priežodžiai, atliekamos improvizacijos pagal pasakojimus, eilėraščius. Šokio mokymo metu, respondentų teigimu, nuolat taikomi šokamieji žaidimai, vykdoma raiška judesiu šokant liaudies ratelius, pasitelkiami ritmingi judesiai, atliekamos judesių sekos improvizacijos. Paašškėjo, jog priešmokyklinio ugdymo įstaigose nėra siekio dalyvauti šokių konkursuose. Mokant priešmokyklinio amžiaus vaikus dailės, nuolat yra taikomi dauguma išvardintų lentelėje metodų: piešimas, karpymas, aplikavimas, lipdymas, tapymas, konstravimas, lankstymas. Visgi pedagogai priešmokykliniais metais netaiko išvykų į parodas. Kaip didžiausius trūkumus meninės kompetencijos puoselėjime, pedagogai išskyrė finansavimo stoką, IT metodų netaikymą, trūksta pedagogų bendradarbiavimo, individualaus laiko.

2.3.2. Meninio ugdymo pedagogų nuomonės apie priešmokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos ugdymo tobulinimo galimybes tyrimo rezultatų analizė

Meninės kompetencijos ugdymo galimybės priešmokyklinio ugdymo metu yra plėtojamos meninio ugdymo pedagogų organizuojamose veiklose, kai su vaikais dirba muzikos, šokio, dailės ir vaidybos sričių specialistai. Priešmokyklinio ugdymo metais vaikai pratinami pajauti, suprasti estetinius, meninius bendrumus tarp visų meno rūšių bei jų ryšį su vaikus supančiu pasauliu (Sankauskienė, 2009). Ugdymas per meno dalykus sudaro galimybę suformuoti vaikui kultūros vertybių pasaulį, nes menas – universali žmogaus ugdymo priemonė (Ulozaitė, 2007).

Su priešmokyklinio amžiaus vaikais dirbantys meninio ugdymo pedagogai, tyrimo informantai, pateikė *meninio ugdymo kompetencijos sampratą* (18 lentelė).

18 lentelė. Meninės kompetencijos sąvokos apibrėžimas

Reikšmė	Kategorija	Subkategorija	Kiekis
Meninio ugdymo sąvokos apibūdinimas	Meno žinių demonstravimas	<i>Meninės veiklos efektyvus demonstravimas [I-1].</i>	3
		<i>Gebėjimas efektyviai perduoti savo žinias, įgūdžius ir gebėjimus per tam tikrą laiką, tam tikroje aplinkoje [I-1].</i>	
		<i>Pateikti tai išmoningai, meniškai [I-1].</i>	
	Gebėjimų, poreikių pažinimas ir raiška	<i>Gebėjimas pažinti savo meninius (muzikos, dailės, šokio, teatro) gabumus ir taikyti juos savo veikloje [I-2].</i>	6
		<i>Visa, kas turtina vaiko emocinę patirtį, formuoja ir atskleidžia gabumus.</i>	
		<i>Vaiko poreikis [I-4].</i>	

		<i>Vaiko poreikis išreikšti save įvairiomis meninės išraiškos priemonėmis (vaidinant, piešiant, dainuojant, šokant) [I-5].</i>	
		<i>Vaikai iš prigimties turi gebėjimą kurti. Jis kuria atkartodamas jam dainuojamas dainas, rodomus judesius, vaidindamas, žaisdamas [I-5].</i>	
		<i>Gebėjimas muzikos kalba (balsu, kitais muzikiniais-ritminiais, tembriniais ir nemuzikiniais garsais, kūno judesiais) išreikšti save, savo santykį su aplinka [I-4].</i>	
	Vaiko kultūros ugdymas	<i>Meninių sričių kompleksas apjungiantis muzikos, dailės, teatro, šokio sritis siekiant ugdyti vaiko kultūrą [I-3].</i>	1
	Tyrinėjimo ir kūrybos galimybė	<i>Meninė kompetencija skatina vaiką tyrinėti, reikšti savo nuotaikas, jausmus, mintis, atskleisti santykį su jį supančiu pasauliu, atrasti individualų, savitą jausmų išraiškos būdą [I-5].</i>	2
		<i>Visa tai pasiekama kuriant. Per kūrybinius procesus vaikas tampa atviras išpūdžiams, jį supančiai aplinkai, grožio suvokimui [I-5].</i>	
	Jautrumo formavimas	<i>Tai jautrumas muzikos kūrinių grožiui, gebėjimas jį pajauti ir reflektuoti [I-4].</i>	1
	Savarankiškumo formavimo galimybė per meną	<i>Tai gebėjimas savarankiškai, kūrybingai imtis kūrybinės veiklos pasitelkiant bet kokias raiškos priemones.</i>	1
	Tobulėjimo galimybė per meną	<i>Meninių dalykų (dailė, šokis, teatras, muzika) žinių, praktikos tobulinimas, gilinimas [I-6].</i>	2
		<i>Vaikas gali ir negebėti atlikti, tarkim dailės piešinio ar atlikti vaidmens spektaklyje, bet puikiai analizuoti, suvokti ar „išjausti“ pateiktą kitų kūrybą [I-7].</i>	

Kaip pastebima pagal atlikto interviu metu sudarytą lentelę, informantai meninio ugdymo sąvoką plėtoja ir papildo savo įžvalgomis, jog meninis ugdymas suprantamas kaip gebėjimų ir poreikių pažinimo raiška (6 atsakymai), meno žinių demonstravimas (3 atsakymai), tyrinėjimo ir kūrybos galimybė, vaiko kultūros ugdymas, jautrumo ir svarankiškumo formavimo (po 1 atsakymą) bei tobulėjimo (2 atsakymai) galimybė. Remiantis teorinėmis įžvalgomis, meninio ugdymo sąvoka yra plečiama per tai, kad ugdymas per meno dalykus sudaro galimybę suformuoti vaikui kultūros vertybių pasaulį, nes menas – universali žmogaus ugdymo priemonė (Ulozaitė, 2007).

Meninio ugdymo pedagogų prašyta nurodyti **kiek svarbus priešmokykliniame amžiuje meninės kompetencijos ugdymas ir jo keliami tikslai**. Informantų atsakymai pateikti 19 lentelėje.

19 lentelė. Meninės kompetencijos ugdymo priešmokykliniame amžiuje tikslai

Reikšmė	Kategorija	Subkategorija	Kiekis
Meninės kompetencijos ugdymo priešmokykliniame amžiuje tikslai	Pažinimo tikslai	<i>Pažinti aplinką, save ir kitus. Tai yra būtinybė [11].</i>	2
		<i>Būtent šiame amžiuje vaikams įdiegiamas pamatas gyvenimo vertybėms, pasaulio suvokimui, komunikacijai [17].</i>	
	Pojūčių raiškos tikslas	<i>Pojūčiai jų išraiškos galimybės, suvokiant save kaip visumos dalį [11].</i>	1
	Meno kalbos plėtojimo tikslas	<i>Vienintelė kalba, kurią supranta visi [11].</i>	1
	Savęs identifikavimo tikslas	<i>Būtent meninės kompetencijos ugdyme vaikas identifikuoja save su aplinkiniu pasauliu, gali atpažinti save, palyginti skirtumus, rasti atsakymus į rūpimus klausimus ir , žinoma, keistis ir keisti, priimti sprendimus ateičiai, apsisprendimui veikti ir, tarsi, pažvelgti į save iš šalies [17].</i>	1
	Nuomonės formavimo tikslas	<i>Skatina galvoti, nebijoti eksperimentuoti, reikšti savo mintis priimtina išraiškos priemone, skatina išsakyti savo nuomone ją pagrindžiant konkrečiai faktais arba pastabomis ar pagyrimais [15].</i>	2
		<i>Jei vaikas nuo mažens skatinamas pasakyti kas jam patiko ir kodėl, jis vėliau į klausimą kodėl atsakys neklaustas, automatiškai, nes tiesiog žinos, jog pasakymas gražu ar ne – subjektyvi virtinimosi norma [15].</i>	
Meno sričių visuma		<i>Meninė kompetencija glaudžiai siejasi su kitomis ugdymo kompetencijomis [12].</i>	4
		<i>Labai svarbūs, nes tinkamai suformuotos nuostatos lydi vaiką ir tolimesniuose jo vystymosi etapuose [15].</i>	
		<i>Labai svarbus, jei ne pats svarbiausias [17].</i>	
		<i>Manau, kad meninės ugdymas priešmokykliniame amžiuje labai svarbus. Jis suteikia galimybę pažinti tautos tradicijas ir papročius, supančių aplinką, skatina pažinti save ir savo draugus, gebėjimą būti kartu su kitais, teikia daug teigiamų emocijų [12].</i>	
Ankstyvojo ugdymo tikslas		<i>Labai svarbu pradėti tai kuo anksčiau. Vaikai nuo pat kūdikystės kartoja, kopijuoja suaugusių elgesį, manieras, o tam labai palanki terpė mokytis judesio, muzikavimo, net grojimo instrumentais kas</i>	2

		<i>puikiai lavina vaikų smulkiąją motoriką, saviraišką, emocijų pasaulį [I3].</i>	
		<i>Manau, kad meninės kompetencijos ugdymas yra ypač svarbu ankstyvoje vaikystėje iki 10 metų [I4].</i>	
	Asmenybės formavimas	<i>Kiekviename amžiaus tarpsnyje būtinas meninės kompetencijos ugdymas, todėl, kad tik tuomet pradeda arba toliau pilnai formuojasi asmenybė [I6].</i>	1
	Vaiko raidos plėtojimo tikslas	<i>Muzika padeda vystyti abiem smegenų pusrutuliams. Už muziką ir ritmą atsakingi smegenų centrai pradeda veikti daug greičiau nei kiti, o tai padeda tvirtą pamatą kitų dalykų mokymuisi, kitų įgūdžių lavinimui [I4].</i>	2
		<i>Muzikuojančių vaikų fantazija, jautrumas yra daug ryškesni, dažnai pastebima ir spartesnė intelektinė raida [I4].</i>	

Kaip meninio ugdymo kompetencijos ugdymo tikslai priešmokykliniame amžiuje įvardinami šie tikslai: tikslas plėtoti meno sričių visumą (4 atsakymai), pažinimo, nuomonės formavimo, ankstyvojo ugdymo, vaiko raidos plėtojimo tikslai (po 2 atsakymus), tačiau kiti informantai turėjo individualią nuomonę, jog meninės kompetencijos ugdyme svarbūs pojūčių raiškos, meno kalbos plėtojimo, savęs identifikavimo bei asmenybės formavimo tikslai (po 1 pasisakymą). Apibendrinus galima teigti, jog meninės kompetencijos ugdymo priešmokykliniais metais reikšmę ir tikslai nulemia su menu susijusių vaiko asmenybės poreikių, jo psichologinės brandos svarba, asmenybės auginimas. Vertinant teorinį kontekstą, pastebima, jog iš esmės sutampa su tuo, jog meninio ugdymo veiklų tikslas – suteikti asmeniui teorinių žinių ir praktinių įgūdžių (Kučinskienė, 2006).

Meninio ugdymo pedagogų klausiant ***kuri iš meninės veiklos kompetencijos sričių jiems yra artimiausia ir kam skiria prioritetus dirbant su priešmokyklinio amžiaus vaikais***, gauti atsakymai interviu metu pateikti 20 lentelėje.

20 lentelė. Meninės kompetencijos ugdymo priešmokykliniame amžiuje prioritetinės sritys

Reikšmė	Kategorija	Subkategorija	Kiekis
Meninės kompetencijos ugdymo priešmokykliniame	Dailė	<i>Man artimiausia yra dailė [I1].</i>	1
	Žaidimas	<i>Dirbant su priešmokyklinukais stengiuosi savo žinias perduoti per žaidimą [I1].</i>	3
		<i>Žaisdami jie tampa tikrais kūrėjais, drąsiais, smalsiais, išradingais [I1].</i>	

amžiuje prioritetinės sritys		<i>Įtraukti į žaidimą nelieka tik pasyviais stebėtojais, o tampa to žaidimo dalimi, aktyviais veikėjais [11].</i>	
	Muzika	<i>Man artimiausia muzikinė veikla, tai prioritetus ir skiriu muzikinių gebėjimų lavinimui, elementarios muzikinės kultūros pažinimui [12].</i>	4
		<i>Dainavimas – klausos lavinimas būtinai pritaikant judesį [13].</i>	
		<i>Manau svarbiausia yra dainavimo kompetencija, kaip natūraliausia žmogaus prigimčiai. Dainavimas yra ypatinga intonacinė kalba, kurią kūdikis girdi nuo pirmųjų dienų (dažniausiai...) [14].</i>	
		<i>Ritmika – būtinai naudojant kūno perkusiją ar ritminius instrumentus [13].</i>	
Teatras ir vaidyba	<i>Man artimiausia yra šokis, tačiau prioritetą skiriu teatrui, vaidybai, nes vaikas naudodamas judesį gali laisvai išreikšti savo fantaziją, kūrybą [16].</i>	3	
	<i>Kitam labai svarbus teatras [17].</i>		
	<i>Man artimiausia yra teatro veikla [17].</i>		
Šokis	<i>Šokis [15].</i>	1	
Visos veiklos	<i>Negaliu išskirti nė vienos veiklos, kaip prioriteto, nes visos jos labai svarbios, paveikios vaiko asmenybės raidai. Bet vaikų atžvilgiu, vienam gali būti artimesnė dailė, kitam muzika ar šokis [17].</i>	1	

Informantai savo pateiktuose atsakymuose labiausiai akcentuoja savo vykdomas pedagogines veiklas, išskiriamos visos meno veiklos sritys, per kurias ugdoma meninė priešmokyklinio amžiaus vaikų kompetencija, šalia šokio, vaidybos, muzikos ir dailės svarbi ir prioritetinė meno pedagogų veikla yra žaidimas. Pagal tai galima teigti, jog tiek praktikoje, tiek teorijoje sutampa nuomonės, jog visos meno sritys (šokis, vaidyba, muzika, dailė) – svarbios vaiko intelekto raidai, jo meninių, pažintinių, sveikatos saugojimo ir socialinių gebėjimų sklaidai (Gerčienė-Leonienė ir kt., 2011). O vaikų žaidimas yra vienas svarbiausių vaikų kūrybinės, egzistencinės kultūros fenomenų. Žaidime pasiekama natūrali būseną, peržengiamos profesinės ribos, per laisvę atsiskleidžia visos meninės potencijos ir galimybės. Išmokstama reikšti ir drauge valdyti jausmus, tinkamai elgtis. Taip žmogus pažįsta pats save, pajunta savo vientisumą ir pilnatvę, sprendžia problemas (Juodaitytė, Malinauskienė, Šiaučiulienė, 2015).

Meninio ugdymo pedagogų prašyta apibūdinti **ugdymo programų poveikį (teigiamą ar neigiamą) meninės kompetencijos ugdymui priešmokykliniame amžiuje**. Atsakymai pateikti 21 lentelėje.

**21 lentelė. Ugdymo programų poveikis meninės kompetencijos ugdymui
priešmokykliniame amžiuje**

Reikšmė	Kategorija	Subkategorija	Kiekis
Ugdymo programų poveikis meninės kompetencijos ugdymui priešmokykliniame amžiuje	Teigiamas poveikis	<i>Tik teigiamas poveikis [11].</i>	3
		<i>Teigiamą. Pradėjus pamoką ir įvedus kelis elementus iš žaidimo, leidus jiems pabūti kūrėjai, net ir skeptikai išeina su nuotaika (nesvarbu, kad kitą pamoką vėl kartojasi frazė „man nepatinka šokiai“). Mano nuomone, nepasitenkinimą kažkokia menine veikla sukelia atimta prigimtinė galimybė žaisti [15].</i>	
		<i>Neigiamo poveikio nesu pastebėjusi. Tik teigiamus - pradedant nuo mažųjų patirčių, atradimų iki rimtos veiklos, saviraiškos [17].</i>	
	Moko girdėti	<i>Muzika moko ne tik atlikti kurinius, ji moko girdėti [11].</i>	1
	Moko matyti	<i>Dailė išmoko matyti [11].</i>	1
	Pedagogo savarankiškas veiklos pasirinkimas	<i>Jei neklystu, paskutiniu metu nebėra jokio griežto ugdymo programų reglamentavimo. Visada kūriausi jas pati, atsižvelgdama į esamą muzikinę fizinę aplinką – kokius mokymosi įstaiga turi vaikams prieinamus muzikinius žaislus, muzikos instrumentus, kokioje erdvėje tenka vesti muzikos užsiėmimus ir t.t. [14].</i>	1
	Muzikavimo laisvė	<i>Labai plačiai apibrėžiama muzikavimo laisvė [13].</i>	1
	Vyksta pedagogo ir vaiko kūrybinė sąveika	<i>Ugdymo programos gana lanksčios pedagogo ir ugdytinių kūrybinei sąveikai [12].</i>	1
	Vaiko veiklos pasirinkimo galimybė	<i>Leidžiama vaikui rinktis [13].</i> <i>Vaikams patinka, kai pamokos metu jie tampa „lašeliais, liejasi į balutes, upes, paskui teka į vandenynus, plaukia laiveliais, tampa tiltais, žuvimis ir kitkuo ir t.t.“. Jiems smagu ir įdomu. Kai tik prasideda ko nors konkretaus kartojimas – kyla nepasitenkinimas iš kai kurių vaikų, nes jiems kažkodėl tam tikra veikla kelia neigiamas emocijas [15].</i>	2
	Rezultato siekimas	<i>Manau, programa turi būti, nes tai yra gairės, kurios kryptingai veda prie norimo, siektino rezultato [16].</i>	1
Individualumo išskyrimas	<i>Išskiriamas individualumas [13].</i>	1	

Informantų nuomone, ugdymo programos turi teigiamą poveikį meninės kompetencijos ugdymui priešmokykliniame amžiuje, kiek smulkiau paaiškėja meninio ugdymo pedagogų nuomonė, jog per ugdymo programas siekiama vaiko ir pedagogo sąveikos, tačiau egzistuoja veiklos pasirinkimo galimybė, pedagogo iniciatyvos, siekiama rezultato ir individualumo. Apibendrinus galima teigti, jog ugdymo programų gairės kai kuriuos meninio ugdymo pedagogus išlaisvina kurti bei interpretuoti, tačiau tuo pačiu suteikia ir aiškumo veiklai, jos siekiamas.

Meninės veiklos metodų įvairovę apibūdina daugelis autorių (Nixon, 2013; Abramauskienė, Ozarovska, 2017; Kazragytė, 2008), Varpiotaitė, 2010; Žilaitienė ir Tamulevičiūtė, 2013). Informantų klausta *kokius veiklos metodus dažniausiai taiko meninės kompetencijos ugdyme*. Atsakymai pateikti 22 lentelėje.

22 lentelė. Veiklos metodų taikymo galimybės meninės kompetencijos ugdyme priešmokykliniame amžiuje

Reikšmė	Kategorija	Subkategorija	Kiekis
Veiklos metodų taikymo galimybės meninės kompetencijos ugdyme priešmokykliniame amžiuje	Žaidimas	<i>Žaidimas [11], [12], [14].</i>	5
		<i>Žaidimuose taikomi grupiniai-komandiniai metodai [13].</i>	
		<i>Apjungia beveik visas menines kompetencijas [14].</i>	
	Pratybos	<i>Visa tai yra pasiekama pagrinde naudojant aiškinamuosius-iliustracinius, pratybų metodus [14].</i>	2
	Įvairūs metodai pagal vaikų poreikius, galimybes ir interesus	<i>Metodus taikau, atsižvelgiant į vaikų poreikius, galimybes, interesus, patirtį, brandos ypatybes [12].</i>	5
		<i>Jie gana įvairūs; spontaniškos ir organizuotos veiklos derinimas, eksperimentas, diskusijos, vaizdiniai – žodiniai, praktiniai, projektai [12].</i>	
		<i>„Minčių lietus“, kūrybos, aiškinimo – demonstravimo, diskusijos – aptarimo metodai [16].</i>	
		<i>Kartojimo, žaidybinius, vaidybos, improvizacinius [15].</i>	
		<i>Minčių lietus arba diskusija nuolat naudojama pažintyje su nauja tema [13].</i>	
	Kūrybinės užduotys	<i>Kūrybinės užduotys [12].</i>	1
Darbas mažomis grupėmis	<i>Dainavimo srityje puoselėju < > darbą mažomis grupėmis (po 2-3) [13].</i>	2	
	<i>Grupinis darbas [16].</i>		
Individuali veikla	<i>Dainavimo srityje puoselėju individualizavimą [13].</i>	2	

		<i>Individualus darbas [16].</i>	
Dainavimas		<i>Ugdama muzikines kompetencijas priešmokyklinio amžiaus vaikams, didžiausią dėmesį skiriu dainavimui, kaip muzikinės klausos lavinimo, kalbos įgūdžio formavimui (dikcija) [14].</i>	1
Aplinkos kaita		<i>Kintanti aplinka [11].</i>	1
Vaidybos metodai		<i>Dažniausiai taikau aktyvius, įtraukiančius dramos ir vaidmenų metodus, forumo teatrą, diskusijas [17].</i>	1
Ritmavimas		<i>Dėmesį skiriu ritavimui kūno perkusija, ritminiais instrumentais ir pagal galimybę (kai yra didesnė erdvė) [14].</i>	1

Meninio ugdymo kompetencijos ugdymo ir veiklos metodų kontekste informantai ypač aiškiai įvardina žaidimo svarbą, kaip pagrindinę veiklą, tuo pačiu reiškia nuomonę apie įvairių veikos metodų suderinamumą. Meninio ugdymo pedagogai daug dėmesio skiria individualiai ir grupinei veiklai, kūrybinėms užduotims ir veiklai pagal atskiras menines sritis.

Interviu metu taip pat tikslinta klausiant *kokių veiklos metodų pasigenda vaikų meninės kompetencijos tobulinime*. Atsakymai pateikti 23 lentelėje.

23 lentelė. Trūkstami veiklos metodai meninės kompetencijos ugdyme priešmokykliniame amžiuje

Reikšmė	Kategorija	Subkategorija	Kiekis
Trūkstami veiklos metodai meninės kompetencijos ugdyme priešmokykliniame amžiuje	Trūksta užsiėmimų kitoje aplinkoje	<i>Trūksta užsiėmimų gamtoje, stebint jos spalvas, dydžius, liečiant įvairius paviršius ir faktūras [11].</i>	3
		<i>Darbelius atlikti lauke ar saugioje ir laisvoje aplinkoje, kurioje nėra kūrybiškumą ribojančių faktorių [11].</i>	
		<i>Netradicinių erdvių, kūrybingumą skatinančios aplinkos [17].</i>	
	IKT taikymo	<i>Norėčiau veiklose daugiau naudoti vaizdo įrašų, turėti IKT specialių priemonių muzikos klausymui, ritmavimui [12].</i>	1
	Trūksta naujų idėjų	<i>Tiesiog kartais pristinga naujų praktinių idėjų, metodų kasdienėje veikloje, muzikinių žaidimų [13].</i>	1
	Meno sričių integralumo	<i>Kitų meno sričių integralumo [17].</i>	1
Skurdi materialinė bazė	<i>Kadangi su priešmokyklinio amžiaus vaikais dirbau, tik dirbdama mokykloje, visada buvo apleista sritis – muzikavimas, nes vaikiškų muzikos instrumentų arba</i>	2	

		<i>nebuvo arba buvo neužtektinai, kad padalinti visiems vaikams [14].</i>	
		<i>Tobulinant meninės kompetencijos ugdymą dažnai galimybės „atsimuša“ į ribotas galimybes, nepakankamą finansavimo [17].</i>	
	Laiko trūkumas	<i>Įvairių metodų taikymą labai riboja pasiruošimas koncertinei veiklai. < > reikalingas ilgas kartojimo metodų taikymas kartu su mokytoju, vieniems. Tai atima laiką prigimtiniais vaikų poreikiams tenkinti: kurti žaidžiant. Mano nuomone, pamokėlėse turėtų būti improvizuojama, šokama žaidžiant. O pasirodymų formatas turėtų keistis [15].</i>	1
	Pedagogų bendradarbiavimo stoka	<i>Mokytojų bendradarbiavimo, tarpininkavimo, partnerystės, refleksijose [17].</i>	1
	Nieko netrūksta	<i>Veiklos metodus naudoju įvairius, tobulinu, gilinu savo žinias seminaruose, mokymuose, stažuotėse, todėl manau nepasigendu nieko [16].</i>	1

Informantų teigimu, tobulintinos meninės kompetencijos ugdymo sritys yra užsiėmimų organizavimas kitose erdvėse, poreikis turtinti materialinę bazę, integruojant meno sritis, taikant IKT, bendradarbiavimo siekis tarp pedagogų, naujų idėjų paieška. Sunkiausia keisti laiko trūkumo situaciją ar visuminį požiūrį į meninės kompetencijos tobulinimo trūkumus. Meninės kompetencijos ugdymo galimybių tobulinimo atveju, svarbu atsižvelgti į tai, jog meninio ugdymo pedagogai turi nuolat tobulintis ir tobulėti, siekiant išnaudoti IT, kitas ugdymui tinkamas erdves, siekiant bendrų veiklų su kitais pedagogais.

Apibendrinant interviu klausimus, informantų buvo klausta ***ar visos galimybės yra išnaudojamos tobulinant vaikų meninės kompetencijos ugdymą.*** Meninio ugdymo pedagogų atsakymai pateikti 24 lentelėje.

24 lentelė. Meninės kompetencijos ugdymo galimybės ir tobulinimas priešmokykliniame amžiuje

Reikšmė	Kategorija	Subkategorija	Kiekis
Meninės kompetencijos ugdymo galimybės ir tobulinimas priešmokykliniame amžiuje	Neišnaudojamos visos galimybės	<i>Tikrai ne. Galimybė – kintanti sąvoka, priversta nuolat progresuoti, kitaip viskas sustotų ir sunyktų [11].</i>	3
		<i>Manau, kad ne. Tobulėjimui kasdien [12].</i>	
		<i>Tikrai ne. Nėra tęstinumo pamokinės veiklos per užklasinę veiklą, kas duotų pačius geriausius rezultatus... [14].</i>	

Svarbus pedagogo tobulėjimas	<i>Svarbu neatsilikti pačiam [11].</i>	3
	<i>Visos galimybės priklauso nuo pačio pedagogo. Visų pirma turint ryšį su „mažuoju mokslininku“, mokantis būti smalsiu kartu su juo galimos visos galimybės, kurti, muzikuoti, žaisti, ir siekti didžių rezultatų [13].</i>	
	<i>Dažnai tai priklauso nuo pačio mokytojo entuziazmo, drąsos, inovatyvumo [17].</i>	
Išnaudojamos visos galimybės	<i>Išnaudojamos visos galimybės [15].</i>	2
	<i>Manau, kad pakankamai [16].</i>	

Meninės kompetencijos tobulinimo galimybės, informantų nuomone, siejamos su tikrai neišnaudotų galimybių analize, pačio meninio ugdymo pedagogo tobulėjimo poreikiu, tęstinumo paieškomis.

Apibendrinus galima teigti, jog meninio ugdymo pedagogų meninis ugdymas suprantamas kaip gebėjimų ir poreikių pažinimo raiška, meno žinių demonstravimas, tyrinėjimo ir kūrybos galimybė, vaiko kultūros ugdymas, jautrumo ir svarankiškumo formavimo bei tobulėjimo galimybė. Keliamas tikslas plėtoti meno sričių visumą, apimant nuomonės formavimo, ankstyvojo ugdymo, vaiko raidos plėtojimo tikslus. Informantų išskiriamos visos meno veiklos sritys, per kurias ugdoma meninė priešmokyklinio amžiaus vaikų kompetencija, šalia šokio, vaidybos, muzikos ir dailės, prioritetinė meno pedagogų veikla yra žaidimas. Tuo pačiu reiškia nuomonę apie įvairių veikos metodų suderinamumą. Meninio ugdymo pedagogai daug dėmesio skiria individualiai ir grupinei veiklai, kūrybinėms užduotims ir veiklai pagal atskiras menines sritis. Meninės kompetencijos ugdymo galimybių tobulinimo atveju, svarbu atsižvelgti į tai, jog meninio ugdymo pedagogai turi nuolat tobulintis ir tobulėti, išnaudoti IT, kitas ugdymui tinkamas erdves, numatyti bendrų veiklų su kitais pedagogais. Meninės kompetencijos tobulinimo galimybės, informantų nuomone, siejamos su tikrai neišnaudotų galimybių analize, pačio meninio ugdymo pedagogo tobulėjimo poreikiu, tęstinumo paieškomis.

2.4. Tyrimo rezultatų apibendrinimas

Anketinėje priešmokyklinio ugdymo pedagogų ir interviu meninio ugdymo pedagogų apklausoje iš esmės klausta analogiškų dalykų. Meninės kompetencijos sąvokos analizėje priešmokyklinio ugdymo pedagogai apibrėžimą sieja su atvirumu estetiniams išpūdžiams, su aktyvia kryptinga veikla, kuri apima muzikos, dailės, šokių ir vaidybos veiklos galimybėmis, taip pat sąvoką tapatina su galimybe įsivaizduoti, pajauti, kurti, grožėtis. Meninio ugdymo pedagogų

nuomone, meninis ugdymas suprantamas kaip gebėjimų ir poreikių pažinimo raiška, meno žinių demonstravimas, tyrinėjimo ir kūrybos galimybė, vaiko kultūros ugdymas, jautrumo ir svarankiškumo formavimo bei tobulėjimo galimybė. Tiek priešmokyklinio ugdymo pedagogų, tiek meninio ugdymo pedagogų nuomonės leidžia teigti, jog praktikoje, meninio ugdymo kompetencija siejama su estetiniais įspūdžiais, jautrumu gamtai, poreikiu išreikšti save meno kalba, gebėjimu tyrinėti įvairias meninės raiškos priemones, tuo pačiu tobulėja pats vaikas. Abiejų tyrimo grupių dalyvių nuomonės papildo viena kitą. Pastebima, kad visi meninės veiklos siekiai ir akcentai yra svarbūs vispusei vaiko raidai, ugdymui ir galimybėms ne tik kurti, bet mokytis taisyklių ir kt.

Priešmokyklinio ugdymo pedagogams, kaip ir meninio ugdymo pedagogams, sunku išskirti vieną meninės veiklos sritį, kurioje būtų skiriami prioritetai veiklai. Pedagogams reikšmingos visos sritys meninės kompetencijos sritys. Žinoma, interviu atsakymuose esama akcentų, jog kiekvienas savo srities specialistas aktyviau plėtoja tą sritį, kurią išmano geriausiai. Prioritetinė visų tyrimo dalyvių, meno pedagogų ir priešmokyklinio ugdymo pedagogų, veikla yra žaidimas.

Vertinant ugdymo programų poveikį meninės kompetencijos ugdymo reglamentavimui priešmokykliniais metais, abi tyrimo dalyvių grupės į tai žvelgia palankiai, kadangi kiekvienas supranta, jog esminių rėmų veiklai reikia, tačiau esama galimybė ir improvizuoti siūlomomis veiklomis ir metodais. Priešmokyklinio ugdymo pedagogai muzikos, dailės, šokio ir vaidybos veiklose taiko daugelį numatytų, rekomenduojamų veiklos metodų pagal skirtingas veikos sritis. Meninio ugdymo pedagogai, dirbdami su priešmokyklinukais, daug dėmesio skiria individualiai ir grupinei veiklai, kūrybinėms užduotims ir veiklai pagal atskiras menines sritis.

Abiejų tiriamųjų grupių pedagogai nurodė, jog esama nemažai trūkumų meninės kompetencijos ugdyme. Tai bendri pastebėjimai apie laiko trūkumą, finansavimo ir materialinės bazės gerinimo, IT per menką taikymą. Meninės kompetencijos ugdymo galimybių tobulinimo atveju, svarbu atsižvelgti į tai, jog meninio ugdymo pedagogai išsakė mintis, jog pedagogai turi nuolat tobulintis ir tobulėti, išnaudoti kitas ugdymui tinkamas erdves, siekti bendrų veiklų su kitais pedagogais, bendradarbiauti.

Apibendrinus galima teigti, jog tobulintinas meninės kompetencijos ugdymo galimybes galima susieti su meniniu ugdymu neįprastose erdvėse (muziejai, teatrai, parodos, koncertai), turtinant materialinę bazę instrumentais, kūrybos priemonėmis, IT galimybėmis. Reikšmingas priešmokyklinio ugdymo bei meninio ugdymo pedagogų tobulinimasis, organizuojami bendri pedagogų meno projektai, dalijimasis naujovėmis. Tobulinimo galimybės turi atitikti laikmetį ir vaikų poreikius.

DISKUSIJA

Priešmokyklinio amžiaus vaikai ugdomi sekančiam žingsniui – mokyklai. Jie turi būti įgiję ne vieną svarbią kompetenciją. Meninę kompetenciją taip pat. Šio darbo tiriamąją sritį pasirinkau dėl gana praktiškų ir aiškių priežasčių: asmeninės pedagoginės, meninės patirties šioje srityje, tyrimo galimybių, tiesioginio kontakto su tyrimo dalyviais. Iš prigimties siekiu būti pragmatiška, o ir teorinis įsigilinimas į vykdomą praktinę veiklą yra naudingas visapusiškai. Atliktas tyrimas taip pat yra motyvuotas. Turiu aukštąjį muzikinį išsilavinimą, ikimokyklinio ugdymo pedagogo kvalifikaciją, pedagoginę praktiką pradėjau dirbama su priešmokyklinio amžiaus vaikais.

Bendrai apie meninį ugdymą, kūrybiškumą, meninės kompetencijos kontekstą, pagal atskiras sritis, galima rasti nemažai straipsnių. Tačiau meninės kompetencijos ugdymo galimybės, jų plėtra ir tobulinimas nėra pakankamai tyrinėjama sritis. Meninės veiklos metodų yra daug, tačiau kiek ir kokių jų reikia priešmokykliniais metais, kaip dažnai juos taikyti, nėra akcentuojama. Gilinantis į meninės kompetencijos ugdymo tobulinimo galimybes, pastebiu, kad vaikai įvairioje meninėje veikloje patiria daug įvairių, pozityvių emocijų, auga ir kartu keičiasi, todėl į meną visada žiūriu kaip į efektyvų įrankį, visapusiškai keičiantį žmogų ir jį supantį pasaulį.

Šiuo tyrimu buvo siekta parodyti, jog meninės kompetencijos ugdymo tobulinimas galimas per veiklą, metodų įvairovę, projektų įgyvendinimą, pedagoginį bendradarbiavimą. Materialinių išteklių trūkumo klausimas tyrimo metu taip pat kilo, kadangi kai kurioms veikloms yra svarbus. Tai piešimo, lipdymo ir kt. dailės veikloms būtinų priemonių aprūpinimas. Muzikinei veiklai reikia įvairių muzikinių instrumentų, įrašų ir technikos. Šokiui ir vaidybai reikia mažiau materialinių išteklių, tik erdvės ir vaizduotės. Visose veiklose galima taikyti IT. Atliekamas tyrimas yra ne vienkartinis, vien todėl, jog panašų tyrimą galima atlikti kitu laiku su kitais priešmokyklinio ir meninio ugdymo pedagogais, jį pakartoti vėliau, taikant lyg monitoringą, kad įvertinti kas ir kaip pasikeitė, kokios respondentų ir tyrėjų nuostatos pasikeitė, keičiasi greitai ar lėtai, ar apskritai išlika tos pačios meninės kompetencijos ugdymo tobulinimo galimybės.

Dar kaip pedagogei, šis tyrimas leido patvirtinti sau, jog meninio ugdymo kompetencijos tobulinimas priklauso nuo kelių veiksnių: pedagogo asmenybės, darbo patirties, iniciatyvos ir smalsumo, improvizacijos ir kitų pedagoginio kolektyvo narių, administracijos. Meninės kompetencijos ugdymo kelyje esama be galo daug pozityvių emocijų vaikams, todėl vienareikšmiškai esu už meninės kompetencijos galimybių tobulinimą pačiomis įvairiausiomis priemonėmis ir būdais.

IŠVADOS

1. Teorinės analizės metu paaiškėjo, jog priešmokyklinis amžius yra labai svarbus, šiuo tarpsniu vaikai daro atradimus, susipažįsta su daiktais, jų savybėmis, formuojasi vaizdinis – veiksminis ir vaizdinis – daiktinis mąstymas. Vaikų meninė kompetencija ir jos galimybės plėtojamos per muziką, šokį, vaidybą ir dailę. Priešmokykliniame amžiuje taikoma įvairi muzikinė veikla: dainavimas, grojimas, muzikos klausymasis, garsų mėgdžiojimas ir kt. Priešmokyklinio amžiaus vaiko vaidybos ugdymas siejamas su žaidimu, improvizacija, daiktų naudojimu, emocijų reiškimu. Per šokį naudojamos vaikų kūno motorinės galimybės, ypač aktyviai taikytina improvizacija ir vaiko emocijų raiškos galimybės. Dailės ugdymo galimybės siejamos su skirtingų dailės technikų taikymu priešmokykliniame amžiuje, veikloje pasitelkiant fantaziją ir kūrybiškumą.

2. Empirinio tyrimo metu paaiškėjo, jog ištyrus priešmokyklinio ugdymo pedagogų nuomonę apie priešmokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos ugdymo tobulinimo galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, paaiškėjo, kad pedagogams sunku išskirti vieną meninės veiklos sritį, kuriai būtų skiriami prioritetai, pedagogams reikšmingos visos meninės kompetencijos ugdymo sritys. Pedagogai muzikinėje, vaidybinėje, šokio bei dailės veikloje taiko daugelį numatytų ir pagal vaiko amžių tinkamų veiklos metodų. Nepraktikuojama organizuoti šokių konkursų, nėra lankomasi parodose. Kaip didžiausius trūkumus meninės kompetencijos ugdymo tobulinime priešmokykliniais metais, pedagogai išskyrė finansavimo stoką, IT metodų netaikymą, trūksta pedagogų bendradarbiavimo, individualaus laiko veiklai, pasirengimui. Atitinkamai meninės kompetencijos ugdymo galimybių tobulinime išryškėja poreikis gerinti materialinę bazę, susietą su meninės kompetencijos ugdymu, daugiau taikyti IT priemones, bendradarbiauti.

3. Empirinio tyrimo metu paaiškėjo, jog ištyrus meninio ugdymo pedagogų nuomonę apie priešmokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos ugdymo tobulinimo galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, išsiaiškinta, jog per meninę kompetenciją keliamas tikslas plėtoti meno sričių visumą, vaiko nuomonės formavimą, vaiko raidos plėtojimą. Informantų išskiriamos visos meno veiklos sritys, per kurias ugdoma meninė priešmokyklinio amžiaus vaikų kompetencija, šalia šokio, vaidybos, muzikos ir dailės, prioritetinė meno pedagogų veikla yra žaidimas. Svarbus įvairių veiklos metodų suderinamumas. Meninio ugdymo pedagogai daug dėmesio skiria individualiai ir grupei veiklai, kūrybinėms užduotims ir veiklai pagal atskiras menines sritis. Meninės kompetencijos ugdymo galimybių tobulinimui svarbus meninio ugdymo pedagogų tobulinimasis, IT taikymas, ėjimas į kitas ugdymui tinkamas erdves, projektinės veiklos.

REKOMENDACIJOS

Priešmokyklinio ugdymo ir meninio ugdymo pedagogams:

- Numatyti nuolatinę, tęstinę vaikų meninės kompetencijos ugdomąją veiklą.
- Meninės kompetencijos ugdyme pasitelkti IT būdus ir priemones.
- Aktyviai ieškoti galimybių lankytis parodose, konkursuose, išvykstamuose meno renginiuose.
- Aktyvinti vaikų veiklą per žaidimus, improvizacijas pasitelkiant dailę, muziką, šokį ir vaidybą.
- Aktyvinti vaikų domėjimąsi menine veikla ir jos metodais.
- Aktyviai dalyvauti meninio ugdymo projektuose, siekti bendradarbiavimo su kitais priešmokyklinio ugdymo ir meninio ugdymo pedagogais.
- Aktyviai dalyvauti seminaruose bei konferencijose meninės kompetencijos ugdymo srityje.

Priešmokyklinio ugdymo įstaigų vadovams:

- Užtikrinti priešmokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos ugdymo tobulinimo galimybes.
- Sudaryti galimybes pedagogams kelti kvalifikaciją, gilinti žinias meninės kompetencijos ugdymo srityje.

Priešmokyklinio ugdymo pedagogų rengimo institucijoms:

- Inicijuoti nuolatinę tęstinę priešmokyklinio ugdymo pedagogų meninės kompetencijos ugdymo tobulinimo veiklą (projektai, konferencijos ir seminarai).

LITERATŪRA

1. Abramauskienė J., Ozarovska E. 2017. Ikimokyklinio amžiaus vaikų lyderystės pradmenų raiška muzikinėje veikloje. *Pedagogika*. T. 126, Nr. 2, p. 143-154.
2. Aramavičiūtė V., Jasiūnaitė P. 2011. Žaidimas kaip vaiko socializacijos veiksnys ikimokykliniame amžiuje. *ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA*. Nr. 26. P. 70-81.
3. Banevičiūtė B. 2009. Šokis meninio ugdymo dalykas kaitos kontekste: menas, dalykas, metodas. *Pedagogika*. Nr. 95. P. 160-166.
4. Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa. 2002. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
5. Bekešienė S. 2015. Duomenų analizės SPSS pagrindai. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos Karo akademija.
6. Boterf Le G. 2010. Dar kartą apie kompetenciją. 15 pasiūlymų įprastoms idėjoms išplėtoti. Klaipėda: KU leidykla.
7. Brandišauskienė A., Maslienė D. 2014. Žaidimo situacijos apžvalga ikimokyklinio ugdymo institucijose. *Pedagogika*. T. 115, Nr. 3, p. 190–205.
8. Brėdikytė M., Brandišauskienė A., Sujetaitė-Volungevičienė G. 2015. The Dynamics of Pretend Play Development in Early Childhood. *Pedagogika*. T. 118. Nr. 2, p. 174–187.
9. Butkienė G., Kepalaitė A. 2007. Mokymasis ir asmenybės brendimas. Pedagoginės psichologijos įvadas studentams, mokytojams, tėvams. Vilnius: Alma Littera.
10. Čėsnaite I., Bagdonas A. 2014. Informacinių technologijų nauda priešmokyklinio amžiaus vaikų pažintinių kompetencijų ugdymuisi. Tarptautinė mokslinė praktinė konferencija Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogų rengimo problematika. Kaunas: Kauno kolegija.
11. Daukšienė D.O., Gudžinskienė V. 2002. Socialinių įgūdžių ugdymas. *Žvirblių takas*. Nr. 1.
12. Fox J.E., Berry S. 2008. Art in Early Childhood: Curriculum Connections. Prieiga internetu: http://www.earlychildhoodnews.com/earlychildhood/article_view.aspx?ArticleID=113
13. Gaučaitė R. 2005. Vaiko judesio kaita choreografinės veiklos kontekste ikimokykliniu laikotarpiu. *Pedagogika*. Nr. 80. P. 92-96.
14. Gasiūnienė K. 2007. Kompleksinis meninės kompetencijos ugdymas priešmokyklinio ugdymo grupėje. Magistro darbas. Šiauliai: ŠU.
15. Gerčienė-Leonienė A., Ragauskienė I., Baltakienė J. 2011. Ikimokyklinukų kompetencijų ugdymas. Prieiga internetu: <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/ikimokyklinuku-kompetenciju-ugdymas/11119>

16. Girdzijauskienė R. 2004. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas muzikine veikla. Klaipėda: KU leidykla.
17. Glebuviene V.S. 2011. Vaiko kalba ir mes, suaugusieji. Prieiga internetu: <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/vaiko-kalba-ir-mes-suaugusieji/8919>
18. Ikimokyklinio amžiaus pasiekimų aprašas. 2014. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
19. Jankauskienė I., Rinkevičiūtė U. 2017. Priešmokyklinio amžiaus vaikų literatūrinio ugdymosi galimybės. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogų rengimo problematika. P. 93-99.
20. Jakučiūnienė D. 2007. Ikimokyklinis ir priešmokyklinis amžius. Įvairaus amžiaus tarpinių ypatumai ir temų atskleidimo rekomendacijos. Vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimas. Mokomoji metodinė priemonė. (sud S. Ustilaitė ir kt.). Vilnius: Sapnų sala.
21. Johnson L.C. 2003. Socialinio darbo praktika. Bendrasis požiūris. Vilnius: Specialiosios psichologijos laboratorija.
22. Jonynienė V. 2004. Į kompetenciją orientuotas ugdymas. Žvirblių takas. Nr. 1. P. 20-22.
23. Jovaiša L. 2007. Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: Gimtasis žodis.
24. Juodaitytė A., Malinauskienė D., Šiaučiulienė R. 2015. Žaidimas kaip vaiko kūrybos ir gyvenimo filosofija. Pedagogika. T. 118, Nr. 2, p. 159–173.
25. Jurašaitė-Harbison E. 2006. Pedagoginės kompetencijos: apibrėžimai, modeliai ir raiška. Žvirblių takas. Nr. 2. P. 7-17.
26. Juškuvienė R., Luneckienė A., Palačionienė L., Petrilionienė B., Striunga S. 2008. Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių kalbos ir elgesio sutrikimų, ugdymas. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo pedagogams ir tėvams. Vilnius: ŠMM.
27. Kardelis K. 2017. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
28. Katinienė A., Vaičienė A. 2001. Muzika vaikų darželyje. Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
29. Kazragytė V. 2008. Priešmokyklinio amžiaus vaikų vaidybos gebėjimų ugdymas. Teatro edukologija. Mokslinė monografija. Vilnius: VPU leidykla.
30. Kučinskienė R. 2006. Dailės terapija: Seminarų užrašai. Vilnius: Kronta.
31. Laužackas R. 2005. Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas. Kaunas: VDU.
32. Lave J., Wanger E. 1991. Situated Learning. Cambridge: Cambridge University Press
33. Leonavičienė S. 2011. Priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdymo(si) galimybės priešmokyklinėje grupėje. Prieiga internetu:

<http://www.saulute.prienai.lm.lt/index.php/tevams/kita-informacija/84-priesmokyklinio-amziaus-vaiku-ugdymosi-galimybes-priesmokyklineje-grupeje>

34. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas. 2011. Vilnius.
35. Martišauskienė E. 2009. Pedagogų požiūris į mokytojo kompetencijų raišką. ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA. Nr. 22. P. 88-101.
36. Metodinis leidinys priešmokyklinio ugdymo pedagogams. 2011. Vilnius: Ugdymo plėtotės centras.
37. Milašauskienė J., Zambacevičienė E., Dapkevičienė V. 2008. Priešmokyklinio amžiaus vaikų intelektualinio brandumo, mokyklinio nerimo ir auklėjimo šeimoje stilių sąsajos. Jaunųjų mokslininkų darbai. Nr. 4 (20). P. 192-197.
38. Monkevičienė O. 2004. Priešmokyklinio amžiaus vaikų kompetencijų ugdymas. Žvirblių takas. Nr. 1.
39. Monkevičienė, O., Glebuviene, V., Stankevičienė, K., Mazolevskienė, A., Montvilaitė, S., Jonilienė, M., Kerulienė, I., Mauragienė, V. 2011. Metodinis leidinys priešmokyklinio ugdymo pedagogams. Klaipėda: Klaipėdos banga.
40. Neifach S. 2003. Optimalaus priešmokyklinio ugdymo konceptualizavimosi kontekstai. Vilnius.
41. Nixon B. 2013. Public School Early Childhood Music Education: Challenges and Solutions. General Music Today. No. 27, p. 40–44.
42. Oaklander V. 2007. Langas į vaiko pasaulį. Kaunas: Žmogaus psichologijos studija.
43. Owens A., Barber K. 2006. Proceso drama: dramos darbai. Pirma knyga. Vilnius: Kronta.
44. Piaget J. 2002. Vaiko kalba ir mąstymas. Vaiko logikos tyrinėjimai. Vilnius: Aidai.
45. Pety G. 2007. Šiuolaikinis mokymas. Vilnius: Tyto alba.
46. Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas. 2004. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
47. Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa. 2014.
48. Rauduvaitė A., Virganavičienė Ž. 2015. Priešmokyklinio amžiaus vaikų lyderystės raiškos muzikinėje veikloje ypatumai. Pedagogika. T. 117, Nr. 1, p. 118–132.
49. Rinkevičius Z., Rinkevičienė R. 2006. Žmogaus ugdymas muzika. Klaipėda.
50. Sankauskienė R. 2009. Ikimokyklinio muzikinio ugdymo metodika. Mokymo - mokymosi priemonė. Panevėžys: Panevėžio kolegija.
51. Sahlberg P. 2005. Kaip suprantamas mokymasis. Prieiga internetu: <http://www.mtp.smm.lt/dokumentai/InformacijaSvietimui/KonferencijuMedziaga/200505Sahlberg.doc>.

52. Sukovienė J. 2005. Kai kurie muzikinio ugdymo aspektai ikimokyklinėse įstaigose. Studijų proceso tobulinimas, taikant inovatyvias formas ir metodus. Respublikinės mokslinės praktinės konferencijos medžiaga, straipsnių rinkinys. Rokiškis: Panevėžio kolegija. Prieiga internetu:
http://www.elibrary.lt/resursai/Konferencijos/Rokiskis/Konferencijos_leidinio_maketas_20050405.pdf
53. Šečkuvienė H. 2004. Vaikų muzikinių gebėjimų ugdymas. Vilnius: VPU.
54. Šimaitienė J. 2005. Ugdančiosios vaidybos metodas mokant (-is) muzikos. Studijų proceso tobulinimas, taikant inovatyvias formas ir metodus. Respublikinės mokslinės praktinės konferencijos medžiaga, straipsnių rinkinys. Rokiškis: Panevėžio kolegija. Prieiga internetu:
http://www.elibrary.lt/resursai/Konferencijos/Rokiskis/Konferencijos_leidinio_maketas_20050405.pdf
55. Trister D., Colker L., Heroman C. 2007. Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas. Vilnius: Presvika.
56. Twigg D., Garvis S. 2010. Exploring Art in Early Childhood Education. The International Journal of the Arts in Society. Volume 5, Number 2. P. 193-204.
57. Ulozaitė A. 2007. Pedagoginės aplinkos vaidmuo formuojant vaiko muzikinę veiklą priešmokykliniame amžiuje. Magistro darbas. Vilnius: VPU.
58. Ustilaitė S. 2007. Vaiko ir paauglio psichosocialiniai vystymosi tarpsniai ir juos atitinkantys baziniai poreikiai (pagal E. Eriksoną). Vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimas. Mokomoji metodinė priemonė. (sud S. Ustilaitė ir kt.). Vilnius: Sapnų sala.
59. Vaitkevičiūtė V. 2001. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Žodynas.
60. Varpitaitė I. 2010. Socialinių darbuotojų nuostatos į dramos terapijos taikymą darbe su delinkventinio elgesio paaugliais. Geriausi Kauno kolegijos studentų tiriamieji/kūrybiniai darbai, Vol 2, No 1.
61. Vveinhardt J., Gulbovaitė E. 2012. Asmeninių ir organizacijos vertybių kongruencija: dialogo paieškos. Jaunųjų mokslininkų darbai. Nr. 1 (34). P. 167-173.
62. Žemaitienė I., Mikalauskaitė U., Markevičiūtė A. 2006. Meno terapijos reikšmė vaikų ir paauglių psichikos sutrikimų kompleksinio gydymo procese. Neurologijos seminarai; 10(28). P. 107–111.
63. Žilienė G., Tamulevičiūtė E. 2013. Meninio ugdymo metodinė medžiaga. Dailė. (IX-XII klasių mokiniams). Prieiga internetu: <http://files.tugalikurti.lt/200002250-2e4682ec57/Daile%20metodika%209-12%20klases%20galutine%20su%20dalomaja.pdf>
64. Žukauskienė R. 2007. Raidos psichologija. Vilnius: Margi raštai.

65. Белова Т.А. 2012. Роль музыки в эстетическом воспитании детей. Prieiga internetu:
<http://www.sib-artforum.ru/konferentsii/publikatsii-2012/muzyka>

PRIEDAI